

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ทำไมต้องเรียนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ การดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนา เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่างๆ เกิดความเข้าใจในตนเอง และผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลก

เรียนรู้อะไรในสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคม ที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม โดยได้กำหนดสาระต่าง ๆ ไว้ ดังนี้

- **ศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม** แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม
- **หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต** ระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญ การเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปลูกฝังค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก
- **เศรษฐศาสตร์** การผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ และการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน
- **ภูมิศาสตร์** ลักษณะทางกายภาพของโลก การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ปัญหาทางกายภาพ และภัยพิบัติ ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกัน แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ การใช้ภูมิสารสนเทศ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพกับการสร้างสรรค์วิถีการดำเนินชีวิต กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ความร่วมมือด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในประเทศและระหว่างประเทศ และการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

คุณภาพผู้เรียน

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓

- มีความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและผู้ที่อยู่รอบข้าง ตลอดจนสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น ที่อยู่อาศัย และเชื่อมโยงประสบการณ์ไปสู่โลกกว้าง
- มีทักษะกระบวนการ และมีข้อมูลที่เป็นต่อการพัฒนาให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติ ปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ มีความเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ การอยู่ร่วมกันและการทำงานกับผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องเรียน และได้ฝึกหัดในการตัดสินใจ
- มีความรู้เรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว โรงเรียน และชุมชนในลักษณะการบูรณาการ ผู้เรียนได้เข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับปัจจุบันและอดีต มีความรู้พื้นฐานทางเศรษฐกิจ ได้ข้อคิดเกี่ยวกับ รายรับ-รายจ่ายของครอบครัว เข้าใจถึงการเป็นผู้ผลิต ผู้บริโภค รู้จักการออมขั้นต้นและวิธีการเศรษฐกิจพอเพียง
- รู้และเข้าใจในแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในขั้นที่สูงต่อไป
- มีความรู้เกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวและชุมชน และสามารถปรับตัว เฝ้าทนการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ และมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาที่ยั่งยืน

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

- มีความรู้เรื่องของจังหวัด ภาค และประเทศของตนเอง ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคมประเพณี และวัฒนธรรม รวมทั้งการเมือง การปกครอง และสภาพเศรษฐกิจโดยเน้นความเป็นประเทศไทย
- มีความรู้และความเข้าใจในเรื่องศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีส่วนร่วมศาสนพิธี และพิธีกรรมทางศาสนามากยิ่งขึ้น
- ปฏิบัติตนตามสภาพ บทบาท สิทธิหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีของท้องถิ่น จังหวัด ภาค และประเทศ รวมทั้งได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเองมากยิ่งขึ้น
- สามารถเปรียบเทียบเรื่องราวของจังหวัดและภาคต่างๆของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้รับการพัฒนาแนวคิดทางสังคมศาสตร์ เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ เพื่อขยายประสบการณ์ไปสู่การทำความเข้าใจในภูมิภาคสากลโลกตะวันออก และตะวันตกเกี่ยวกับศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การจัดระเบียบทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน
- มีความรู้เกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ ภัยพิบัติ ลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ในจังหวัดภาคและประเทศไทย สามารถเตรียมรับมือการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพกับภัยพิบัติต่าง ๆ ในประเทศไทยและหาแนวทางในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

มาตรฐานและตัวชี้วัดแกนกลาง

สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๑.๑ รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตาม
หลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ตัวชี้วัดชั้นปี					
ป. ๑	ป. ๒	ป. ๒	ป.๔	ป. ๕	ป. ๖
<p>๑. บอกพุทธประวัติหรือประวัติของศาสดาที่ตนนับถือโดยสังเขป</p> <p>๒. ขึ้นชมและบอกแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด</p> <p>๓. บอกความหมายความสำคัญและเคารพ พระรัตนตรัย ปฏิบัติตามหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนาหรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด</p> <p>๔. เห็นคุณค่าและสวดมนต์แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนาหรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด</p>	<p>๑. บอกความ สำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ</p> <p>๒. สรุพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงการออกผนวช หรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนด</p> <p>๓. ขึ้นชมและบอกแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด</p> <p>๔. บอกความหมาย ความสำคัญและเคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามหลักธรรม โอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนาหรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด</p> <p>๕. ขึ้นชมการทำความดีของตนเองบุคคลในครอบครัวและในโรงเรียนตามหลักศาสนา</p>	<p>๑. อธิบายความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือในฐานะที่เป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย</p> <p>๒. สรุพุทธประวัติตั้งแต่การบำเพ็ญเพียรจนถึงปรินิพพาน หรือประวัติของศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนด</p> <p>๓. ขึ้นชมและบอกแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด</p> <p>๔. บอกความ หมาย ความสำคัญของพระไตรปิฎก หรือคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ</p> <p>๕. แสดงความเคารพพระรัตนตรัย และปฏิบัติตามหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนาหรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด</p>	<p>๑. อธิบายความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือในฐานะเป็นศูนย์รวมจิตใจของศาสนิกชน</p> <p>๒. สรุพุทธประวัติตั้งแต่บรรลุนิพพานจนถึงประกาศธรรม หรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนด</p> <p>๓. เห็นคุณค่าและประพจน์ตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด</p> <p>๔. แสดงความเคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามไตรสิกขาและหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนาหรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด</p>	<p>๑. วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและหลักในการพัฒนาชาติไทย</p> <p>๒. สรุพุทธประวัติตั้งแต่เสด็จกรุงปัลลิสต์ จนถึงพุทธกิจสำคัญหรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนด</p> <p>๓. เห็นคุณค่าและประพจน์ตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด</p> <p>๔. อธิบายองค์ประกอบและความสำคัญของพระไตรปิฎก หรือคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ</p>	<p>๑. วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติหรือความสำคัญของศาสนาที่ตนนับถือ</p> <p>๒. สรุพุทธประวัติตั้งแต่ปลงอายุสังขารจนถึงสังเวชนียสถานหรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนด</p> <p>๓. เห็นคุณค่าและประพจน์ตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด</p> <p>๔. วิเคราะห์ความสำคัญและเคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามไตรสิกขา</p>

ตัวชี้วัดขั้นปี					
ป. ๑	ป. ๒	ป. ๒	ป.๔	ป. ๕	ป. ๖
	<p>๖. เห็นคุณค่าและสวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิ</p> <p>ในพระพุทธศาสนาหรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด</p> <p>๗. บอกชื่อศาสนา ศาสดา และความสำคัญของคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่นๆ</p>	<p>๖. เห็นคุณค่าและสวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนาหรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด</p> <p>๗. บอกชื่อ ความสำคัญ และปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมต่อศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนบุคคลของศาสนาอื่น ๆ</p>	<p>๕. ขึ้นชมการทำความดีของตนเอง บุคคลในครอบครัว โรงเรียน และชุมชนตามหลักศาสนา พร้อมทั้งบอกแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต</p> <p>๖. เห็นคุณค่าและสวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติ ที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด</p> <p>๗. ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นชาติได้อย่างสมานฉันท์</p> <p>๘. อธิบายประวัติศาสตร์ของศาสนาอื่นๆ โดยสังเขป</p>	<p>๕. แสดงความเคารพพระรัตนตรัย และปฏิบัติตามไตรสิกขา และหลักธรรมโอวาท ๓</p> <p>ในพระพุทธศาสนาหรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด</p> <p>๖. เห็นคุณค่าและสวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิ</p> <p>ในพระพุทธศาสนาหรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตน นับถือตามที่กำหนด</p> <p>๗. ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือเพื่อการพัฒนาตนเอง และสิ่งแวดล้อม</p>	<p>และหลักธรรมโอวาท ๓</p> <p>ในพระพุทธศาสนาหรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด</p> <p>๙. อธิบายลักษณะสำคัญของศาสนพิธี พิธีกรรมของศาสนาอื่นๆ และปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมเมื่อต้องเข้าร่วมพิธี</p> <p>๕. ขึ้นชมการทำความดีของบุคคลในประเทศตามหลักศาสนาพร้อมทั้งบอกแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต</p> <p>๖. เห็นคุณค่า และสวดมนต์ แผ่เมตตา และบริหารจัดการ เจริญปัญญา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิ</p> <p>ในพระพุทธศาสนาหรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด</p> <p>๗. ปฏิบัติตน ตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือเพื่อแก้ปัญหาอบายมุข และสิ่งเสพติด</p> <p>๘. อธิบายหลักธรรมสำคัญของศาสนาอื่นๆโดยสังเขป</p>

มาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

ตัวชี้วัดชั้นปี					
ป. ๑	ป. ๒	ป. ๒	ป.๔	ป. ๕	ป. ๖
<p>๑. บำเพ็ญประโยชน์ต่อวัดหรือศาสนสถานของศาสนาที่ตนนับถือ</p> <p>๒. แสดงตนเป็นพุทธมามกะหรือแสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ</p> <p>๓.ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนาตามที่กำหนดได้อย่างถูกต้อง</p>	<p>๑. ปฏิบัติตน อย่างเหมาะสมต่อสาวกของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนดได้ถูกต้อง</p> <p>๒. ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนาตามที่กำหนดได้ถูกต้อง</p>	<p>๑. ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อสาวกศาสนสถาน ศาสนวัตถุของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนดได้ถูกต้อง</p> <p>๒. เห็นคุณค่าและปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนาตามที่กำหนดได้ถูกต้อง</p> <p>๓. แสดงตนเป็นพุทธมามกะหรือแสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ</p>	<p>๑. อภิปรายความสำคัญ และมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา ศาสนสถานของศาสนาที่ตนนับถือ</p> <p>๒. มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดีตามที่กำหนด</p> <p>๓. ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรมและวันสำคัญทางศาสนาตามที่กำหนดได้ถูกต้อง</p>	<p>๑. จัดพิธีกรรมตามศาสนาที่ตนนับถืออย่างเรียบง่าย มีประโยชน์ และปฏิบัติตนถูกต้อง</p> <p>๒. ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนาตามที่กำหนด และอภิปรายประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม</p> <p>๓. มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดีตามที่กำหนด</p>	<p>๑. อธิบายความรู้เกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ ในศาสนสถาน และปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม</p> <p>๒. มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดีตามที่กำหนด</p> <p>๓. อธิบายประโยชน์ของการเข้าร่วมในศาสนพิธี พิธีกรรมและกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาตามที่กำหนดและปฏิบัติตนได้ถูกต้อง</p> <p>๔. แสดงตนเป็นพุทธมามกะหรือแสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ</p>

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส ๒.๑ เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข

ตัวชี้วัดชั้นปี					
ป. ๑	ป. ๒	ป. ๒	ป. ๔	ป. ๕	ป. ๖
๑. บอกประโยชน์และปฏิบัติตน เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและโรงเรียน ๒. ยกตัวอย่างความสามารถและความดีของตนเองผู้อื่น และบอกผลจากการกระทำนั้น	๑. ปฏิบัติตนตามข้อตกลง กติกา กฎ ระเบียบ และหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ๒. ปฏิบัติตนตามมารยาทไทย ๓. แสดงพฤติกรรมในการยอมรับความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติของบุคคลอื่นที่แตกต่างกัน โดยปราศจากอคติ ๔. เคารพในสิทธิของตนเองและผู้อื่น	๑. สรุปประโยชน์และปฏิบัติตนตามประเพณีและวัฒนธรรมในครอบครัวและท้องถิ่น ๒. บอกพฤติกรรมกระทำความผิดของตนเองและผู้อื่นที่อยู่ในกระแสวัฒนธรรมที่หลากหลาย ๓. อธิบายความสำคัญของวันหยุดราชการที่สำคัญ ๔. ยกตัวอย่างบุคคลซึ่งมีผลงานที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชนและท้องถิ่นของตน	๑. ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน ๒. ปฏิบัติตนในการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ๓. วิเคราะห์สิทธิพื้นฐานที่เด็กทุกคนพึงได้รับตามกฎหมาย ๔. อธิบายความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนในท้องถิ่น ๕. เสนอวิธีการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชีวิตประจำวัน	๑. ยกตัวอย่างและปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพและหน้าที่ในฐานะพลเมืองดี ๒. เสนอวิธีการ ปกป้องคุ้มครองตนเองหรือผู้อื่นจากการละเมิดสิทธิเด็ก ๓. เห็นคุณค่าวัฒนธรรมไทยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตในสังคมไทย ๔. มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน	๑. ปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของครอบครัวและชุมชน ๒. วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมตามกาลเวลาและธำรงรักษาวัฒนธรรมอันดีงาม ๓. แสดงออกถึงมารยาทไทยได้เหมาะสมกับกาลเทศะ ๔. อธิบายคุณค่าทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มคนในสังคมไทย ๕. ติดตามข้อมูลข่าวสารเหตุการณ์ ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เลือกรับและใช้ข้อมูลข่าวสารในการเรียนรู้ได้เหมาะสม

มาตรฐาน ส ๒.๒ เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ตัวชี้วัดชั้นปี					
ป. ๑	ป. ๒	ป. ๒	ป.๔	ป. ๕	ป. ๖
<p>๑. บอกโครงสร้างบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวและโรงเรียน</p> <p>๒. ระบุบทบาท สิทธิหน้าที่ของตนเองในครอบครัวและโรงเรียน</p> <p>๓. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและทำกิจกรรมในครอบครัวและโรงเรียนตามกระบวนการประชาธิปไตย</p>	<p>๑. อธิบายความสัมพันธ์ของตนเองและสมาชิกในครอบครัวในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน</p> <p>๒. ระบุผู้มีบทบาท อำนาจในการตัดสินใจในโรงเรียนและชุมชน</p>	<p>๑. ระบุบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกชุมชนในการมีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ตามกระบวนการประชาธิปไตย</p> <p>๒. วิเคราะห์ความแตกต่างของกระบวนการ การตัดสินใจในชั้นเรียน/โรงเรียน และชุมชน โดยวิธีการออกเสียงโดยตรง และการเลือกตัวแทนออกเสียง</p> <p>๓. ยกตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงในชั้นเรียน โรงเรียน และชุมชนที่เป็นผลจากการตัดสินใจของบุคคล และกลุ่ม</p>	<p>๑. อธิบายอำนาจอธิปไตยและความสำคัญของระบอบประชาธิปไตย</p> <p>๒. อธิบายบทบาทหน้าที่ของพลเมืองในกระบวนการเลือกตั้ง</p> <p>๓. อธิบายความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข</p>	<p>๑. อธิบายโครงสร้างอำนาจหน้าที่และความสำคัญของการปกครองส่วนท้องถิ่น</p> <p>๒. ระบุบทบาทหน้าที่และวิธีการเข้าดำรงตำแหน่งของผู้บริหารท้องถิ่น</p> <p>๓. วิเคราะห์ประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น</p>	<p>๑. เปรียบเทียบบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและรัฐบาล</p> <p>๒. มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมประชาธิปไตยในท้องถิ่น และประเทศ</p> <p>๓. อภิปรายบทบาทความสำคัญในการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ตามระบอบประชาธิปไตย</p>

สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส ๓.๑ เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

ตัวชี้วัดชั้นปี					
ป. ๑	ป. ๒	ป. ๓	ป. ๔	ป. ๕	ป. ๖
๑. ระบุสินค้าและบริการที่ใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ๒. ยกตัวอย่างการใช้จ่ายเงินในชีวิตประจำวันที่ไม่เกินตัวและเห็นประโยชน์ของการออม ๓. ยกตัวอย่างการใช้ทรัพยากรในชีวิตประจำวันอย่างประหยัด	๑. ระบุทรัพยากรที่นำมาผลิตสินค้าและบริการที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ๒. บอกที่มาของรายได้และรายจ่ายของตนเองและครอบครัว ๓. บันทึกรายรับรายจ่ายของตนเอง ๔. สรุปผลดีของการใช้จ่ายที่เหมาะสมกับรายได้และการออม	๑. จำแนกความต้องการและความจำเป็นในการใช้สินค้าและบริการในการดำรงชีวิต ๒. วิเคราะห์การใช้จ่ายของตนเอง ๓. อธิบายได้ว่าทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดมีผลต่อการผลิตและบริโภคสินค้าและบริการ	๑. ระบุปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกซื้อสินค้าและบริการ ๒. บอกสิทธิพื้นฐานและรักษาผลประโยชน์ของตนเองในฐานะผู้บริโภค ๓. อธิบายหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของตนเอง	๑. อธิบายปัจจัยการผลิตสินค้าและบริการ ๒. ประยุกต์ใช้แนวคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในครอบครัว โรงเรียนและชุมชน ๓. อธิบายหลักการสำคัญและประโยชน์ของสหกรณ์	๑. อธิบายบทบาทของผู้ผลิตที่มีความรับผิดชอบ ๒. อธิบายบทบาทของผู้บริโภคที่รู้เท่าทัน ๓. บอกวิธีและประโยชน์ของการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส ๓.๒ เข้าใจระบบและสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

ตัวชี้วัดชั้นปี					
ป. ๑	ป. ๒	ป. ๓	ป. ๔	ป. ๕	ป. ๖
๑. อธิบายเหตุผลความจำเป็นที่คนต้องทำงานอย่างสุจริต	๑. อธิบายการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการโดยวิธีต่าง ๆ ๒. บอกความสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย	๑. บอกสินค้าและบริการที่รัฐจัดหา และให้บริการแก่ประชาชน ๒. บอกความสำคัญของภาษีและบทบาทของประชาชนในการเสียภาษี ๓. อธิบายเหตุผลการแข่งขันทางการค้าที่มีผลทำให้ราคาสินค้าลดลง	๑. อธิบายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของคนในชุมชน ๒. อธิบายหน้าที่เบื้องต้นของเงิน	๑. อธิบายบทบาทหน้าที่เบื้องต้นของธนาคาร ๒. จำแนกผลดี ผลเสียของการกู้ยืม	๑. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิต ผู้บริโภค ธนาคารและรัฐบาล ๒. ยกตัวอย่างการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจภายในท้องถิ่น

สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส ๕.๑ เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกัน ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหา วิเคราะห์ และสรุปข้อมูลตามกระบวนการทางภูมิศาสตร์ ตลอดจนใช้ภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวชี้วัดชั้นปี					
ป. ๑	ป. ๒	ป. ๓	ป. ๔	ป. ๕	ป. ๖
<p>๑. จำแนกสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น</p> <p>๒. ระบุความสัมพันธ์ของตำแหน่ง ระยะ ทิศของสิ่งต่าง ๆ</p> <p>๓. ใช้แผนผังแสดงตำแหน่งของสิ่งต่าง ๆ</p> <p>๔. สังเกตและบอกการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศในรอบวัน</p>	<p>๑. ระบุสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งปรากฏระหว่างโรงเรียนกับบ้าน</p> <p>๒. ระบุตำแหน่งและลักษณะทางกายภาพของสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในแผนผัง แผนที่ รูปภาพ และรูปโลก</p> <p>๓. สังเกตและแสดงความสัมพันธ์ระหว่างโลก ดวงอาทิตย์ และดวงจันทร์ ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์</p>	<p>๑. สำรวจข้อมูลทางภูมิศาสตร์ในโรงเรียนและชุมชนโดยใช้แผนผัง แผนที่ และรูปถ่ายเพื่อแสดงความสัมพันธ์ของตำแหน่ง ระยะ ทิศทาง</p> <p>๒. วาดแผนผังเพื่อแสดงตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่สำคัญในบริเวณโรงเรียน และชุมชน</p>	<p>๑. สืบค้นและอธิบายข้อมูลลักษณะทางกายภาพในจังหวัดของตน ด้วยแผนที่และรูปถ่าย</p> <p>๒. ระบุแหล่งทรัพยากรและสถานที่สำคัญในจังหวัดของตนเองด้วยแผนที่และรูปถ่าย</p> <p>๓. อธิบายลักษณะทางกายภาพที่ส่งผลต่อแหล่งทรัพยากรและสถานที่สำคัญในจังหวัด</p>	<p>๑. สืบค้นและอธิบายข้อมูลลักษณะทางกายภาพในภูมิภาคของตน ด้วยแผนที่และรูปถ่าย</p> <p>๒. อธิบายลักษณะทางกายภาพและสถานที่สำคัญในภูมิภาคของตน</p>	<p>๑. สืบค้นและอธิบายข้อมูลลักษณะทางกายภาพของประเทศไทยด้วยแผนที่ รูปถ่ายทางอากาศ และภาพจากดาวเทียม</p> <p>๒. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกายภาพกับภัยพิบัติในประเทศไทย เพื่อเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติ</p>

มาตรฐาน ส ๕.๒ เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วิถีการดำเนินชีวิต มีจิตสำนึกในการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ตัวชี้วัดชั้นปี					
ป. ๑	ป. ๒	ป. ๓	ป. ๔	ป. ๕	ป. ๖
<p>๑. บอกสิ่งแวดล้อมที่เกิดตามธรรมชาติที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์</p> <p>๒. สังเกตและเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมเพื่อการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม</p> <p>๓. มีส่วนร่วมในการดูแลสิ่งแวดล้อมที่บ้านและห้องเรียน</p>	<p>๑. อธิบายความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น</p> <p>๒. จำแนกและใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วไม่หมดไปที่ใช้แล้วหมดไป และสร้างทดแทนขึ้นใหม่ได้อย่างคุ้มค่า</p> <p>๓. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างฤดูกาลกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์</p> <p>๔. มีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน</p>	<p>๑. เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมของชุมชนในอดีตกับปัจจุบัน</p> <p>๒. อธิบายการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในการสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์และการประกอบอาชีพ</p> <p>๓. อธิบายสาเหตุที่ทำให้เกิดมลพิษโดยมนุษย์</p> <p>๔. อธิบายความแตกต่างของลักษณะเมืองและชนบท</p> <p>๕. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกายภาพกับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน</p> <p>๖. มีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน</p>	<p>๑. วิเคราะห์สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในจังหวัด</p> <p>๒. อธิบายการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมในจังหวัดและผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง</p> <p>๓. นำเสนอแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมในจังหวัด</p>	<p>๑. วิเคราะห์สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่มีอิทธิพลต่อลักษณะการตั้งถิ่นฐานและการย้ายถิ่นของประชากรในภูมิภาคของตน</p> <p>๒. วิเคราะห์อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ก่อให้เกิดวิถีการดำเนินชีวิตในภูมิภาคของตน</p> <p>๓. นำเสนอตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นผลจากการรักษาและทำลายสภาพแวดล้อมและเสนอแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมในภูมิภาคของตน</p>	<p>๑. วิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมทางกายภาพกับลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย</p> <p>๒. วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของประเทศไทยในอดีตกับปัจจุบัน และผลที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง</p> <p>๓. นำเสนอตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นผลจากการรักษาและทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและเสนอแนวทางในการจัดการที่ยั่งยืนในประเทศไทย</p>

ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้

สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๑.๑ รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติ ตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๑	๑. บอกพุทธประวัติ หรือประวัติของ ศาสดาที่ตนนับถือโดยสังเขป	<p>➤ พุทธประวัติ</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ ประสูติ ◆ ตรัสรู้ ◆ ปรีณิพพาน
	๑. ชื่นชมและบอกแบบอย่างการดำเนิน ชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/ เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> ◆ สามเณรบัณฑิต ◆ วัณณุปถชาดก ◆ สุวัณณสามชาดก ◆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ◆ เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (หนูพร้อม)
	๑. บอกความหมาย ความสำคัญ และ เคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามหลักธรรม โอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนา หรือ หลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่ กำหนด	<p>➤ พระรัตนตรัย</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ ศรัทธา พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ <p>➤ โอวาท ๓</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ ไม่ทำชั่ว <ul style="list-style-type: none"> ○ เบญจศีล ◆ ทำความดี <ul style="list-style-type: none"> ○ เบญจธรรม ○ สังคหวัตถุ ๔ ○ กตัญญูกตเวทิต่อพ่อแม่ และครอบครัว ○ มงคล ๓๘ <ul style="list-style-type: none"> - ทำตัวดี - วาง่าย - รับใช้พ่อแม่ ◆ ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญ ปัญญา) <p>➤ พุทธศาสนสุภาษิต</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ อตตํ หิ อตตโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งของตน ◆ มาตา มิตฺตํ สเก ชเร มารดาเป็นมิตรในเรือนของตน

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๔. เห็นคุณค่าและสวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิใน พระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตาม แนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ฝึกสวดมนต์และแผ่เมตตา <ul style="list-style-type: none"> ◆ รู้ความหมายและประโยชน์ของสติ ◆ ฟังเพลงและร้องเพลงอย่างมีสติ ◆ เล่นและทำงานอย่างมีสติ ◆ ฝึกให้มีสติในการฟัง การอ่าน การคิด การถามและการเขียน
ป.๒	๑. บอกความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ	<ul style="list-style-type: none"> ◆ พระพุทธศาสนาเป็นเอกลักษณ์ ของชาติไทย
	๒. สรุปพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึง การออกผนวชหรือประวัติศาสดาที่ตน นับถือตามที่กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> ➤ สรุปพุทธประวัติ <ul style="list-style-type: none"> ◆ ประสูติ <ul style="list-style-type: none"> ○ เหตุการณ์หลังประสูติ ○ แรกนาขวัญ ○ การศึกษา ○ การอภิเษกสมรส ○ เทวทูต ๔ ○ การออกผนวช
	๓. ชื่นชมและบอกแบบอย่างการดำเนิน ชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/ เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่างตามที่ กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> ◆ สามเณรราहुล ◆ วรณชาดก ◆ วานรินทชาดก ◆ สมเด็จพระญาณสังวร (ศุข ใภ่เถื่อน) ◆ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน)
	๔. บอกความหมาย ความสำคัญ และ เคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามหลักธรรม โอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนา หรือ หลักธรรมของศาสนาที่ตน นับถือตามที่กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> ➤ พระรัตนตรัย <ul style="list-style-type: none"> ◆ ศรัทธา ➤ โอวาท ๓ <ul style="list-style-type: none"> ◆ ไม่ทำชั่ว <ul style="list-style-type: none"> ○ เบญจศีล ◆ ทำความดี <ul style="list-style-type: none"> ○ เบญจธรรม ○ หิริ-โอตตปัปะ ○ สังคหัตถ์ ๔ ○ ฆราวาสธรรม ๔ ○ กตัญญูทเวที่ต่อครู อาจารย์ และโรงเรียน ○ มงคล ๓๘ <ul style="list-style-type: none"> - กตัญญู - สงเคราะห์ญาติพี่น้อง

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		<ul style="list-style-type: none"> ◆ ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญปัญญา) ➤ พุทธศาสนสุภาษิต <ul style="list-style-type: none"> ◆ นิमितฺ สาธุรูปานํ กตญฺญ กตเวทิตา ความกตัญญู กตเวทิตเป็นเครื่องหมายของคนดี ◆ พรหมาติ มาตาปิโตร มารดาบิดาเป็นพรหมของบุตร
	๕. ขึ้นชมการทำความดีของตนเอง บุคคลในครอบครัวและในโรงเรียน ตามหลักศาสนา	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ตัวอย่างการทำความดีของตนเองและบุคคลในครอบครัว และในโรงเรียน (ตามสาระในข้อ ๔)
	๖. เห็นคุณค่าและสวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ฝึกสวดมนต์ไหว้พระและแผ่เมตตา ◆ รู้ความหมายและประโยชน์ของสติและสมาธิ ◆ ฝึกสมาธิเบื้องต้น ◆ ฝึกสติเบื้องต้นด้วยกิจกรรมการเคลื่อนไหวอย่างมีสติ ◆ ฝึกให้มีสมาธิในการฟัง การอ่าน การคิด การถาม และการเขียน
	๗. บอกชื่อศาสนา ศาสดา และความสำคัญของคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่นๆ	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ชื่อศาสนา ศาสดา และคัมภีร์ของศาสนาต่าง ๆ <ul style="list-style-type: none"> ◆ พระพุทธศาสนา <ul style="list-style-type: none"> ○ ศาสดา : พระพุทธเจ้า ○ คัมภีร์ : พระไตรปิฎก ◆ ศาสนาอิสลาม <ul style="list-style-type: none"> ○ ศาสดา : มุฮัมมัด ○ คัมภีร์ : อัลกุรอาน ◆ คริสต์ศาสนา <ul style="list-style-type: none"> ○ ศาสดา : พระเยซู ○ คัมภีร์ : ไบเบิล ◆ ศาสนาฮินดู <ul style="list-style-type: none"> ○ ศาสดา : ไม่มีศาสดา ○ คัมภีร์ : พระเวท พราหมณะ อนุษัฏ อารัณยกะ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๓	๑. อธิบายความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ในฐานะที่เป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ความสัมพันธ์ของพระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การสวดมนต์ การทำบุญ ใส่บาตร การแสดงความเคารพ การใช้ภาษา ◆ พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรมไทยอันเกิดจากความศรัทธา เช่น วัด ภาพวาด พระพุทธรูป วรรณคดี สถาปัตยกรรมไทย
	๒. สรุปรูปพุทธประวัติตั้งแต่การบำเพ็ญเพียรจนถึงปรินิพพาน หรือประวัติของศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> ◆ สรุปรูปพุทธประวัติ (ทบทวน) ◆ การบำเพ็ญเพียร ◆ ฌกญมาร ◆ ตรัสรู้ ◆ ปฐมเทศนา ◆ ปรินิพพาน
	๓. ชื่นชมและบอกแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก /เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> ◆ สามเณรสังกัจจาย ◆ อารามทูลสกชาดก ◆ มหาวาณิชชาดก ◆ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) ◆ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
	๔. บอกความหมาย ความสำคัญของพระไตรปิฎก หรือคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ความสำคัญของพระไตรปิฎก เช่น เป็นแหล่งอ้างอิง ของหลักธรรมคำสอน
	๕. แสดงความเคารพพระรัตนตรัย และปฏิบัติตามหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> ➤ พระรัตนตรัย <ul style="list-style-type: none"> ◆ ศรัทธา ➤ โอวาท ๓ <ul style="list-style-type: none"> ◆ ไม่ทำชั่ว <ul style="list-style-type: none"> ◦ เบญจศีล ◆ ทำความดี <ul style="list-style-type: none"> ◦ เบญจธรรม ◦ สติ-สัมปชัญญะ ◦ สังคหวัตถุ ๔ ◦ ขรรยาวาสธรรม ๔ ◦ อุตถะ ๓ (อตัตถะ, ปรัตถะ, อุภยัตถะ)

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		<ul style="list-style-type: none"> ◦ กตัญญูทวดเวที่ต่อชุมชน, สิ่งแวดล้อม ◦ มงคล ๓๘ <ul style="list-style-type: none"> - รู้จักให้ - พุดไฟเราะ - อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ◆ ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญปัญญา) ➤ พุทธศาสนสุภาษิต <ul style="list-style-type: none"> ◆ ทพมาโน ปิโย โหติ ผู้ให้อย่อมเป็นที่รัก ◆ โมกโข กลยาณียา สาธุ เปล่งวาจาไพเราะให้สำเร็จประโยชน์
	๖. เห็นคุณค่าและสวตมณต์ แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิใน พระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิต ตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ฝึกสวตมณต์ ไหว้พระ สรรเสริญคุณ พระรัตนตรัยและแผ่เมตตา ◆ รู้ความหมายและประโยชน์ของสติและสมาธิ ◆ รู้ประโยชน์ของการฝึกสติ ◆ ฝึกสมาธิเบื้องต้นด้วยการนับลมหายใจ ◆ ฝึกการยืน การเดิน การนั่ง และการนอน อย่างมีสติ ◆ ฝึกให้มีสมาธิในการฟัง การอ่าน การคิด การถาม และการเขียน
	๗. บอกชื่อ ความสำคัญและปฏิบัติตน ได้อย่างเหมาะสมต่อศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนบุคคลของศาสนา อื่น ๆ	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ชื่อและความสำคัญของศาสนวัตถุ ศาสนสถานและ ศาสนบุคคล ในพระพุทธศาสนา ศาสนาอิสลาม คริสต์ศาสนา ศาสนาฮินดู ◆ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อศาสนวัตถุ ศาสนสถานและศาสนบุคคลในศาสนา อื่น ๆ
ป.๔	๑. อธิบายความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ในฐานะเป็นศูนย์รวมจิตใจของศาสนิกชน	<ul style="list-style-type: none"> ◆ พระพุทธศาสนา ในฐานะที่เป็น เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ◆ เป็นศูนย์รวมการทำความดี และพัฒนา จิตใจ เช่น ฝึกสมาธิ สวตมณต์ ศึกษาหลักธรรม

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		<ul style="list-style-type: none"> ◆ เป็นที่ประกอบศาสนพิธี (การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า การเวียนเทียน การทำบุญ) ◆ เป็นแหล่งทำกิจกรรมทางสังคม เช่น การจัดประเพณีท้องถิ่น การเผยแพร่ ข้อมูลข่าวสารชุมชน และการส่งเสริม พัฒนาชุมชน
	๒. สรุปรูปพุทธประวัติตั้งแต่บรรลุนิพพานถึงประกาศธรรม หรือประวัติศาสตร์ ที่ตนนับถือตามที่กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> ◆ สรุปรูปพุทธประวัติ (ทบทวน) ◆ ตรัสรู้ ◆ ประกาศธรรม ได้แก่ <ul style="list-style-type: none"> ◦ โปรดชฎิล ◦ โปรดพระเจ้าพิมพิสาร ◦ พระอัครสาวก ◦ แสดงโอวาทปาฏิโมกข์
	๓. เห็นคุณค่า และปฏิบัติตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> ◆ พระอูรวลกัสสปะ ◆ กุฎิอุสภกชาดก ◆ มหาอุกกุสชาดก ◆ สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ◆ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
	๔. แสดงความเคารพ พระรัตนตรัย ปฏิบัติตามไตรสิกขาและหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> ➢ พระรัตนตรัย <ul style="list-style-type: none"> ◦ ศรัทธา ๔ ◆ พระพุทธ <ul style="list-style-type: none"> ◦ พุทธคุณ ๓ ◆ พระธรรม <ul style="list-style-type: none"> ◦ หลักกรรม ◆ พระสงฆ์ ➢ ไตรสิกขา <ul style="list-style-type: none"> ◆ ศีล สมาธิ ปัญญา ➢ โอวาท ๓ <ul style="list-style-type: none"> ◆ ไม่ทำชั่ว <ul style="list-style-type: none"> ◦ เบญจศีล ◦ ทุจจิต ๓ ◆ ทำความดี <ul style="list-style-type: none"> ◦ เบญจธรรม ◦ สุจจิต ๓

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		<ul style="list-style-type: none"> ○ พรหมวิหาร ๔ ○ กตัญญูกตเวทีต่อประเทศชาติ ○ มงคล ๓๘ <ul style="list-style-type: none"> - เคารพ - ถ่อมตน - ทำความดีให้พร้อมไว้ก่อน ◆ ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญปัญญา) ➤ พุทธศาสนสุภาษิต ◆ สุขา สงฆสส สามคคี ความพร้อมเพรียงของหมู่ให้เกิดสุข ◆ โลโกปตมมภิกขา เมตตา เมตตาธรรม คำจุนโลก
	๕. ชื่นชมการทำความดีของตนเอง บุคคล ในครอบครัว โรงเรียนและชุมชนตามหลัก ศาสนา พร้อมทั้งบอกแนวปฏิบัติในการ ดำเนินชีวิต	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ตัวอย่างการกระทำความดีของตนเอง และบุคคลในครอบครัว ในโรงเรียน และในชุมชน
	๖. เห็นคุณค่าและสวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิใน พระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิต ตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> ◆ สวดมนต์ไหว้พระ สรรเสริญ คุณพระรัตนตรัยและแผ่เมตตา ◆ รู้ความหมายของสติสัมปชัญญะ สมาธิ และปัญญา ◆ รู้วิธีปฏิบัติของการบริหารจิตและเจริญ ปัญญา ◆ ฝึกการยืน การเดิน การนั่ง และการนอน อย่างมีสติ ◆ ฝึกการกำหนดรู้ความรู้สึก เมื่อตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กาย สัมผัสสิ่งที่มากระทบ ใจรับรู้ธรรมารมณ์ ◆ ฝึกให้มีสมาธิในการฟัง การอ่าน การคิด การถาม และการเขียน

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๗. ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นชาติได้อย่างสมานฉันท์	<ul style="list-style-type: none"> ◆ หลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ <ul style="list-style-type: none"> ○ เบญจศีล – เบญจธรรม ○ ทุจจติ ๓ – สุจจติ ๓ ○ พรหมวิหาร ๔ ○ มงคล ๓๘ <ul style="list-style-type: none"> - เคารพ - ถ่อมตน - ทำความดีให้พร้อมไว้ก่อน ○ พุทธศาสนสุภาษิต : ความพร้อมเพรียงของหมู่ให้เกิดสุข เมตตาธรรมล้ำจุนโลก ◆ กตัญญูทวดเวทต่อประเทศชาติ
	๘. อธิบายประวัติศาสตร์ของศาสนาอื่นๆ โดยสังเขป	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ประวัติศาสตร์ <ul style="list-style-type: none"> ○ พระพุทธเจ้า ○ มุฮัมมัด ○ พระเยซู
ป.๕	๑. วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและหลักในการพัฒนาชาติไทย	<ul style="list-style-type: none"> ➢ มรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับจากพระพุทธศาสนา <ul style="list-style-type: none"> ○ มรดกทางด้านรูปธรรม เช่น ศาสนสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม ○ มรดกทางด้านจิตใจ เช่น หลักธรรม คำสั่งสอน ความเชื่อ และคุณธรรมต่าง ๆ ◆ การนำพระพุทธศาสนาไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชาติไทย <ul style="list-style-type: none"> ○ พัฒนาด้านกายภาพ และสิ่งแวดล้อม เช่น ภาวนา ๔ (กาย ศีล จิต ปัญญา) ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และอริยสัจสี่

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		<ul style="list-style-type: none"> พัฒนาจิตใจ เช่น หลักโอวาท ๓ (ละความชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์) และการบริหารจัดการและเจริญปัญญา
	๒. สรุปรูปพุทธประวัติตั้งแต่เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์จนถึงพุทธกิจสำคัญ หรือประวัติศาสตร์ที่ตนนับถือตามที่กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> ◆ สรุปรูปพุทธประวัติ (ทบทวน) ◆ โปรดพระพุทธรูปดา (เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์) ◆ พุทธกิจสำคัญ ได้แก่ โลกัตถจริยา ญาตัตถจริยา และพุทธานุจริยา
	๓. เห็นคุณค่า และประพฤติตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> ◆ พระโสณโกปิวิสะ ◆ จูฬเสนฐิชาดก ◆ วัณณาโรหชาดก ◆ สมเด็จพระสังฆราช (สา) ◆ อาจารย์เสถียร โพธิ์นันทะ
	๔. อธิบายองค์ประกอบ และความสำคัญของพระไตรปิฎก หรือคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ	<ul style="list-style-type: none"> ➢ องค์ประกอบของพระไตรปิฎก <ul style="list-style-type: none"> ◆ พระสุตตันตปิฎก ◆ พระวินัยปิฎก ◆ พระอภิธรรมปิฎก ➢ ความสำคัญของพระไตรปิฎก

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	<p>๕. แสดงความเคารพพระรัตนตรัย และปฏิบัติตามไตรสิกขาและหลักธรรม โอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนาหรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด</p>	<p>➤ พระรัตนตรัย</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ ศรัทธา ๔ ◆ พระพุทธ <ul style="list-style-type: none"> ○ พุทธจริยา ๓ ◆ พระธรรม <ul style="list-style-type: none"> ○ อริยสัจ ๔ ○ หลักกรรม ◆ พระสงฆ์ <p>➤ ไตรสิกขา</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ ศีล สมาธิ ปัญญา <p>➤ โอวาท ๓</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ ไม่ทำชั่ว <ul style="list-style-type: none"> ○ เบญจศีล ○ อบายมุข ๔ ◆ ทำความดี <ul style="list-style-type: none"> ○ เบญจธรรม ○ บุญกิริยาวัตถุ ๓ ○ อคติ ๔ ○ อิทธิบาท ๔ ○ กตัญญูกตเวทีต่อพระพุทธศาสนา ○ มงคล ๓๘ <ul style="list-style-type: none"> - ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน - การงานไม่อาгуล - อดทน ◆ ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญปัญญา) <p>➤ พุทธศาสนสุภาษิต</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ วิริเยน ทุกขมจเจติ <p>คนจะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ ปัญญา โลกสมิ ปชโชโต <p>ปัญญา คือ แสงสว่างในโลก</p>
	<p>๖. เห็นคุณค่าและสวดมนต์แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด</p>	<p>➤ สวดมนต์ไหว้พระ สรรเสริญคุณพระรัตนตรัยและแผ่เมตตา</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ รู้ความหมายของสติสัมปชัญญะ สมาธิและปัญญา ◆ รู้วิธีปฏิบัติและประโยชน์ของการบริหารจิตและเจริญปัญญา

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		<ul style="list-style-type: none"> ◆ ฝึกการยืน การเดิน การนั่ง และการนอน อย่างมีสติ ◆ ฝึกการกำหนดรู้ความรู้สึก เมื่อตา เห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้น ลิ้มรส กายสัมผัสสิ่งที่มากระทบใจรับรู้ ธรรมารมณ์ ◆ ฝึกให้มีสมาธิในการฟัง การอ่าน การคิด การถามและการเขียน
	๗. ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนา ที่ตนนับถือ เพื่อการพัฒนาตนเอง และสิ่งแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> ◆ โอวาท ๓ (ตามสาระการเรียนรู้ข้อ ๕)
ป.๖	๑. วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ หรือความสำคัญของศาสนาที่ตนนับถือ	<ul style="list-style-type: none"> ◆ พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ เช่น เป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย เป็นรากฐานทางวัฒนธรรมไทย เป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมไทย และเป็นหลักในการพัฒนาชาติไทย
	๒. สรุปรูปพุทธประวัติตั้งแต่ปลงอายุสังขาร จนถึงสังเวชนียสถาน หรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> ◆ สรุปรูปพุทธประวัติ (ทบทวน) ◆ ปลงอายุสังขาร ◆ ปัจฉิมสาวก ◆ ปริณิพพาน ◆ การถวายพระเพลิง ◆ แจกพระบรมสารีริกธาตุ ◆ สังเวชนียสถาน ๔
	๓. เห็นคุณค่าและประพฤติตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> ◆ พระราชนิพนธ์ ◆ ที่สัติโกศลชาดก ◆ สัพพทาฐิชาดก ◆ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ◆ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส
	๔. วิเคราะห์ความสำคัญและเคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามไตรสิกขาและหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> ➤ พระรัตนตรัย <ul style="list-style-type: none"> ○ ศรัทธา ๔ ◆ พระพุทธ <ul style="list-style-type: none"> ○ พุทธกิจ ๕ ◆ พระธรรม <ul style="list-style-type: none"> ○ อริยสัจ ๔ ○ หลักกรรม ◆ พระสงฆ์

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		<ul style="list-style-type: none"> ➤ ไตรสิกขา <ul style="list-style-type: none"> ◆ ศีล สมาธิ ปัญญา ➤ โอวาท ๓ <ul style="list-style-type: none"> ◆ ไม่ทำชั่ว <ul style="list-style-type: none"> ○ เบญจศีล ○ อปายมุข ๖ ○ อกุศลมูล ๓ ◆ ทำความดี <ul style="list-style-type: none"> ○ เบญจธรรม ○ กุศลมูล ๓ ○ พละ ๔ ○ คารวะ ๖ ○ กตัญญูกตเวทีต่อพระมหากษัตริย์ ○ มงคล ๓๘ <ul style="list-style-type: none"> - มีวินัย - การงานไม่มีโทษ - ไม่ประมาทในธรรม ◆ ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญปัญญา) ➤ พุทธศาสนสุภาษิต <ul style="list-style-type: none"> ◆ สจฺเจน กิตฺติ ปปโปติ คนจะได้เกียรติด้วยสัจจะ ◆ ยถาวาที ตถาการี พูดเช่นไร ทำเช่นนั้น
	๕. ชื่นชมการทำความดีของบุคคลในประเทศตามหลักศาสนา พร้อมทั้งบอกแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ตัวอย่างการทำความดีของบุคคลในประเทศ
	๖. เห็นคุณค่าและสวามนต์แม่เมตตา และบริหารจิตเจริญปัญญา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> ◆ สวามนต์ให้พระ สรรเสริญ ◆ คุณพระรัตนตรัยและแม่เมตตา ◆ รู้ความหมายของสติสัมปชัญญะ สมาธิและปัญญา ◆ รู้วิธีปฏิบัติและประโยชน์ของการบริหารจิตและเจริญปัญญา ◆ ฝึกการยืน การเดิน การนั่ง และการนอนอย่างมีสติ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		<ul style="list-style-type: none"> ◆ ฝึกการกำหนดรู้ความรู้สึกเมื่อตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายสัมผัสสิ่งที่มากระทบ ใจรับรู้ ธรรมารมณ์ ◆ ฝึกให้มีสมาธิในการฟัง การอ่าน การคิด การถาม และการเขียน
	๗. ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนา ที่ตนนับถือ เพื่อแก้ปัญหาอบายมุข และสิ่งเสพติด	<ul style="list-style-type: none"> ◆ หลักธรรม : อริยสัจ ๔ หลักกรรม ◆ โอวาท ๓ : เบญจศีล – เบญจธรรม อบายมุข ๖ อกุศลมูล ๓ กุศลมูล ๓
	๘. อธิบายหลักธรรมสำคัญของศาสนาอื่นๆ โดยสังเขป	<p>➤ หลักธรรมสำคัญของศาสนาต่าง ๆ</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ พระพุทธศาสนา : อริยสัจ ๔ โอวาท ๓ ฯลฯ ◆ ศาสนาอิสลาม : หลักศรัทธา หลักปฏิบัติ หลักจริยธรรม ◆ คริสต์ศาสนา : บัญญัติ ๑๐ ประการ
	๙. อธิบายลักษณะสำคัญของศาสนพิธี พิธีกรรมของศาสนาอื่นๆ และปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมเมื่อต้องเข้าร่วมพิธี	<p>➤ ศาสนพิธีของศาสนาต่าง ๆ</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ พระพุทธศาสนา <ul style="list-style-type: none"> ○ ศาสนพิธีที่เป็นพุทธบัญญัติ เช่น บรรพชา อุปสมบท ○ ศาสนพิธีที่เกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนา เช่น ทำบุญพิธี เนื่องในวันสำคัญทางศาสนา ○ ศาสนาอิสลาม เช่น การละหมาด การถือศีลอด การบำเพ็ญฮัจญ์ ฯลฯ ○ คริสต์ศาสนา เช่น ศีลล้างบาป ศีลภัยบาป ศีลกำลัง ศีลมหาสนิท ฯลฯ ○ ศาสนาฮินดู เช่น พิธีศราทธ พิธีบูชา เทวดา

สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษา
พระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๑	๑. บำเพ็ญประโยชน์ต่อวัด หรือศาสนสถานของศาสนาที่ตนนับถือ	<ul style="list-style-type: none"> ➢ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อวัดหรือศาสนสถาน <ul style="list-style-type: none"> ◆ การพัฒนาทำความสะอาด ◆ การบริจาค ◆ การร่วมกิจกรรมทางศาสนา
	๒. แสดงตนเป็นพุทธมามกะ หรือแสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ	<ul style="list-style-type: none"> ➢ การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ <ul style="list-style-type: none"> ◆ ขึ้นเตรียมการ ◆ ขึ้นพิธีการ
	๓. ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง	<ul style="list-style-type: none"> ➢ ประวัติโดยสังเขปของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา <ul style="list-style-type: none"> ◆ วันมาฆบูชา ◆ วันวิสาขบูชา ◆ วันอาสาฬหบูชา ◆ วันอัฐมีบูชา ➢ การบูชาพระรัตนตรัย
ป.๒	๑. ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อสาวกของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง	<ul style="list-style-type: none"> ➢ การฝึกปฏิบัติมรรยาทชาวพุทธ <ul style="list-style-type: none"> ◆ การพนมมือ ◆ การไหว้ ◆ การกราบ ◆ การนั่ง ◆ การยืน การเดิน
	๒. ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง	<ul style="list-style-type: none"> ◆ การเข้าร่วมกิจกรรมและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางพุทธศาสนา ◆ ระเบียบพิธีการบูชาพระรัตนตรัย ◆ การทำบุญตักบาตร
ป.๓	๑. ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อสาวกศาสนสถาน ศาสนวัตถุของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนดได้ถูกต้อง	<ul style="list-style-type: none"> ➢ ฝึกปฏิบัติมรรยาทชาวพุทธ <ul style="list-style-type: none"> ◆ การลุกขึ้นยืนรับ ◆ การต้อนรับ ◆ การรับ – ส่งสิ่งของแก่พระภิกษุ ◆ มรรยาทในการสนทนา ◆ การสำรวมกิริยามารยาท การแต่งกายที่เหมาะสม

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		<p>เมื่ออยู่ในวัดและพุทธสถาน</p> <ul style="list-style-type: none"> ♦ การดูแลรักษาศาสนวัตถุและศาสนสถาน
	๒. เห็นคุณค่า และปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง	<ul style="list-style-type: none"> ♦ การอาราธนาศีล ♦ การสมาทานศีล ♦ เครื่องประกอบโต๊ะหมู่บูชา การจัดโต๊ะหมู่บูชา
	๓. แสดงตนเป็นพุทธมามกะ หรือแสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ	<ul style="list-style-type: none"> ➢ ความเป็นมาของการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ➢ การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ <ul style="list-style-type: none"> ♦ ชั้นเตรียมการ ♦ ชั้นพิธีการ
ป.๔	๑. อภิปรายความสำคัญ และมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาศาสนสถานของศาสนาที่ตนนับถือ	<ul style="list-style-type: none"> ♦ ความรู้เบื้องต้นและความสำคัญของศาสนสถาน ♦ การแสดงความเคารพต่อศาสนสถาน ♦ การบำรุงรักษาศาสนสถาน
	๒. มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดี ตามที่กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> ♦ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระภิกษุ ♦ การยืน การเดิน และการนั่งที่เหมาะสมในโอกาสต่าง ๆ
	๓. ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง	<ul style="list-style-type: none"> ♦ การอาราธนาศีล ♦ การอาราธนาธรรม ♦ การอาราธนาพระปริตร ♦ ระเบียบพิธีและการปฏิบัติตนในวันธรรมสวนะ
ป.๕	๑. จัดพิธีกรรมตามศาสนาที่ตนนับถืออย่างเรียบง่าย มีประโยชน์ และปฏิบัติตนถูกต้อง	<ul style="list-style-type: none"> ♦ การจัดพิธีกรรมที่เรียบง่าย ประหยัด มีประโยชน์ และถูกต้องตามหลักทางศาสนาที่ตนนับถือ
	๒. ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนด และอภิปรายประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม	<ul style="list-style-type: none"> ♦ การมีส่วนร่วมในการจัดเตรียมสถานที่ประกอบศาสนพิธี พิธีกรรมทางศาสนา ♦ พิธีถวายสังฆทาน เครื่องสังฆทาน ♦ ระเบียบพิธีในการทำบุญงานมงคล ♦ ประโยชน์ของ การเข้าร่วมศาสนพิธี พิธีกรรมทางศาสนา หรือกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๓. มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดีตามที่กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> ◆ การกราบพระรัตนตรัย ◆ การไหว้บิดา มารดา ครู/อาจารย์ ผู้ที่เคารพนับถือ ◆ การกราบศพ
ป.๖	๑. อธิบายความรู้เกี่ยวกับสถานที่ต่างๆ ในศาสนสถาน และปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ ภายในวัด เช่น เขตพุทธาวาส สังฆาวาส ◆ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมภายในวัด
	๒. มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดีตามที่กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> ◆ การถวายของแก่พระภิกษุ ◆ การปฏิบัติตนในขณะฟังธรรม ◆ การปฏิบัติตนตามแนวทางของพุทธศาสนิกชน เพื่อประโยชน์ต่อศาสนา
	๓. อธิบายประโยชน์ของการเข้าร่วมในศาสนพิธี พิธีกรรม และกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนด และปฏิบัติตนได้ถูกต้อง	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ทบทวนการอาราธนาศีล อาราธนาธรรม และอาราธนาพระปริตร ◆ พิธีทอดผ้าป่า ◆ พิธีทอดกฐิน ◆ ระเบียบพิธีในการทำบุญงานอวมงคล ◆ การปฏิบัติตนที่ถูกต้องในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา วันอาสาฬหบูชา วันธรรมสวนะ ◆ ประโยชน์ของการเข้าร่วมในศาสนพิธี/พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา
	๔. แสดงตนเป็นพุทธมามกะ หรือแสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ	<ul style="list-style-type: none"> ➢ การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ <ul style="list-style-type: none"> ○ ขึ้นเตรียมการ ○ ขึ้นพิธีการ

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส ๒.๑ เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงามและ
 ดำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคม
 โลกอย่างสันติสุข

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๑	๑. บอกประโยชน์และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและโรงเรียน	<ul style="list-style-type: none"> ◆ การเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและโรงเรียน เช่น <ul style="list-style-type: none"> - กตัญญูกตเวทีและเคารพรับฟังคำแนะนำของพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ และครู - รู้จักกล่าวคำขอบคุณ ขอโทษ การไหว้ผู้ใหญ่ - ปฏิบัติตาม ข้อตกลง กติกา กฎระเบียบ ของครอบครัวและโรงเรียน - มีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัวและโรงเรียน - มีเหตุผลและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น - มีระเบียบ วินัย มีน้ำใจ ◆ ประโยชน์ของการปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและโรงเรียน
	๒. ยกตัวอย่างความสามารถและความดีของตนเอง ผู้อื่นและบอกผลจากการกระทำนั้น	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ลักษณะความสามารถและลักษณะ ความดีของตนเองและผู้อื่น เช่น <ul style="list-style-type: none"> - ความกตัญญูกตเวที - ความมีระเบียบวินัย - ความรับผิดชอบ - ความขยัน - การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และช่วยเหลือผู้อื่น - ความซื่อสัตย์สุจริต - ความเมตตากรุณา ◆ ผลของการทำความดี เช่น <ul style="list-style-type: none"> - ภาคภูมิใจ - มีความสุข - ได้รับการชื่นชม ยกย่อง

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๒	๑. ปฏิบัติตนตามข้อตกลง กติกา กฎระเบียบและหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติในชีวิตประจำวัน	♦ ข้อตกลง กติกา กฎ ระเบียบ หน้าที่ที่ต้องปฏิบัติในครอบครัว โรงเรียน สถานที่สาธารณะ เช่น โรงภาพยนตร์ โบราณสถาน ฯลฯ
	๒. ปฏิบัติตนตามมารยาทไทย	♦ มารยาทไทย เช่น การแสดงความเคารพ การยืน การเดิน การนั่ง การนอน การทักทาย การรับประทาน
	๓. แสดงพฤติกรรมในการยอมรับความคิด ความเชื่อและการปฏิบัติของบุคคลอื่นที่แตกต่างกันโดยปราศจากอคติ	♦ การยอมรับความแตกต่างของคนในสังคม ในเรื่อง ความคิด ความเชื่อ ความสามารถและการปฏิบัติตนของบุคคลอื่นที่แตกต่างกัน เช่น <ul style="list-style-type: none"> - บุคคลย่อมมีความคิดที่มีเหตุผล - การปฏิบัติตนตามพิธีกรรมตามความ เชื่อของบุคคล - บุคคลย่อมมีความสามารถแตกต่างกัน - ไม่พูดหรือแสดงอาการดูถูกรังเกียจผู้อื่น ในเรื่องของรูปร่างหน้าตา สีสัน สัตว์ ที่แตกต่างกัน
	๔. เคารพในสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น	♦ สิทธิส่วนบุคคล เช่น <ul style="list-style-type: none"> - สิทธิแสดงความคิดเห็น - สิทธิเสรีภาพในร่างกาย - สิทธิในทรัพย์สิน
ป.๓	๑. สรุประโยชน์และปฏิบัติตนตาม ประเพณีและวัฒนธรรมในครอบครัวและท้องถิ่น	♦ ประเพณีและวัฒนธรรมในครอบครัว เช่น การแสดงความเคารพและการเชื่อฟังผู้ใหญ่ การกระทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว ♦ ประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่น เช่น การเข้าร่วมประเพณีทางศาสนา ประเพณีเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ประโยชน์ของการปฏิบัติตนตามประเพณี และวัฒนธรรมในครอบครัวและท้องถิ่น

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๒. บอกพฤติกรรม การดำเนินชีวิตของตนเอง และผู้อื่นที่อยู่ในกระแสวัฒนธรรมที่หลากหลาย	<ul style="list-style-type: none"> ♦ พฤติกรรมของตนเองและเพื่อน ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น การทักทาย การทำความเคารพ การปฏิบัติตาม ศาสนพิธี การรับประทานอาหาร การใช้ ภาษา (ภาษาถิ่นกับภาษาราชการ และ ภาษาอื่นๆ ฯลฯ) ♦ สาเหตุที่ทำให้พฤติกรรม การดำเนินชีวิต ในปัจจุบันของนักเรียน และผู้อื่นแตกต่างกัน
	๓. อธิบายความสำคัญของวันหยุดราชการที่สำคัญ	<ul style="list-style-type: none"> ♦ วันหยุดราชการที่สำคัญ เช่น <ul style="list-style-type: none"> - วันหยุดเกี่ยวกับชาติและ พระมหากษัตริย์ เช่น วันจักรี วันรัฐธรรมนูญ วันฉัตรมงคล วันเฉลิมพระชนมพรรษา - วันหยุดราชการเกี่ยวกับศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา - วันหยุดราชการเกี่ยวกับประเพณี และวัฒนธรรม เช่น วันสงกรานต์ วันพีชมงคล
	๔. ยกตัวอย่างบุคคลซึ่งมีผลงานที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชนและท้องถิ่นของตน	<ul style="list-style-type: none"> ♦ บุคคลที่มีผลงานเป็นประโยชน์แก่ชุมชน และท้องถิ่นของตน ♦ ลักษณะผลงานที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน และท้องถิ่น
ป.๔	๑. ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> ♦ การเข้าร่วมกิจกรรมประชาธิปไตยของ ชุมชน เช่น การณรงค์การเลือกตั้ง ♦ แนวทางการปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดี ของชุมชน เช่น อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สาธารณสมบัติ โบราณวัตถุและ โบราณสถาน การพัฒนาชุมชน
	๒. ปฏิบัติตนในการเป็นผู้นำและผู้ตาม ที่ดี	<ul style="list-style-type: none"> ♦ การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี <ul style="list-style-type: none"> - บทบาทและความรับผิดชอบของผู้นำ - บทบาทและความรับผิดชอบของผู้ตาม หรือสมาชิก - การทำงานกลุ่มให้มีประสิทธิผลและ ประสิทธิภาพ และประโยชน์ของการ ทำงานเป็นกลุ่ม

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๓. วิเคราะห์สิทธิพื้นฐานที่เด็กทุกคนพึงได้รับตามกฎหมาย	♦ สิทธิพื้นฐานของเด็ก เช่น สิทธิที่จะมีชีวิต สิทธิที่จะได้รับการปกป้อง สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา สิทธิที่จะมีส่วนร่วม
	๔. อธิบายความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนในท้องถิ่น	♦ วัฒนธรรมในภาคต่างๆ ของไทย ที่แตกต่างกัน เช่น การแต่งกาย ภาษา อาหาร
	๕. เสนอวิธีการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชีวิตประจำวัน	♦ ปัญหาและสาเหตุของการเกิดความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน ♦ แนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี
ป.๕	๑. ยกตัวอย่างและปฏิบัติตามสถานภาพ บทบาท สิทธิเสรีภาพ และหน้าที่ในฐานะพลเมืองดี	♦ สถานภาพ บทบาท สิทธิเสรีภาพ ♦ หน้าที่ของพลเมืองดี เช่น เคารพ เทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ปฏิบัติตามกฎหมาย ♦ คุณลักษณะของพลเมืองดี เช่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน มีความรับผิดชอบ เสียสละ
	๒. เสนอวิธีการปกป้องคุ้มครองตนเองหรือผู้อื่นจากการละเมิดสิทธิเด็ก	♦ เหตุการณ์ที่ละเมิดสิทธิเด็กในสังคมไทย ♦ แนวทางการปกป้องคุ้มครองตนเองหรือผู้อื่นจากการละเมิดสิทธิเด็ก ♦ การปกป้องคุ้มครองสิทธิเด็กในสังคมไทย
	๓. เห็นคุณค่าวัฒนธรรมไทยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตในสังคมไทย	♦ วัฒนธรรมไทย ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทย ♦ คุณค่าของวัฒนธรรมกับการดำเนินชีวิต
	๔. มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน	♦ ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ♦ ตัวอย่างภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของตน ♦ การอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน
ป.๖	๑. ปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของครอบครัวและชุมชน	♦ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันเช่น - กฎหมายจราจร - กฎหมายทะเบียนราษฎร - กฎหมายยาเสพติดให้โทษ - เทศบัญญัติ ข้อบัญญัติ อบต. อบจ. ♦ ประโยชน์ของการปฏิบัติตามกฎหมายดังกล่าว

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๒. วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมตามกาลเวลาและธำรงรักษาวัฒนธรรม อันดีงาม	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ความหมายและประเภทของวัฒนธรรม ◆ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมตามกาลเวลาที่มีผลต่อตนเองและสังคมไทย ◆ แนวทางการธำรงรักษาวัฒนธรรมไทย
	๓. แสดงออกถึงมารยาทไทยได้เหมาะสม ถูกกาลเทศะ	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ความหมายและความสำคัญของมารยาทไทย ◆ มารยาทไทยและมารยาทสังคม เช่น การแสดงความเคารพ การยืน การเดิน การนั่ง การนอน การรับของส่งของ การรับประทานอาหาร การแสดงกิริยาอาการ การทักทาย การสนทนา การใช้คำพูด
	๔. อธิบายคุณค่าทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มคนในสังคมไทย	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ประโยชน์และคุณค่าทางวัฒนธรรม ◆ ความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มคนภาคต่างๆ ในสังคมไทย ◆ แนวทางการรักษาวัฒนธรรม
	๕. ติดตามข้อมูล ข่าวสาร เหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เลือกรับและใช้ข้อมูล ข่าวสารในการเรียนรู้ได้เหมาะสม	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ข้อมูล ข่าวสาร เหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น วิทยุโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ แหล่งข่าวต่าง ๆ สถานการณ์จริง ◆ ประโยชน์จากการติดตามข้อมูล ข่าวสาร เหตุการณ์ต่างๆ ◆ หลักการเลือกรับและใช้ข้อมูล ข่าวสารจากสื่อต่างๆ รวมทั้งสื่อที่ไร้พรมแดน

มาตรฐาน ส ๒.๒ เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธาและธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๑	๑. บอกโครงสร้าง บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวและโรงเรียน	<ul style="list-style-type: none"> ◆ โครงสร้างของครอบครัวและความสัมพันธ์ของบทบาท หน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว ◆ โครงสร้างของโรงเรียน ความสัมพันธ์ของบทบาท หน้าที่ของสมาชิกในโรงเรียน
	๒. ระบุบทบาท สิทธิ หน้าที่ของตนเองในครอบครัวและโรงเรียน	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ความหมายและความแตกต่างของอำนาจตามบทบาท สิทธิ หน้าที่ในครอบครัวและโรงเรียน ◆ การใช้อำนาจในครอบครัวตามบทบาท สิทธิหน้าที่

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๓. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและทำกิจกรรมในครอบครัวและโรงเรียนตามกระบวนการประชาธิปไตย	<ul style="list-style-type: none"> ◆ กิจกรรมตามกระบวนการประชาธิปไตยในครอบครัว เช่น การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในครอบครัว การรับฟังและแสดงความคิดเห็น ◆ กิจกรรมตามกระบวนการประชาธิปไตยในโรงเรียน เช่น เลือกหัวหน้าห้อง ประธานชุมนุม ประธานนักเรียน
ป.๒	๑. อธิบายความสัมพันธ์ของตนเอง และสมาชิกในครอบครัวในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน	◆ ความสัมพันธ์ของตนเอง และสมาชิกในครอบครัวกับชุมชน เช่น การช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชน
	๒. ระบุผู้มีบทบาท อำนาจในการตัดสินใจในโรงเรียน และชุมชน	◆ ผู้มีบทบาท อำนาจในการตัดสินใจในโรงเรียน และชุมชน เช่น ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้นำท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
ป.๓	๑. ระบุบทบาทหน้าที่ของสมาชิกของชุมชนในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ตามกระบวนการประชาธิปไตย	<ul style="list-style-type: none"> ◆ บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในชุมชน ◆ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ตามกระบวนการประชาธิปไตย
	๒. วิเคราะห์ความแตกต่างของกระบวนการตัดสินใจในชั้นเรียน/โรงเรียนและชุมชนโดยวิธีการออกเสียงโดยตรงและการเลือกตัวแทนออกเสียง	◆ การออกเสียงโดยตรงและการเลือกตัวแทนออกเสียง
	๓. ยกตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงในชั้นเรียน/โรงเรียนและชุมชนที่เป็นผลจากการตัดสินใจของบุคคลและกลุ่ม	<ul style="list-style-type: none"> ◆ การตัดสินใจของบุคคลและกลุ่มที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชั้นเรียน โรงเรียน และชุมชน <ul style="list-style-type: none"> - การเปลี่ยนแปลงในชั้นเรียน เช่น การเลือกหัวหน้าห้อง การเลือกคณะกรรมการห้องเรียน - การเปลี่ยนแปลงในโรงเรียน เช่น เลือกประธานนักเรียน เลือกคณะกรรมการนักเรียน ◆ การเปลี่ยนแปลงในชุมชน เช่น การเลือกผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิก อบต. อบจ.
ป.๔	๑. อธิบายอำนาจอธิปไตยและความสำคัญของระบอบประชาธิปไตย	<ul style="list-style-type: none"> ◆ อำนาจอธิปไตย ◆ ความสำคัญของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๒. อธิบายบทบาทหน้าที่ของพลเมืองในกระบวนการเลือกตั้ง	♦ บทบาทหน้าที่ของพลเมืองในกระบวนการเลือกตั้ง ทั้งก่อนการเลือกตั้ง ระหว่างการเลือกตั้ง หลังการเลือกตั้ง
	๓. อธิบายความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข	♦ สถาบันพระมหากษัตริย์ในสังคมไทย ♦ ความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ในสังคมไทย
ป.๕	๑. อธิบายโครงสร้าง อำนาจ หน้าที่และความสำคัญของการปกครองส่วนท้องถิ่น	♦ โครงสร้างการปกครองในท้องถิ่น เช่น อบต. อบจ. เทศบาล และการปกครองพิเศษ เช่น พัทยา กทม. ♦ อำนาจหน้าที่และความสำคัญของการปกครองส่วนท้องถิ่น
	๒. ระบุบทบาทหน้าที่ และวิธีการเข้าดำรงตำแหน่งของผู้บริหารท้องถิ่น	♦ บทบาทหน้าที่ และวิธีการเข้าดำรงตำแหน่งของผู้บริหารท้องถิ่น เช่นนายก อบต. นายกเทศมนตรี นายก อบจ. ผู้ว่าราชการ กทม.
	๓. วิเคราะห์ประโยชน์ที่ชุมชน จะได้รับจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	♦ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับบริการสาธารณะประโยชน์ในชุมชน
ป.๖	๑. เปรียบเทียบบทบาท หน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและรัฐบาล	♦ บทบาท หน้าที่ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและรัฐบาล
	๒. มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมประชาธิปไตยในท้องถิ่นและประเทศ	♦ กิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริม ประชาธิปไตยในท้องถิ่นและประเทศ
	๓. อภิปรายบทบาท ความสำคัญในการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย	♦ การมีส่วนร่วมในการออกกฎหมาย ระเบียบ กติกา การเลือกตั้ง ♦ สอดส่องดูแลผู้มีพฤติกรรมกระทำความผิด การเลือกตั้ง และแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ ♦ ตรวจสอบคุณสมบัติ ♦ การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย

สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส ๓.๑ เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภค การใช้ทรัพยากร ที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๑	๑. ระบุสินค้าและบริการที่ใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน	<ul style="list-style-type: none"> ◆ สินค้าและบริการที่ซื้อขายในชีวิตประจำวัน เช่น ดินสอ กระดาษ ยาสีฟัน ◆ สินค้าและบริการที่ได้มาโดยไม่ใช้เงิน เช่น มีผู้ให้หรือการใช้ของแลกของ ◆ สินค้าและบริการที่ได้มาจากการใช้เงินซื้อ ◆ ใช้ประโยชน์จากสินค้าและบริการให้คุ้มค่า
	๒. ยกตัวอย่างการใช้จ่ายเงินในชีวิตประจำวันที่ไม่เกินตัวและเห็นประโยชน์ของการออม	<ul style="list-style-type: none"> ◆ การใช้จ่ายเงินในชีวิตประจำวันเพื่อซื้อสินค้าและบริการ ◆ ประโยชน์ของการใช้เงินที่ไม่เกินตัว ◆ ประโยชน์ของการออม ◆ โทษของการใช้เงินเกินตัว ◆ วางแผนการใช้จ่าย
	๓. ยกตัวอย่างการใช้ทรัพยากรในชีวิตประจำวันอย่างประหยัด	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ทรัพยากรที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ดินสอ กระดาษ เสื้อผ้า อาหาร ◆ ทรัพยากรส่วนรวม เช่น โต๊ะ เก้าอี้ นักเรียน สาธารณูปโภคต่าง ๆ ◆ วิธีการใช้ทรัพยากรทั้งของส่วนตัวและส่วนรวมอย่างถูกต้อง และประหยัดและคุ้มค่า
ป.๒	๑. ระบุทรัพยากรที่นำมาผลิตสินค้าและบริการที่ใช้ในชีวิตประจำวัน	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ทรัพยากรที่นำมาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการที่ใช้ในครอบครัวและโรงเรียน เช่น ดินสอและกระดาษที่ผลิตจากไม้ รวมทั้งเครื่องจักรและแรงงานการผลิต ◆ ผลของการใช้ทรัพยากรในการผลิตที่หลากหลายที่มีต่อราคา คุณค่าและประโยชน์ของสินค้าและบริการ รวมทั้งสิ่งแวดล้อม
	๒. บอกที่มาของรายได้และรายจ่ายของตนเองและครอบครัว	<ul style="list-style-type: none"> ◆ การประกอบอาชีพของครอบครัว ◆ การแสวงหารายได้ที่สุจริตและเหมาะสม ◆ รายได้และรายจ่ายในภาพรวมของครอบครัว

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๓. บันทึกการรับรายจ่ายของตนเอง	<ul style="list-style-type: none"> ◆ รายได้และรายจ่ายของตนเอง ◆ วิธีการทำบัญชีรายรับรายจ่ายของตนเองอย่างง่าย ๆ ◆ รายการของรายรับที่เป็นรายได้ที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม ◆ รายการของรายจ่ายที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม
	๔. สรุปผลดีของการใช้จ่ายที่เหมาะสมกับรายได้และการออม	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ที่มาของรายได้ที่สุจริต ◆ การใช้จ่ายที่เหมาะสม ◆ ผลดีของการใช้จ่ายที่เหมาะสมกับรายได้ ◆ การออมและผลดีของการออม ◆ การนำเงินที่เหลือมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น การช่วยเหลือสาธารณกุศล
ป.๓	๑. จำแนกความต้องการและความจำเป็นในการใช้สินค้าและบริการในการดำรงชีวิต	<ul style="list-style-type: none"> ◆ สินค้าที่จำเป็นในการดำรงชีวิตที่ เรียกว่าปัจจัย ๔ ◆ สินค้าที่เป็นความต้องการของมนุษย์อาจเป็นสินค้าที่จำเป็นหรือไม่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ◆ ประโยชน์และคุณค่าของสินค้าและบริการที่สนองความต้องการของมนุษย์ ◆ หลักการเลือกสินค้าที่จำเป็น ◆ ความหมายของผู้ผลิตและผู้บริโภค
	๒. วิเคราะห์การใช้จ่ายของตนเอง	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ใช้บัญชีรับจ่ายวิเคราะห์การใช้จ่ายที่จำเป็นและเหมาะสม ◆ วางแผนการใช้จ่ายเงินของตนเอง ◆ วางแผนการแสวงหารายได้ที่สุจริตและเหมาะสม ◆ วางแผนการนำเงินที่เหลือจ่ายมาใช้้อย่างเหมาะสม

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๓.อธิบายได้ว่าทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดมีผลต่อการผลิตและบริโภคสินค้าและบริการ	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ความหมายของผู้ผลิตและผู้บริโภค ◆ ความหมายของสินค้าและบริการ ◆ ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่เกิดจากความหายากของทรัพยากรกับความต้องการของมนุษย์ที่มีไม่จำกัด
ป.๔	๑. ระบุปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกซื้อสินค้าและบริการ	<ul style="list-style-type: none"> ◆ สินค้าและบริการที่มีอยู่หลากหลายในตลาดที่มีความแตกต่างด้านราคาและคุณภาพ ◆ ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกซื้อสินค้าและบริการที่มีมากมาย ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้ซื้อ ผู้ขาย และตัวสินค้า เช่น ความพึงพอใจของผู้ซื้อ ราคา สินค้า การโฆษณา คุณภาพของสินค้า
	๒. บอกสิทธิพื้นฐานและรักษาผลประโยชน์ของตนเองในฐานะผู้บริโภค	<ul style="list-style-type: none"> ◆ สิทธิพื้นฐานของผู้บริโภค ◆ สินค้าและบริการที่มีเครื่องหมายรับรองคุณภาพ ◆ หลักการและวิธีการเลือกบริโภค
	๓. อธิบายหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของตนเอง	<ul style="list-style-type: none"> ◆ หลักการของเศรษฐกิจพอเพียง ◆ การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต เช่น การแต่งกาย การกินอาหาร การใช้จ่าย
ป.๕	๑. อธิบายปัจจัยการผลิตสินค้าและบริการ	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ความหมายและประเภทของปัจจัยการผลิต ประกอบด้วย ที่ดิน แรงงาน ทุนและผู้ประกอบการ ◆ เทคโนโลยีในการผลิตสินค้าและบริการ ◆ ปัจจัยอื่น ๆ เช่น ราคาน้ำมัน วัตถุดิบ ◆ พฤติกรรมของผู้บริโภค ◆ ตัวอย่างการผลิตสินค้าและบริการที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือแหล่งผลิตสินค้าและบริการในชุมชน
	๒. ประยุกต์ใช้แนวคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในครอบครัว โรงเรียนและชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> ◆ หลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ◆ การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกิจกรรมต่าง ๆ ในครอบครัว โรงเรียนและชุมชน เช่นการประหยัดพลังงานและค่าใช้จ่ายในบ้าน โรงเรียน การวางแผนการผลิตสินค้าและบริการเพื่อลดความสูญเสียทุกประเภท การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		<ul style="list-style-type: none"> ♦ ตัวอย่างการผลิตสินค้าและบริการในชุมชน เช่น หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือโอท็อป
	๓. อธิบายหลักการสำคัญและประโยชน์ของสหกรณ์	<ul style="list-style-type: none"> ♦ หลักการและประโยชน์ของสหกรณ์ ♦ ประเภทของสหกรณ์โดยสังเขป ♦ สหกรณ์ในโรงเรียน (เน้นฝึกปฏิบัติจริง) ♦ การประยุกต์หลักการของสหกรณ์มาใช้ในการชีวิตประจำวัน
ป.๖	๑. อธิบายบทบาทของผู้ผลิตที่มีความรับผิดชอบ	<ul style="list-style-type: none"> ♦ บทบาทของผู้ผลิตที่มีคุณภาพ เช่น คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม มีจรรยาบรรณ ความรับผิดชอบต่อสังคม วางแผนก่อนเริ่มลงมือทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อลดความผิดพลาด และการสูญเสีย ฯลฯ ♦ ทักษะคติในการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ♦ ประโยชน์ของการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ
	๒. อธิบายบทบาทของผู้บริโภคที่รู้เท่าทัน	<ul style="list-style-type: none"> ♦ คุณสมบัติของผู้บริโภคที่ดี ♦ พฤติกรรมของผู้บริโภคที่บกพร่อง ♦ คุณค่าและประโยชน์ของผู้บริโภคที่รู้เท่าทันที่มีต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม
	๓. บอกวิธีและประโยชน์ของการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน	<ul style="list-style-type: none"> ♦ ความหมาย และความจำเป็นของทรัพยากร ♦ หลักการและวิธีใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด (ลดการสูญเสียทุกประเภท) ♦ วิธีการสร้างจิตสำนึกให้คนในชาติรู้คุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด ♦ วางแผนการใช้ทรัพยากร โดยประยุกต์เทคนิคและวิธีการใหม่ ๆ ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติ และทันกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส ๓.๒ เข้าใจระบบและสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๑	๑. อธิบายเหตุผลความจำเป็นที่คนต้องทำงานอย่างสุจริต	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ความหมาย ประเภทและความสำคัญ ของการทำงาน ◆ เหตุผลของการทำงาน ◆ ผลของการทำงานประเภทต่าง ๆ ที่มีต่อครอบครัวและสังคม ◆ การทำงานอย่างสุจริตทำให้สังคมสงบสุข
ป.๒	๑. อธิบายการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการโดยวิธีต่าง ๆ	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ความหมายและความสำคัญของการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ ◆ ลักษณะของการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ โดยไม่ใช้เงิน รวมทั้ง การแบ่งปัน การช่วยเหลือ ◆ ลักษณะการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการโดยการใช้เงิน
	๒. บอกความสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ความหมายและบทบาทของผู้ซื้อและผู้ขาย ผู้ผลิตและผู้บริโภคพอสังเขป ◆ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย ในการกำหนดราคาสินค้าและบริการ ◆ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย ทำให้สังคมสงบสุข และประเทศมั่นคง
ป.๓	๑ บอกสินค้าและบริการที่รัฐจัดหา และให้บริการแก่ประชาชน	<ul style="list-style-type: none"> ◆ สินค้าและบริการที่ภาครัฐทุกระดับจัดหา และให้บริการแก่ประชาชน เช่น ถนน โรงเรียน สวนสาธารณะ การสาธารณสุข การบรรเทาสาธารณภัย
	๒. บอกความสำคัญของภาษีและบทบาทของประชาชนในการเสียภาษี	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ความหมายและความสำคัญของภาษีที่รัฐ นำมาสร้างเสริมความเจริญและให้บริการแก่ประชาชน ◆ ตัวอย่างของภาษี เช่น ภาษีรายได้บุคคลธรรมดา ภาษีมูลค่าเพิ่ม ฯลฯ ◆ บทบาทหน้าที่ของประชาชนในการเสียภาษี

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๓. อธิบายเหตุผลการแข่งขันทางการค้าที่มีผลทำให้ราคาสินค้าลดลง	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ความสำคัญและผลกระทบของการแข่งขันทางการค้าที่มีผลทำให้ราคาสินค้าลดลง
ป.๔	๑. อธิบายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของคนในชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> ◆ อาชีพ สินค้าและบริการต่าง ๆ ที่ผลิตในชุมชน ◆ การพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อ ผู้ขาย การกักตุนสินค้า ◆ การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนด้วยการใช้สิ่งของที่ผลิตในชุมชน
	๒. อธิบายหน้าที่เบื้องต้นของเงิน	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ความหมายและประเภทของเงิน ◆ หน้าที่เบื้องต้นของเงินในระบบเศรษฐกิจ ◆ สกุลเงินสำคัญที่ใช้ในการซื้อขายแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศ
ป.๕	๑. อธิบายบทบาทหน้าที่เบื้องต้นของธนาคาร	<ul style="list-style-type: none"> ◆ บทบาทหน้าที่ของธนาคารโดยสังเขป ◆ ดอกเบี้ยเงินฝาก และดอกเบี้ยกู้ยืม ◆ การฝากเงิน / การถอนเงิน
	๒. จำแนกผลดีและผลเสียของการกู้ยืม	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ผลดีและผลเสียของการกู้ยืมเงินทั้งนอกระบบและในระบบที่มีต่อระบบเศรษฐกิจ เช่น การเสียดอกเบี้ย การลงทุน การซื้อของอุปโภคเพิ่มขึ้นที่นำไปสู่ความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย เป็นต้น
ป.๖	๑. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิต ผู้บริโภค ธนาคาร และรัฐบาล	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิต ผู้บริโภค ธนาคาร และรัฐบาล ที่มีต่อระบบเศรษฐกิจอย่างสังเขป เช่นการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ รายได้ และรายจ่าย การออมกับธนาคาร การลงทุน ◆ แผนผังแสดงความสัมพันธ์ของหน่วยเศรษฐกิจ ◆ ภาษีและหน่วยงานที่จัดเก็บภาษี ◆ สิทธิของผู้บริโภค และสิทธิของผู้ใช้แรงงานในประเทศไทย ◆ การหารายได้ รายจ่าย การออม การลงทุน ซึ่งแสดง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิต ผู้บริโภค และรัฐบาล

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๒. ยกตัวอย่างการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจภายในท้องถิ่น	♦ การรวมกลุ่มเชิงเศรษฐกิจเพื่อประสานประโยชน์ในท้องถิ่น เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กองทุนหมู่บ้าน

สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส ๕.๑ เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกัน ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหา วิเคราะห์ และสรุปข้อมูลตามกระบวนการทางภูมิศาสตร์ ตลอดจนใช้ภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๑	๑. จำแนกสิ่งแวดล้อมรอบตัว ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น	♦ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น
	๒. ระบุความสัมพันธ์ของตำแหน่ง ระยะ ทิศของสิ่งต่าง ๆ	♦ ความสัมพันธ์ของตำแหน่ง ระยะ ทิศของสิ่งต่างๆ รอบตัว เช่น ที่อยู่อาศัย บ้าน เพื่อนบ้าน ถนน ต้นไม้ พุ่มนา ไร่ สวน ที่ราบ ภูเขา แหล่งน้ำ
	๓. ใช้แผนผังแสดงสิ่งต่าง ๆ ของห้องเรียน	♦ แผนผังแสดงสิ่งต่าง ๆ ของห้องเรียน
	๔. สังเกตและบอกการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศในรอบวัน	♦ การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศในรอบวัน เช่น กลางวัน กลางคืน ความร้อนของอากาศ ฝน - เมฆ - ลม
ป.๒	๑. ระบุสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งปรากฏระหว่างโรงเรียนกับบ้าน	♦ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติกับที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งปรากฏระหว่างโรงเรียนกับบ้าน
	๒. ระบุตำแหน่งและลักษณะทางกายภาพของสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในแผนที่ แผนที่รูปภาพ และรูปโลก	♦ ตำแหน่งและลักษณะทางกายภาพของสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏในแผนที่ แผนที่ ภาพถ่าย และลูกโลก เช่น ภูเขา ที่ราบ แม่น้ำ ต้นไม้ ทะเล
	๓. สังเกตและแสดงความสัมพันธ์ระหว่างโลก ดวงอาทิตย์ และดวงจันทร์ ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์	♦ ความสัมพันธ์ระหว่างโลก ดวงอาทิตย์ และดวงจันทร์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ เช่น ข้างขึ้น ข้างแรม ฤดูกาลต่าง ๆ
ป.๓	๑. สำรวจข้อมูลทางภูมิศาสตร์ในโรงเรียน และชุมชนโดยใช้แผนที่ แผนที่ และภาพถ่าย เพื่อแสดงความสัมพันธ์ของตำแหน่ง ระยะ ทิศทาง	♦ ข้อมูลทางภูมิศาสตร์ในชุมชน ♦ แผนที่ แผนที่ และภาพถ่าย ♦ ความสัมพันธ์ของตำแหน่ง ระยะ ทิศทาง

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๒. วาดแผนผังง่ายๆ เพื่อแสดงตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่สำคัญในบริเวณโรงเรียนและชุมชน	♦ ตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่สำคัญในบริเวณโรงเรียนและชุมชน เช่น สถานที่ราชการ ตลาด โรงพยาบาล ไปรษณีย์
ป.๔	๑. สืบค้นและอธิบายข้อมูลลักษณะทางกายภาพในจังหวัดของตน ด้วยแผนที่และรูปถ่าย	♦ ลักษณะทางกายภาพของจังหวัดตนเอง
	๒. ระบุแหล่งทรัพยากรและสถานที่สำคัญในจังหวัดของตนเองด้วยแผนที่และรูปถ่าย	♦ แหล่งทรัพยากรและสถานที่สำคัญในจังหวัดของตน
	๓. อธิบายลักษณะทางกายภาพที่ส่งผลต่อแหล่งทรัพยากร และสถานที่สำคัญในจังหวัด	♦ ลักษณะทางกายภาพที่ส่งผลต่อแหล่งทรัพยากรและสถานที่สำคัญในจังหวัด
ป.๕	๑. สืบค้นและอธิบายข้อมูลลักษณะทางกายภาพในภูมิภาคของตนด้วยแผนที่ และรูปถ่าย	♦ ลักษณะทางกายภาพในภูมิภาคของตน
	๒. อธิบายลักษณะทางกายภาพและสถานที่สำคัญในภูมิภาคของตน	♦ ลักษณะทางกายภาพที่ส่งผลต่อแหล่งทรัพยากรและสถานที่สำคัญในภูมิภาคของตน
ป.๖	๑. สืบค้นและอธิบายข้อมูลลักษณะทางกายภาพของประเทศไทยด้วยแผนที่ รูปถ่ายทางอากาศ และภาพจากดาวเทียม	♦ เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ (แผนที่ รูปถ่ายทางอากาศ ภาพจากดาวเทียม) ที่แสดงลักษณะทางกายภาพของประเทศไทย
	๒. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกายภาพกับภัยพิบัติในประเทศไทย เพื่อเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติ	♦ ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกายภาพกับภัยพิบัติของประเทศไทย เช่น อุทกภัย แผ่นดินไหว วาตภัย สึนามิ ภัยแล้ง ดินถล่ม และโคลนถล่ม ♦ การเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติ

สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส ๕.๒ เข้าใจภูมิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิด

การสร้างสรรค์วิถีการดำเนินชีวิต มีจิตสำนึกในการจัดการทรัพยากรทาง

ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๑	๑. บอกสิ่งแวดล้อมที่เกิดตามธรรมชาติที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์	♦ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่มีผลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ เช่น ภูมิอากาศ มีผลต่อลักษณะที่อยู่อาศัย และเครื่องแต่งกาย

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๒. สังเกตและเปรียบเทียบ การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม เพื่อการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม	<ul style="list-style-type: none"> ◆ การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว ◆ อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม
	๓. มีส่วนร่วมในการดูแลสิ่งแวดล้อม ที่บ้านและห้องเรียนบอกสิ่งต่าง ๆ ที่เกิด ตามธรรมชาติที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่ ของมนุษย์	<ul style="list-style-type: none"> ◆ การปฏิบัติตนในการรักษาสิ่งแวดล้อมในบ้าน และห้องเรียน
ป.๒	๑. อธิบายความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ทางธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นในการดำเนินชีวิต
	๒. จำแนกและใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ใช้แล้วไม่หมดไป ที่ใช้แล้วหมดไป และสร้างทดแทนขึ้นใหม่ได้อย่างคุ้มค่า	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ประเภทของทรัพยากรธรรมชาติ <ul style="list-style-type: none"> - ใช้แล้วไม่หมด เช่น อากาศ แสงอาทิตย์ - ใช้แล้วหมดไป เช่น แร่ ถ่านหิน น้ำมัน แก๊สธรรมชาติ - สร้างทดแทนขึ้นใหม่ได้ เช่น น้ำ ดิน ป่าไม้ สัตว์ป่า ◆ การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
	๓. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง ฤดูกาลกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ความสัมพันธ์ระหว่างฤดูกาลกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์
	๔. มีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม ในโรงเรียนอธิบายความสำคัญ และคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ทางธรรมชาติและทางสังคม	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมที่มีต่อโรงเรียน ◆ การรักษาและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน
ป.๓	๑. เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลง สิ่งแวดล้อมของชุมชนในอดีตกับปัจจุบัน	<ul style="list-style-type: none"> ◆ สิ่งแวดล้อมของชุมชนในอดีตกับปัจจุบัน <ul style="list-style-type: none"> - สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ - สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น
	๒. อธิบายการใช้ประโยชน์จาก สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ในการสนองความต้องการพื้นฐาน ของมนุษย์และการประกอบอาชีพ	<ul style="list-style-type: none"> ◆ การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมในการดำเนินของมนุษย์ เช่น การคมนาคม บ้านเรือนและการประกอบอาชีพในชุมชน ◆ การประกอบอาชีพที่เป็นผลมาจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในชุมชน

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๓. อธิบายสาเหตุที่ทำให้เกิดมลพิษโดยมนุษย์	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ความหมายและประเภทของมลพิษโดยมนุษย์ ◆ สาเหตุของการเกิดมลพิษที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์
	๔. อธิบายความแตกต่างของลักษณะเมืองและชนบท	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ลักษณะของเมืองและชนบท เช่น สิ่งปลูกสร้างการใช้ที่ดิน การประกอบอาชีพ
	๕. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกายภาพกับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ภูมิประเทศ และภูมิอากาศที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน
	๖. มีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมที่มีต่อชุมชน ◆ การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน
ป.๔	๑. วิเคราะห์สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในจังหวัด	<ul style="list-style-type: none"> ◆ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในจังหวัด
	๒. อธิบายการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมในจังหวัดและผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง	<ul style="list-style-type: none"> ◆ การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมในจังหวัดและผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง เช่น การตั้งถิ่นฐาน การย้ายถิ่น
	๓. นำเสนอแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมในจังหวัดอธิบายสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในจังหวัด	<ul style="list-style-type: none"> ◆ การจัดการสิ่งแวดล้อมในจังหวัด
ป.๕	๑. วิเคราะห์สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่มีอิทธิพลต่อลักษณะการตั้งถิ่นฐานและการย้ายถิ่นของประชากรในภูมิภาคของตน	<ul style="list-style-type: none"> ◆ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่มีอิทธิพลต่อลักษณะการตั้งถิ่นฐานและการย้ายถิ่นของประชากรในภูมิภาคของตน
	๒. วิเคราะห์อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ก่อให้เกิดวิถีการดำเนินชีวิตในภูมิภาคของตน	<ul style="list-style-type: none"> ◆ อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ก่อให้เกิดวิถีการดำเนินชีวิตในภูมิภาคของตน

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๓. นำเสนอตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นผลจากการรักษาและทำลายสภาพแวดล้อม และเสนอแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมในภูมิภาคของตน วิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีอิทธิพลต่อลักษณะการตั้งถิ่นฐานและการย้ายถิ่นของประชากรในภูมิภาค	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ผลจากการรักษาและทำลายสิ่งแวดล้อมในภูมิภาคของตน ◆ แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมในภูมิภาคของตน
ป.๖	๑. วิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมทางกายภาพกับลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และสังคมในประเทศไทย	<ul style="list-style-type: none"> ◆ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพกับลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม (ประชากร เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม) ในประเทศไทย ◆ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม
	๒. วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของประเทศไทยในอดีตกับปัจจุบัน และผลที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง	<ul style="list-style-type: none"> ◆ การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของประเทศไทย ◆ ผลจากการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่มีต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม (ประชากร เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม) ของประเทศไทยในอดีตและปัจจุบัน
	๓. นำเสนอตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นผลจากการรักษาและทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และเสนอแนวทางในการจัดการที่ยั่งยืนในประเทศไทย วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมในประเทศ	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ผลจากการรักษาและทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย ◆ แนวทางในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนโดยมีจิตสำนึก รู้คุณค่า

กรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
โรงเรียนหนองอ้อวิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต ๗

ชั้น	มาตรฐานการเรียนรู้	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นระดับเขตพื้นที่
ป.๑	ส ๔.๓	๒ ๓	- แหล่งวัฒนธรรมในชุมชน - สิ่งที่เป็นความภาคภูมิใจในท้องถิ่น
ป.๒	ส ๔.๓	๑ ๒	- บุคคลที่ทำคุณประโยชน์ต่อชุมชนในท้องถิ่น (บุคคลทั่วไป/ พระสงฆ์ - ภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ในท้องถิ่น
ป.๓	ส ๒.๑ ส ๕.๑ ส ๕.๒	๑ ๔ ๑ ๑	- ประเพณี และวัฒนธรรมในท้องถิ่น - บุคคลที่มีผลงานเป็นประโยชน์แก่ท้องถิ่น - แผนที่ชุมชน - สภาพแวดล้อมในชุมชน จากอดีตถึงปัจจุบัน
ป.๔	ส ๒.๑ ส ๔.๑ ส ๕.๑ ส ๕.๒	๔	- ภาษาถิ่น - หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น - แผนที่จังหวัด - สภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชน
ป.๕	ส ๒.๑ ส ๓.๑ ส ๔.๑ ส ๕.๑ ส ๕.๒	๔ ๒ ๑ ๑ ๓ ๒ ๓	- ภูมิปัญญาด้านภาษา - ภาษาถิ่น - ภูมิปัญญาด้านช่าง - ภูมิปัญญาด้านการทำมาหากิน - สินค้า OTOP (ONE TAMBON ONE PRODUCT) - งานจักสาน / อาหาร / เครื่องดื่ม - งานประดิษฐ์ - หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น - แผนที่ภูมิภาค - สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน - สภาพแวดล้อมทางกายภาพของภูมิภาค - ทรัพยากรในชุมชน

โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนหนองอ้อวิทยาคม
โครงสร้างเวลาเรียน ระดับประถมศึกษา

กลุ่มสาระการเรียนรู้/รายวิชา/กิจกรรม	เวลาเรียน : ชั่วโมง/ปี					
	ระดับประถมศึกษา					
	ป.๑	ป.๒	ป.๓	ป.๔	ป.๕	ป.๖
● กลุ่มสาระการเรียนรู้/วิชาพื้นฐาน						
ภาษาไทย	๒๐๐	๒๐๐	๒๐๐	๑๖๐	๑๖๐	๑๖๐
คณิตศาสตร์	๒๐๐	๒๐๐	๒๐๐	๑๖๐	๑๖๐	๑๖๐
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	๘๐	๘๐	๘๐	๑๒๐	๑๒๐	๑๒๐
สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	๔๐	๔๐	๔๐	๘๐	๘๐	๘๐
ประวัติศาสตร์	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐
สุขศึกษาและพลศึกษา	๔๐	๔๐	๔๐	๘๐	๘๐	๘๐
ศิลปะ	๔๐	๔๐	๔๐	๘๐	๘๐	๘๐
การงานอาชีพ	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐
ภาษาต่างประเทศ	๑๖๐	๑๖๐	๑๖๐	๘๐	๘๐	๘๐
รวมเวลาเรียน (รายวิชาพื้นฐาน)	๘๔๐	๘๔๐	๘๔๐	๘๔๐	๘๔๐	๘๔๐
● รายวิชาเพิ่มเติม						
ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐
การป้องกันการทุจริต	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐
รวมเวลาเรียน (รายวิชาเพิ่มเติม)	๘๐	๘๐	๘๐	๘๐	๘๐	๘๐
● กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน						
◇ กิจกรรมแนะแนว	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐
◇ กิจกรรมนักเรียน						
◇ ลูกเสือ/เนตรนารี	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐
◇ ชุมนุม	๓๐	๓๐	๓๐	๓๐	๓๐	๓๐
◇ กิจกรรมเพื่อสังคม และสาธารณประโยชน์	๑๐	๑๐	๑๐	๑๐	๑๐	๑๐
รวมเวลา (กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน)	๑๒๐	๑๒๐	๑๒๐	๑๒๐	๑๒๐	๑๒๐
รวมเวลาทั้งหมด	๑,๐๔๐ ชั่วโมง			๑,๐๔๐ ชั่วโมง		

โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนหนองอ้อวิทยาคม
ระดับประถมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑

รายวิชา/กิจกรรม		เวลาเรียน	
		(ชั่วโมง/ปี)	(ชั่วโมง/สัปดาห์)
รหัสวิชา	รายวิชาพื้นฐาน	๘๔๐	๒๑
ท๑๑๑๐๑	ภาษาไทย	๒๐๐	๕
ค๑๑๑๐๑	คณิตศาสตร์	๒๐๐	๕
ว๑๑๑๐๑	วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	๘๐	๒
ส๑๑๑๐๑	สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	๔๐	๑
ส๑๑๑๐๒	ประวัติศาสตร์	๔๐	๑
พ๑๑๑๐๑	สุขศึกษาและพลศึกษา	๔๐	๑
ศ๑๑๑๐๑	ศิลปะ	๘๐	๑
ง๑๑๑๐๑	การงานอาชีพ	๔๐	๑
อ๑๑๑๐๑	ภาษาอังกฤษ	๑๖๐	๔
รหัสวิชา	รายวิชาเพิ่มเติม	๘๐	๒
อ๑๑๒๐๑	ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ๑	๔๐	๑
ส๑๑๒๐๑	การป้องกันการทุจริต ๑	๔๐	๑
รหัสกิจกรรม	กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	๑๒๐	๓
ก๑๑๙๐๑	◇ กิจกรรมแนะแนว	๔๐	๑
ก๑๑๙๐๒ ก๑๑๙๐๓	◇ กิจกรรมนักเรียน	(๘๐)	(๒)
	◇ ลูกเสือ/เนตรนารี	๔๐	๑
	◇ ชุมนุม	๓๐	๑
ก๑๑๙๐๔	◇ กิจกรรมเพื่อสังคม และสาธารณประโยชน์	๑๐	ผนวก ในกิจกรรมชุมนุม
รวมเวลาเรียนทั้งหมดตามโครงสร้างหลักสูตร		๑,๐๔๐	๒๖

โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนหนองอ้อวิทยาคม
ระดับประถมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒

รายวิชา/กิจกรรม		เวลาเรียน	
		(ชั่วโมง/ปี)	(ชั่วโมง/สัปดาห์)
รหัสวิชา	รายวิชาพื้นฐาน	๘๔๐	๒๑
ท๑๒๑๐๑	ภาษาไทย	๒๐๐	๕
ค๑๒๑๐๑	คณิตศาสตร์	๒๐๐	๕
ว๑๒๑๐๑	วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	๘๐	๒
ส๑๒๑๐๑	สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	๔๐	๑
ส๑๒๑๐๒	ประวัติศาสตร์	๔๐	๑
พ๑๒๑๐๑	สุขศึกษาและพลศึกษา	๔๐	๑
ศ๑๒๑๐๑	ศิลปะ	๔๐	๑
ง๑๒๑๐๑	การทำงานอาชีพ	๔๐	๑
อ๑๒๑๐๑	ภาษาอังกฤษ	๑๖๐	๔
รหัสวิชา	รายวิชาเพิ่มเติม	๘๐	๒
อ๑๒๒๐๑	ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ๒	๔๐	๑
ส๑๒๒๐๑	การป้องกันการทุจริต ๒	๔๐	๑
รหัสกิจกรรม	กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	๑๒๐	๓
ก๑๒๙๐๑	◇ กิจกรรมแนะแนว	๔๐	๑
ก๑๒๙๐๒ ก๑๒๙๐๓	◇ กิจกรรมนักเรียน	(๘๐)	(๒)
	◇ ลูกเสือ/เนตรนารี	๔๐	๑
	◇ ชุมนุม	๓๐	๑
ก๑๒๙๐๔	◇ กิจกรรมเพื่อสังคม และสาธารณประโยชน์	๑๐	ผนวก ในกิจกรรมชุมนุม
รวมเวลาเรียนทั้งหมดตามโครงสร้างหลักสูตร		๑,๐๔๐	๒๖

โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนหนองอ้อวิทยาคม
ระดับประถมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓

รายวิชา/กิจกรรม		เวลาเรียน	
		(ชั่วโมง/ปี)	(ชั่วโมง/สัปดาห์)
รหัสวิชา	รายวิชาพื้นฐาน	๘๔๐	๒๑
ท๑๓๑๐๑	ภาษาไทย	๒๐๐	๕
ค๑๓๑๐๑	คณิตศาสตร์	๒๐๐	๕
ว๑๓๑๐๑	วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	๘๐	๒
ส๑๓๑๐๑	สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	๔๐	๑
ส๑๓๑๐๒	ประวัติศาสตร์	๔๐	๑
พ๑๓๑๐๑	สุขศึกษาและพลศึกษา	๔๐	๑
ศ๑๓๑๐๑	ศิลปะ	๔๐	๑
ง๑๓๑๐๑	การงานอาชีพ	๔๐	๑
อ๑๓๑๐๑	ภาษาอังกฤษ	๑๖๐	๔
รหัสวิชา	รายวิชาเพิ่มเติม	๘๐	๒
อ๑๓๒๐๑	ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ๓	๔๐	๑
ส๑๓๒๐๑	การป้องกันการทุจริต ๓	๔๐	๑
รหัสกิจกรรม	กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	๑๒๐	๓
ก๑๓๙๐๑	◇ กิจกรรมแนะแนว	๔๐	๑
ก๑๓๙๐๒ ก๑๓๙๐๓	◇ กิจกรรมนักเรียน	(๘๐)	(๒)
	◇ ลูกเสือ/เนตรนารี	๔๐	๑
	◇ ชุมนุม	๓๐	๑
ก๑๓๙๐๔	◇ กิจกรรมเพื่อสังคม และสาธารณประโยชน์	๑๐	ผนวก ในกิจกรรมชุมนุม
รวมเวลาเรียนทั้งหมดตามโครงสร้างหลักสูตร		๑,๐๔๐	๒๖

โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนหนองอ้อวิทยาคม
ระดับประถมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

รายวิชา/กิจกรรม		เวลาเรียน	
		(ชั่วโมง/ปี)	(ชั่วโมง/สัปดาห์)
รหัสวิชา	รายวิชาพื้นฐาน	๘๔๐	๒๑
ท๑๔๑๐๑	ภาษาไทย	๑๖๐	๔
ค๑๔๑๐๑	คณิตศาสตร์	๑๖๐	๔
ว๑๔๑๐๑	วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	๑๒๐	๓
ส๑๔๑๐๑	สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	๘๐	๒
ส๑๔๑๐๒	ประวัติศาสตร์	๔๐	๑
พ๑๔๑๐๑	สุขศึกษาและพลศึกษา	๘๐	๒
ศ๑๔๑๐๑	ศิลปะ	๘๐	๒
ง๑๔๑๐๑	การงานอาชีพ	๔๐	๑
อ๑๔๑๐๑	ภาษาอังกฤษ	๘๐	๒
รหัสวิชา	รายวิชาเพิ่มเติม	๘๐	๒
อ๑๔๒๐๑	ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ๔	๔๐	๑
ส๑๔๒๐๑	การป้องกันการทุจริต ๔	๔๐	๑
รหัสกิจกรรม	กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	๑๒๐	๓
ก๑๔๙๐๑	◇ กิจกรรมแนะแนว	๔๐	๑
ก๑๔๙๐๒ ก๑๔๙๐๓	◇ กิจกรรมนักเรียน	(๘๐)	(๒)
	◇ ลูกเสือ/เนตรนารี	๔๐	๑
	◇ ชุมนุม	๓๐	๑
ก๑๔๙๐๔	◇ กิจกรรมเพื่อสังคม และสาธารณประโยชน์	๑๐	ผนวก ในกิจกรรมชุมนุม
รวมเวลาเรียนทั้งหมดตามโครงสร้างหลักสูตร		๑,๐๔๐	๒๖

โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนหนองอ้อวิทยาคม
ระดับประถมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

รายวิชา/กิจกรรม		เวลาเรียน	
		(ชั่วโมง/ปี)	(ชั่วโมง/สัปดาห์)
รหัสวิชา	รายวิชาพื้นฐาน	๘๔๐	๒๑
ท๑๕๑๐๑	ภาษาไทย	๑๖๐	๔
ค๑๕๑๐๑	คณิตศาสตร์	๑๖๐	๔
ว๑๕๑๐๑	วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	๑๒๐	๓
ส๑๕๑๐๑	สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	๘๐	๒
ส๑๕๑๐๒	ประวัติศาสตร์	๔๐	๑
พ๑๕๑๐๑	สุขศึกษาและพลศึกษา	๘๐	๒
ศ๑๕๑๐๑	ศิลปะ	๘๐	๒
ง๑๕๑๐๑	การงานอาชีพ	๔๐	๑
อ๑๕๑๐๑	ภาษาอังกฤษ	๑๖๐	๔
รหัสวิชา	รายวิชาเพิ่มเติม	๘๐	๒
อ๑๕๒๐๑	ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ๕	๔๐	๑
ส๑๕๒๐๑	การป้องกันการทุจริต ๕	๔๐	๑
รหัสกิจกรรม	กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	๑๒๐	๓
ก๑๕๙๐๑	◇ กิจกรรมแนะแนว	๔๐	๑
ก๑๕๙๐๒ ก๑๕๙๐๓	◇ กิจกรรมนักเรียน	(๘๐)	(๒)
	◇ ลูกเสือ/เนตรนารี	๔๐	๑
	◇ ชุมนุม	๓๐	๑
ก๑๕๙๐๔	◇ กิจกรรมเพื่อสังคม และสาธารณประโยชน์	๑๐	ผนวก ในกิจกรรมชุมนุม
รวมเวลาเรียนทั้งหมดตามโครงสร้างหลักสูตร		๑,๐๔๐	๒๖

โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนหนองอ้อวิทยาคม
ระดับประถมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

รายวิชา/กิจกรรม		เวลาเรียน	
		(ชั่วโมง/ปี)	(ชั่วโมง/สัปดาห์)
รหัสวิชา	รายวิชาพื้นฐาน	๘๔๐	๒๑
ท๑๖๑๐๑	ภาษาไทย	๑๖๐	๔
ค๑๖๑๐๑	คณิตศาสตร์	๑๖๐	๔
ว๑๖๑๐๑	วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	๑๒๐	๓
ส๑๖๑๐๑	สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	๘๐	๒
ส๑๖๑๐๒	ประวัติศาสตร์	๔๐	๑
พ๑๖๑๐๑	สุขศึกษาและพลศึกษา	๘๐	๒
ศ๑๖๑๐๑	ศิลปะ	๘๐	๒
ง๑๖๑๐๑	การทำงานอาชีพ	๔๐	๑
อ๑๖๑๐๑	ภาษาอังกฤษ	๑๖๐	๔
รหัสวิชา	รายวิชาเพิ่มเติม	๘๐	๒
อ๑๖๒๐๑	ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ๖	๔๐	๑
ส๑๖๒๐๑	การป้องกันการทุจริต ๖	๔๐	๑
รหัสกิจกรรม	กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	๑๒๐	๓
ก๑๖๙๐๑	◇ กิจกรรมแนะแนว	๔๐	๑
ก๑๖๙๐๒ ก๑๖๙๐๓	◇ กิจกรรมนักเรียน	(๘๐)	(๒)
	◇ ลูกเสือ/เนตรนารี	๔๐	๑
	◇ ชุมนุม	๓๐	๑
ก๑๖๙๐๔	◇ กิจกรรมเพื่อสังคม และสาธารณประโยชน์	๑๐	ผนวก ในกิจกรรมชุมนุม
รวมเวลาเรียนทั้งหมดตามโครงสร้างหลักสูตร		๑,๐๔๐	๒๖

คำอธิบายรายวิชา
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

คำอธิบายรายวิชาพื้นฐาน

ส๑๑๑๐๑ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑

เวลา ๔๐ ชั่วโมง

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษา เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความสำคัญ ศาสนา หลักธรรมของพุทธศาสนา พุทธประวัติ พระรัตนตรัย พุทธศาสนสุภาษิต วันสำคัญ ประวัติสาวก ชาดก ฝึกสวดมนต์ แผ่เมตตา การปฏิบัติตนเป็นของศาสนิกชนและศาสนาอื่น บุคคลตัวอย่างในท้องถิ่น ประเทศ ปฏิบัติตนตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ศึกษา ปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ยกตัวอย่างความดีของตนเองและผู้อื่น โครงสร้างบทบาทหน้าที่ของสมาชิก มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

ศึกษา สสำรวจ เปรียบเทียบ สินค้าและบริการที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ดินสอ สมุดกระดาษ เสื้อผ้า การได้มาโดยใช้เงินซื้อ หรือได้มาโดยการบริจาค หรือได้มาโดยการแลกเปลี่ยนสินค้าหรือบริการ การใช้ประโยชน์จากสินค้าและบริการให้คุ้มค่า มีการวางแผนการใช้จ่ายเงิน การประหยัดเก็บออม การทำงานอย่างสุจริต เพื่อให้ครอบครัวและสังคมอยู่ได้อย่างเป็นสุข

ศึกษา สสำรวจ สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น ระบุความสัมพันธ์ ตำแหน่ง ระยะทิศทางของที่ตั้ง แผนผังสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวในห้องเรียน สังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ บอกสิ่ง ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่ส่งผลต่อมนุษย์ เปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัว ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องแต่งกาย และมีส่วนร่วมในการจัดระเบียบสภาพแวดล้อมที่บ้านและชั้นเรียน

โดยใช้กระบวนการสืบค้น กระบวนการขัดเกลาทางสังคม กระบวนการทางจริยธรรม กระบวนการพัฒนาค่านิยม กระบวนการประชาธิปไตย กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการคิด วิเคราะห์ กระบวนการทางภูมิศาสตร์

เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี นำหลักธรรมทางศาสนา และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต อยู่ในสังคมร่วมกันอย่างสันติสุข เคารพในสิทธิของความเป็นมนุษย์ เห็นคุณค่า ชื่นชม วัฒนธรรมประเพณีไทย อนุรักษ์สืบสาน ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ส ๑.๑ ป.๑/๑, ป.๑/๒, ป.๑/๓, ป.๑/๔

ส ๑.๒ ป.๑/๑, ป.๑/๒, ป.๑/๓

ส ๒.๑ ป.๑/๑, ป.๑/๒

ส ๒.๒ ป.๑/๑, ป.๑/๒, ป.๑/๓

ส ๓.๑ ป.๑/๑, ป.๑/๒, ป.๑/๓

ส ๓.๒ ป.๑/๑

ส ๕.๑ ป.๑/๑, ป.๑/๒, ป.๑/๓, ป.๑/๔

ส ๕.๒ ป.๑/๑, ป.๑/๒, ป.๑/๓

รวม ๘ มาตรฐาน ๒๓ ตัวชี้วัด

คำอธิบายรายวิชาพื้นฐาน

ส๑๒๑๐๑ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ เวลา ๔๐ ชั่วโมง

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษา ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ ประสูติ ประวัติดุสิตสาวก พุทธสาธิตา และชาดก ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพระไตรปิฎก และหลักธรรมโอวาท ๓ พุทธศาสนสุภาษิตและบุคคลตัวอย่างในการทำมาหากิน ฝึกปฏิบัติมารยาทของชาวพุทธ การเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนพิธี พิธีกรรม วันสำคัญทางศาสนา เรื่องการบูชาพระรัตนตรัย ฝึกบริหารจัดการ เพื่อให้การดำเนินชีวิตของมนุษย์ การอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม นำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเองเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรมและค่านิยมที่เหมาะสม เกิดความภาคภูมิใจในการทำความดีของตนเอง และผู้อื่น

ศึกษา สังเกต ความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยของตนเองและผู้อื่นในสังคม ปัจจุบัน การยอมรับกฎกติกา กฎระเบียบ หน้าที่ความแตกต่างและความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อปลูกฝังค่านิยม สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทย และการช่วยเหลือการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน

ศึกษา อภิปราย บริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่าทั้งที่บ้าน และโรงเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุด รายรับจ่ายของตนเองการทำงานที่ก่อให้เกิดรายได้ในการผลิต การซื้อขายสินค้า วิเคราะห์อภิปรายและจำแนกข้อดีข้อเสียการใช้จ่ายการซื้อขายแลกเปลี่ยน และการบริโภคสินค้าและการบริการอย่างมีประสิทธิภาพในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ และการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ศึกษาค้นคว้า อภิปราย สรุป สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นธรรมชาติกับที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งปรากฏระหว่างโรงเรียนกับบ้าน ลักษณะของโลกทางกายภาพ การใช้แผนที่ แผนที่ และภาพถ่าย เช่น ภูเขา ที่ราบ แม่น้ำ ต้นไม้ อากาศ และทะเล ความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ระหว่างโลก ดวงอาทิตย์และดวงจันทร์

โดยใช้กระบวนการสืบค้น กระบวนการคิดวิเคราะห์ กระบวนการแก้ปัญหา วิธีการทางประวัติศาสตร์ กระบวนการกลุ่ม กระบวนการทางภูมิศาสตร์ กระบวนการประชาธิปไตย

เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เป็นพลเมืองดีของสังคม รู้ข่าวเหตุการณ์สำคัญของชุมชน ภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

ส ๑.๑ ป.๒/๑, ป.๒/๒, ป.๒/๓, ป.๒/๔, ป.๒/๕, ป.๒/๖, ป.๒/๗

ส ๑.๒ ป.๒/๑, ป.๒/๒

ส ๒.๑ ป.๒/๑, ป.๒/๒, ป.๒/๓, ป.๒/๔

ส ๒.๒ ป.๒/๑, ป.๒/๒

ส ๓.๑ ป.๒/๑, ป.๒/๒, ป.๒/๓, ป.๒/๔

ส ๓.๒ ป.๒/๑, ป.๒/๒

ส ๕.๑ ป.๒/๑, ป.๒/๒, ป.๒/๓

ส ๕.๒ ป.๒/๑, ป.๒/๒, ป.๒/๓, ป.๒/๔, ป.๒/๕

รวม ๘ มาตรฐาน ๒๙ ตัวชี้วัด

คำอธิบายรายวิชาพื้นฐาน

ส๑๓๑๐๑ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓

เวลา ๔๐ ชั่วโมง

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษา วิเคราะห์ อภิปราย สรุป ความสำคัญของพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ พุทธประวัติหรือประวัติของศาสนาที่ตนนับถือ แบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่าง ความหมาย ความสำคัญของไตรปิฎก คัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ พระรัตนตรัย หลักธรรมโอวาท 3 การสวดมนต์ไหว้พระ แผ่เมตตา สรรเสริญคุณพระรัตนตรัย การฝึกปฏิบัติมารยาทชาวพุทธและความสำคัญของศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนบุคคล

ศึกษา วิเคราะห์ อธิบาย อภิปราย สรุป ประเพณีวัฒนธรรมในครอบครัวและท้องถิ่น พฤติกรรมการดำเนินชีวิตของตนเองและผู้อื่น ความสำคัญของวันหยุดราชการ บุคคลที่มีผลงานเป็นประโยชน์แก่ชุมชน และท้องถิ่น บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในชุมชน ความแตกต่างของกระบวนการการตัดสินใจในชั้นเรียน โรงเรียนและชุมชน และผลที่เกิดจากการตัดสินใจของบุคคลและกลุ่ม

ศึกษา วิเคราะห์ อภิปราย สรุป จำแนก อธิบายความต้องการและความจำเป็นในการใช้สินค้าและบริการ การใช้จ่ายของตนเอง ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดมีผลต่อการผลิต การบริโภคและบริการ สินค้าและบริการที่รัฐจัดบริการแก่ประชาชน ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจความสำคัญของภาษีและบทบาทของประชาชนในการเสียภาษี การแข่งขันทางการค้า

ศึกษา วิเคราะห์ อธิบาย อภิปราย ตระหนัก เปรียบเทียบการใช้แผนที่ แผนที่ และภาพถ่ายในการหาข้อมูลทางภูมิศาสตร์ เขียนแผนผังง่าย ๆ ของสถานที่สำคัญในโรงเรียนและชุมชน ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในชุมชนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน การพึ่งพาสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิตของมนุษย์ มลพิษที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ ความแตกต่างของเมืองและชนบท การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในชุมชน

โดยใช้กระบวนการสืบค้น กระบวนการขัดเกลาทางสังคม กระบวนการทางจริยธรรม กระบวนการพัฒนาค่านิยม กระบวนการประชาธิปไตย กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการคิด วิเคราะห์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ กระบวนการทางภูมิศาสตร์

เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี นำหลักธรรมทางศาสนา และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกันอย่างสันติสุข เห็นคุณค่า ชื่นชม วัฒนธรรมประเพณีไทย สืบสานภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีจิตสาธารณะ

ส ๑.๑ ป.๓/๑, ป.๓/๒, ป.๓/๓, ป.๓/๔, ป.๓/๕, ป.๓/๖, ป.๓/๗

ส ๑.๒ ป.๓/๑, ป.๓/๒, ป.๓/๓

ส ๒.๑ ป.๓/๑, ป.๓/๒, ป.๓/๓, ป.๓/๔

ส ๒.๒ ป.๓/๑, ป.๓/๒ ,ป.๓/๓

ส ๓.๑ ป.๓/๑, ป.๓/๒, ป.๓/๓

ส ๓.๒ ป.๓/๑, ป.๓/๒, ป.๓/๓

ส ๕.๑ ป.๓/๑, ป.๓/๒,

ส ๕.๒ ป.๓/๑, ป.๓/๒, ป.๓/๓, ป.๓/๔, ป.๓/๕, ป.๓/๖

รวม ๘ มาตรฐาน ๓๑ ตัวชี้วัด

คำอธิบายรายวิชาพื้นฐาน

ส๑๔๑๐๑ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เวลา ๘๐ ชั่วโมง

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษา รู้ เข้าใจ ความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือในฐานะเป็นศูนย์รวมจิตใจของศาสนิกชน พุทธประวัติตั้งแต่บรรลุมรรณจนถึงประกาศธรรม หรือประวัติศาสตร์ที่ตนนับถือตามที่กำหนด ประวัติศาสตร์ของศาสนาอื่น ๆ โดยสังเขป ความสำคัญและมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาศาสนสถานของศาสนาที่ตนนับถือ สิทธิพื้นฐานที่ได้ทุกคนพึงได้รับตามกฎหมาย ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนในท้องถิ่น เสนอวิธีการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชีวิตประจำวัน อธิบายอำนาจอธิปไตยและความสำคัญของระบอบประชาธิปไตย อธิบายบทบาทหน้าที่ของพลเมืองในกระบวนการเลือกตั้ง ความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกซื้อสินค้าและบริการ บอกสิทธิพื้นฐานและรักษาผลประโยชน์ของตนเองในฐานะผู้บริโภค หลักการของเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของตนเอง ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของคนในชุมชน หน้าที่เบื้องต้นของเงิน แหล่งทรัพยากรและสิ่งต่าง ๆ แผนที่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคน การใช้ภาษาถิ่นสื่อสารกับคนในท้องถิ่นได้ถูกต้อง การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงนั้น

ใช้กระบวนการวิเคราะห์ แยกแยะ สรุป อธิบาย อภิปราย ระบุ และปฏิบัติ การแสดง ความเคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามไตรสิกขาและหลักธรรมโอวาท 3 ในพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือเพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นชาติได้อย่างสมานฉันท์ มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดีตามที่กำหนด ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรมและวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน ปฏิบัติตนในการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ใช้แผนที่ ภาพถ่าย ระบุลักษณะสำคัญทางกายภาพ ใช้แผนที่อธิบายความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

เห็นคุณค่า ความสำคัญของปฏิบัติตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด ชื่นชมการทำความดีของตนเอง บุคคลในครอบครัว โรงเรียนและชุมชนตามหลักศาสนา พร้อมทั้งบอกแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต การสวดมนต์ แผ่เมตตา การมีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด

ส ๑.๑ ป.๔/๑, ป.๔/๒, ป.๔/๓, ป.๔/๔, ป.๔/๕, ป.๔/๖, ป.๔/๗, ป.๔/๘

ส ๑.๒ ป.๔/๑, ป.๔/๒, ป.๔/๓

ส ๒.๑ ป.๔/๑, ป.๔/๒, ป.๔/๓, ป.๔/๔, ป.๔/๕

ส ๒.๒ ป.๔/๑, ป.๔/๒, ป.๔/๓

ส ๓.๑ ป.๔/๑, ป.๔/๒, ป.๔/๓

ส ๓.๒ ป.๔/๑, ป.๔/๒

ส ๕.๑ ป.๔/๑, ป.๔/๒, ป.๔/๓

ส ๕.๒ ป.๔/๑, ป.๔/๒, ป.๔/๓

รวม ๘ มาตรฐาน ๓๐ ตัวชี้วัด

คำอธิบายรายวิชาพื้นฐาน

ส๑๕๑๐๑ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ เวลา ๘๐ ชั่วโมง

ศึกษา วิเคราะห์ อภิปราย สรุป มรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับจากพุทธศาสนาพุทธประวัติ พุทธศาสนา พุทธศาสนิกชน ชาดกพระไตรปิฎก พระรัตนตรัย ไตรสิกขา โอวาท ๓ พุทธศาสนสุภาษิต ฝึกพัฒนาจิต ทำสมาธิ สวดมนต์ แผ่เมตตา หลักธรรม ปฏิบัติตนของศาสนิกชนที่ดีของศาสนสถานต่าง ๆ

ศึกษา วิเคราะห์ อภิปราย สรุป การปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิเสรีภาพในการเป็นพลเมืองดี เคารพเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อนุรักษ์ เผยแพร่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน โครงสร้าง อำนาจ บทบาท หน้าที่ ความสำคัญ ของผู้บริหารในการปกครองส่วนท้องถิ่นกับการบริการสาธารณะประโยชน์ในชุมชน

ศึกษา วิเคราะห์ อภิปราย สรุป เกี่ยวกับความหมายและประเภทของปัจจัยการผลิต เทคโนโลยีในการผลิตสินค้าและบริการ พฤติกรรมของผู้บริโภค หลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประเภทของสหกรณ์ การประยุกต์ หลักการของสหกรณ์มาใช้ในชีวิตประจำวัน บทบาทหน้าที่ของธนาคารดอกเบี้ยเงินฝากและดอกเบี้ยกู้ยืม การฝากเงิน ผลดีและผลเสียของการกู้ยืมเงินทั้งนอกระบบและในระบบที่มีต่อเศรษฐกิจ

ศึกษา วิเคราะห์ อภิปราย สรุป ตำแหน่ง ระยะ ทิศทาง ภูมิลักษณะ ความสัมพันธ์ของลักษณะทางกายภาพ สังคมในภูมิภาคของตนเอง สภาพแวดล้อมทางกายภาพ อิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐาน การย้ายถิ่น ที่ก่อให้เกิดวิถีชีวิต การสร้างสรรค์วัฒนธรรมในภูมิภาค ผลจากการรักษาทำลายสภาพแวดล้อม และแนวทางในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในภูมิภาค

คิดวิเคราะห์ กระบวนการพัฒนาค่านิยม กระบวนการแก้ปัญหา วิธีการโดยใช้กระบวนการสืบค้นทางประวัติศาสตร์

เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และปฏิบัติตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา เป็นศาสนิกชนที่ดี เป็นพลเมืองดีในการปกครองประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เห็นคุณค่า ภูมิใจในความเป็นไทย ร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ส ๑.๑ ป.๕/๑, ป.๕/๒, ป.๕/๓, ป.๕/๔, ป.๕/๕, ป.๕/๖, ป.๕/๗

ส ๑.๒ ป.๕/๑, ป.๕/๒, ป.๕/๓

ส ๒.๑ ป.๕/๑, ป.๕/๒, ป.๕/๓

ส ๒.๒ ป.๕/๑, ป.๕/๒, ป.๕/๓

ส ๓.๑ ป.๕/๑, ป.๕/๒, ป.๕/๓

ส ๓.๒ ป.๕/๑, ป.๕/๒

ส ๕.๑ ป.๕/๑, ป.๕/๒

ส ๕.๒ ป.๕/๑, ป.๕/๒, ป.๕/๓

รวม ๘ มาตรฐาน ๒๖ ตัวชี้วัด

คำอธิบายรายวิชาพื้นฐาน

ส๑๖๑๐๑ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เวลา ๘๐ ชั่วโมง

ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ อธิบาย อภิปราย รวบรวมข้อมูล สรุป และเห็นคุณค่าเกี่ยวกับความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ และศาสนาที่ตนนับถือ พุทธประวัติและประวัติศาสดาของศาสนาที่ตนนับถือ ความสำคัญของพระรัตนตรัย หลักธรรมที่สำคัญของศาสนา ไตรสิกขา โอวาท 3 พุทธศาสนสุภาษิต หลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ ศาสนพิธี วันสำคัญทางศาสนา มารยาทที่ดีของพระพุทธศาสนิกชน

ปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ประโยชน์ของการปฏิบัติตามกฎหมาย ความหมายและประเภทของวัฒนธรรม เรียนรู้เกี่ยวกับระบบการเมือง การปกครองในสังคมปัจจุบัน การปกครองระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญของการเป็นพลเมืองที่ดี ตลอดจนความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปณิธานค่านิยมด้านประชาธิปไตย สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ การดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

อธิบายบทบาทของผู้ผลิต ผู้บริโภค ทรัพยากร หลักการใช้ทรัพยากร หลักการและประโยชน์ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิต ผู้บริโภค ธนาการ และรัฐบาล การดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ และการไทยและภูมิภาคต่างๆ ของโลก การใช้แผนที่ และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่างๆ ในนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

บอกลักษณะของโลกทางกายภาพ และสรุปลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากร และภูมิอากาศของประเทศระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

โดยใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการขัดเกลาทางสังคม กระบวนการกลุ่ม กระบวนการประชาธิปไตย

เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ มีค่านิยมที่ดีงาม มีทักษะกระบวนการ และมีความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้ มีจิตสาธารณะ มีคุณธรรม ภาควิชาใจในระบอบการปกครองประชาธิปไตย

ส ๑.๑ ป.๖/๑, ป.๖/๒, ป.๖/๓, ป.๖/๔, ป.๖/๕, ป.๖/๖, ป.๖/๗, ป.๖/๘, ป.๖/๙

ส ๑.๒ ป.๖/๑, ป.๖/๒, ป.๖/๓

ส ๒.๑ ป.๖/๑, ป.๖/๒, ป.๖/๓, ป.๖/๔, ป.๖/๕

ส ๒.๒ ป.๖/๑, ป.๖/๒, ป.๖/๓

ส ๓.๑ ป.๖/๑, ป.๖/๒, ป.๖/๓

ส ๓.๒ ป.๖/๑, ป.๖/๒

ส ๕.๑ ป.๖/๑, ป.๖/๒

ส ๕.๒ ป.๖/๑, ป.๖/๒, ป.๖/๓

รวม ๘ มาตรฐาน ๓๐ ตัวชี้วัด

โครงสร้างรายวิชา

รายวิชา สด๑๑๐๑ ชื่อวิชา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
 ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ เวลา ๔๐ ชั่วโมง

ลำดับ ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้ / ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑.	ตามรอย พระศาสดา พาสู่ใจ	สด.๑ ป.๑/๑ สด.๑ ป.๑/๒ สด.๑ ป.๑/๓ สด.๑ ป.๑/๔	การรู้ถึงความสำคัญของพระศาสดา พระธรรม ของศาสนาพุทธ บอกแบบอย่างการดำรงชีวิต ความหมายความสำคัญตามหลักธรรมโอวาท๓ เห็นคุณค่าของการสวดมนต์ แผ่เมตตาและ พัฒนาจิตได้อย่างเหมาะสม	๗	๑๐
๒.	คนดีศรีธรรมะ	สด.๒ ป.๑/๑ สด.๒ ป.๑/๒ สด.๒ ป.๑/๓	การปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี บำเพ็ญ ประโยชน์ต่อศาสนา ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรมและวันสำคัญทางศาสนาได้ถูกต้อง ตามที่กำหนดไว้	๗	๑๐
๓	พลเมืองดีตามวิถี ประชาธิปไตย	ส๒.๑ ป.๑/๑ ส๒.๑ ป.๑/๑ ส๒.๒ ป.๑/๑ ส๒.๒ ป.๑/๒ ส๒.๒ ป.๑/๓	การปฏิบัติตนตามหน้าที่พลเมือง โดยการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว โรงเรียน และประเทศชาติตามกระบวนการ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข	๕	๑๐
๔		ส๓.๑ ป.๑/๑ ส๓.๑ ป.๑/๒ ส๓.๑ ป.๑/๓	การบริหารจัดการทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เห็นประโยชน์ของการออม การดำรงชีวิต อย่างมีคุณภาพตามหลักการของเศรษฐกิจ พอเพียง	๔	๑๐

ลำดับ ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้ / ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๕.	สินค้าชุมชน	ส๓.๒ ป.๑/๑ ส๓.๒ ป.๑/๒ ส๓.๒ ป.๑/๓	ความร่วมมือทางเศรษฐกิจของคนในชุมชน โดยการแลกเปลี่ยนสินค้า บริการ ส่งเสริม ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย	๕	๑๐
๖.	รอบรู้รอบโลก	ส๕.๑ ป.๑/๑ ส๕.๑ ป.๑/๒ ส๕.๑ ป.๑/๓ ส๕.๑ ป.๑/๔	แผนที่ แผนที่ เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ สามารถแยกแยะ ระบุ ความสัมพันธ์ ของสิ่งต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ	๕	๑๐
๗.	มนุษย์กับ สิ่งแวดล้อม	ส๕.๒ ป.๑/๑ ส๕.๒ ป.๑/๒ ส๕.๒ ป.๑/๓	ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดจิตสำนึกในการร่วมอนุรักษ์ ทรัพยากรอย่างยั่งยืน	๕	๑๐
รวมระหว่างปี				๓๘	๗๐
ปลายภาค				๒	๓๐
รวม				๔๐	๑๐๐

โครงสร้างรายวิชา

รายวิชา ส๑๒๑๐๑ ชื่อวิชา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
 ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ เวลา ๔๐ ชั่วโมง

ลำดับ ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้ / ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑.	ศาสนานำชีวิต พิชิตสุข	ส๑.๑ ป.๒/๑ ส๑.๑ ป.๒/๒ ส๑.๑ ป.๒/๓ ส๑.๑ ป.๒/๗ ส๑.๒ ป.๒/๑	การรู้ความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือ ศาสนาที่ตนนับถือ พุทธประวัติหรือประวัติ ศาสดา ประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่าและ ศาสนิกชนตัวอย่าง หลักสำคัญของคัมภีร์ ก่อให้เกิดการปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสม ตามหลักศาสนา	๖	๑๒
๒.	หลักธรรมนำสู่ ความสมานฉันท์	ส๑.๑ ป.๒/๔ ส๑.๑ ป.๒/๕ ส๑.๒ ป.๒/๒ ส๒.๑ ป.๒/๒	เห็นความความสำคัญ และเคารพพระ รัตนตรัย ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา ยึดมั่นในหลักธรรม ของศาสนาก่อให้เกิดแนวทางในการปฏิบัติ ชื่นชมการทำความดีของตนเอง บุคคลใน ครอบครัวและในโรงเรียน ตามหลักศาสนา ส่งผลให้บุคคลในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และเป็นการธำรงรักษาศาสนาที่ตนนับถือไว้	๖	๑๒
๓	การบริหารจิต เจริญปัญญา	ส๑.๑ ป.๒/๖	เห็นคุณค่าการสวดมนต์ แผ่เมตตา การพัฒนา จิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ มีสติ เป็นพื้นฐานของสมาธิ ส่งผลต่อการพัฒนาจิต และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข	๒	๖

ลำดับ ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้ / ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๔		ส๒.๑ ป.๒/๑ ส๒.๑ ป.๒/๓ ส๒.๑ ป.๒/๔ ส๒.๒ ป.๒/๑ ส๒.๒ ป.๒/๒	การปฏิบัติตนตามข้อตกลง กติกา กฎ ระเบียบ สิทธิ เสรีภาพบทบาท อำนาจหน้าที่ ของบุคคลในโรงเรียนและชุมชน ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทำให้ทุกคนอยู่ ร่วมกัน ในสังคมอย่างมีความสุข และการ เป็นผู้มีมารยาทไทยเป็นประเพณีและ วัฒนธรรมที่ควรธำรงรักษา	๖	๑๐
๕.		ส๓.๑ ป.๒/๑ ส๓.๑ ป.๒/๒ ส๓.๑ ป.๒/๓ ส๓.๑ ป.๒/๔	การผลิตสินค้าและบริการ ต้องรู้จักใช้ ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม และรายได้ของครอบครัวต้องมาจากการ ประกอบอาชีพที่สุจริตและการรู้จักใช้จ่าย อย่างเหมาะสม รู้จักการทำบัญชีรับ-จ่ายจะ ช่วยให้เกิดการรู้จักการใช้จ่ายอย่างเหมาะสม และการใช้จ่ายที่เหมาะสมกับรายได้ รู้จัก การออมเป็นการบริหารจัดการเพื่อการ ดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ	๖	๘
๖.		ส๓.๒ ป.๒/๑ ส๓.๒ ป.๒/๒	การแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการโดยใช้เงิน และไม่ใช้เงินมีความสำคัญและจำเป็นต่อการ ดำเนินชีวิต ผู้ซื้อและผู้ขายมีบทบาทสำคัญใน การกำหนดราคาสินค้าและบริการ	๒	๖
๗.		ส๕.๑ ป.๒/๑ ส๕.๑ ป.๒/๒ ส๕.๑ ป.๒/๓	สิ่งที่ปรากฏระหว่างโรงเรียนและบ้านเป็น สิ่ง ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้าง ขึ้น การรู้ความสัมพันธ์ของตำแหน่งและ ลักษณะทางกายภาพ ของสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏ ในลูกโลก แผนที่ แผนที่ และภาพถ่าย และ ความสัมพันธ์ของโลก ดวงอาทิตย์และดวง จันทร์ทำให้เกิดปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ	๔	๖

ลำดับ ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้ / ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๘.		ส๕.๒ ป.๒/๑ ส๕.๒ ป.๒/๒ ส๕.๒ ป.๒/๓ ส๕.๒ ป.๒/๔	สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม มีความสำคัญและจำเป็นต่อการประกอบ อาชีพในการดำรงชีวิต การเลือกใช้ ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าต้องแยกแยะและ เลือกใช้อย่างเหมาะสม ฤดูกาลมี ความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ วิธีการฟื้นฟู ปรับปรุง สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน และชุมชน	๖	๑๐
รวมระหว่างปี				๓๘	๗๐
ปลายภาค				๒	๓๐
รวม				๔๐	๑๐๐

โครงสร้างรายวิชา

รายวิชา สด๓๑๐๑ ชื่อวิชา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
 ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เวลา ๔๐ ชั่วโมง

ลำดับ ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้ / ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑.	ศาสนานำชีวิต พิชิตสุข	ส๑.๑ ป.๓/๑ ส๑.๑ ป.๓/๒ ส๑.๑ ป.๓/๓ ส๑.๑ ป.๓/๔ ส๑.๒ ป.๓/๑	พระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีความสำคัญในฐานะที่เป็นรากฐานสำคัญ ของวัฒนธรรมไทย มีอิทธิพลต่อ การสร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรมไทย การศึกษาพระไตรปิฎกหรือคัมภีร์ของศาสนา พุทธประวัติ ประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่างช่วยให้เห็นถึงความ มุ่งมั่นในความเพียรพยายามเพื่อให้บรรลุ เป้าหมายของชีวิตก่อให้เกิดศรัทธาและปฏิบัติ ตามและเป็นการดำรงไว้ซึ่งศาสนาที่ตนนับถือ	๖	๑๐
๒.	หลักธรรมนำสู่ ความสมานฉันท์	ส๑.๑ ป.๓/๕ ส๑.๑ ป.๓/๗ ส๑.๒ ป.๓/๒ ส๑.๒ ป.๓/๓	การยึดมั่นในหลักธรรม และปฏิบัติตน ที่ถูกต้องเหมาะสม เป็นศาสนิกชนที่ดี ตามหลักศาสนาเกิดจากการความรู้ ความเข้าใจและความศรัทธาส่งผล ต่อการยอมรับหลักการศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อความสงบของชีวิตในการปฏิบัติตน ในชีวิตประจำวันและเป็นการดำรงรักษาไว้ซึ่ง ศาสนาที่ตนนับถือ	๘	๑๐
๓	การบริหารจิต เจริญปัญญา	ส๑.๑ ป.๖/๖	เห็นคุณค่าและสวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติเป็นพื้นฐานของสมาธิ ส่งผลต่อ การพัฒนาจิต และการอยู่ร่วมกัน อย่างสันติสุข	๓	๖

ลำดับ ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้ / ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๔	รักษ์วัฒนธรรม นำสุข	ส๒.๑ ป.๓/๑ ส๒.๑ ป.๓/๒ ส๒.๑ ป.๓/๔ ส๒.๒ ป.๓/๑ ส๒.๒ ป.๖/๒ ส๒.๒ ป.๖/๓	บุคคลที่มีผลงานที่เป็นประโยชน์และเป็น แบบอย่างแก่ชุมชนและท้องถิ่น เข้าใจการ ปฏิบัติตนตามประเพณีและวัฒนธรรมที่ หลากหลาย ทั้งของครอบครัวและของท้องถิ่น ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของตนเอง และผู้อื่น ทำให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข	๔	๑๐
๕	วิถีประชาธิปไตย ในชุมชน	ส๒.๒ ป.๓/๑ ส๒.๒ ป.๓/๒	บทบาทหน้าที่ของสมาชิกของชุมชนในการมี ส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ตามกระบวนการ ประชาธิปไตย การตัดสินใจในชั้นเรียน โรงเรียนและชุมชนโดยวิธีการออกเสียงโดยตรง และการเลือกตัวแทนออกเสียง การตัดสินใจของบุคคลและกลุ่ม มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชั้นเรียน โรงเรียน และชุมชน	๓	๖
๖.	รู้ใช้รู้ รู้จ่าย ไม่อับจน	ส๓.๑ ป.๓/๑ ส๓.๑ ป.๓/๓ ส๓.๒ ป.๓/๓	ทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตสินค้าและบริการมี จำกัดแต่ความต้องการของมนุษย์มีไม่จำกัด จึงจำเป็นต้องเลือกใช้เฉพาะสิ่งที่มีความ จำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์ การแข่งขันทางการค้ามีผลกระทบทำให้ราคา สินค้าลดลงและการรู้จักวิเคราะห์บัญชีการใช้ จ่ายประจำวันเป็นการควบคุมการใช้จ่าย อย่างเหมาะสม	๔	๘
๗	ช่วยรัฐเพื่อพัฒนา ชีวิต	ส๓.๑ ป.๓/๒ ส๓.๒ ป.๓/๑ ส๓.๒ ป.๓/๒	สินค้าและบริการที่จำเป็นขั้นพื้นฐานภาครัฐ ต้องจัดหาและให้บริการแก่ประชาชน และประชาชนควรรู้จักวิเคราะห์บัญชีการใช้ จ่ายประจำวันเป็นการควบคุมการใช้จ่าย อย่างเหมาะสมและมีหน้าที่เสียภาษี ให้รัฐ เพื่อนำมาพัฒนาเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี	๓	๖

ลำดับ ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้ / ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๘.	เครื่องมือทาง ภูมิศาสตร์	ส๕.๑ ป.๓/๑ ส๕.๑ ป.๓/๒	การใช้แผนที่ แผนที่และภาพถ่ายในการหา ข้อมูลทางภูมิศาสตร์ในชุมชนอย่างมี ประสิทธิภาพ รู้จักเขียนแผนที่แสดง ตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่ที่จะช่วยในการค้นหา สถานที่ต่างๆ และรวดเร็ว ภูมิประเทศ และภูมิอากาศมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต ของคนในชุมชน	๓	๖
๙.	รักษาสีงแวดล้อม	ส๕.๒ ป.๓/๑ ส๕.๒ ป.๓/๒ ส๕.๒ ป.๓/๓ ส๕.๒ ป.๓/๔ ส๕.๒ ป.๓/๕	ภูมิประเทศและภูมิอากาศมีอิทธิพลต่อ การดำรงชีวิตของคนในชุมชนจึงควรเข้าใจ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในชุมชน จากอดีตถึงปัจจุบันมีลักษณะที่แตกต่างกัน ของเมืองและชนบท สภาพทางภูมิศาสตร์ และทรัพยากรธรรมชาติมีความสัมพันธ์กับ ความต้องการพื้นฐานและการประกอบอาชีพ ของมนุษย์ ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลง ของสภาพแวดล้อมในชุมชนมลพิษและการเกิด มลพิษเป็นผลจากการกระทำของมนุษย์	๔	๘
รวมระหว่างปี				๓๘	๗๐
ปลายภาค				๒	๓๐
รวม				๔๐	๑๐๐

โครงสร้างรายวิชา

รายวิชา สด๔๑๐๑ ชื่อวิชา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
 ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เวลา ๘๐ ชั่วโมง

ลำดับ ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้ / ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑	ศาสนานำชีวิต พิชิตสุข	ส๑.๑ ป.๔/๑ ส๑.๑ ป.๔/๒ ส๑.๑ ป.๔/๓ ส๑.๑ ป.๔/๘ ส๑.๒ ป.๔/๑	ศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของศาสนิกชน การศึกษาพุทธประวัติ ประวัติ ประวัติศาสดา ของศาสนาอื่น ประวัติสาวกและคำสอนต่าง ๆ มาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต	๑๒	๑๔
๒	หลักธรรมนำสู่ ความสมานฉันท์	ส๑.๑ ป.๔/๔ ส๑.๑ ป.๔/๗ ส๑.๒ ป.๔/๒ ส๑.๒ ป.๔/๓	การปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนา ศาสนพิธี และพิธีกรรมในวันสำคัญ ของศาสนา ทำให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ อย่างสมานฉันท์	๑๐	๑๒
๓	คุณ ค ่า ข อ ง การพัฒนาจิต	ส๑.๑ ป.๔/๕ ส๑.๑ ป.๔/๖	เห็นคุณค่าของการฝึกปฏิบัติ การพัฒนาจิต ตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือและชื่นชม การทำความดีของผู้ปฏิบัติตามหลักการพัฒนา จิตของศาสนา	๖	๘
๔	วิถีประชาธิปไตย	ส๒.๑ ป.๔/๑ ส๒.๑ ป.๔/๒ ส๒.๑ ป.๔/๓ ส๒.๒ ป.๔/๑ ส๒.๒ ป.๔/๒ ส๒.๒ ป.๔/๓	การปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ของ พลเมืองดีและเห็นความสำคัญของสิทธิเด็ก เป็นการปฏิบัติตนตามวิถีประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข	๑๖	๒๐

ลำดับ ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้ / ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๕	สันติสุขบนความ แตกต่างทาง วัฒนธรรม	ส๒.๑ ป.๔/๔ ส๒.๑ ป.๔/๕	การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของคนในชุมชน ต้องคำนึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมของ กลุ่มคนในท้องถิ่น	๖	๘
๖	เลือกซื้อเลือกใช้ ด้วยหัวใจที่ พอเพียง	ส๓.๑ ป.๔/๑ ส๓.๑ ป.๔/๒ ส๓.๑ ป.๔/๓	การเลือกซื้อสินค้าและบริการต้องคำนึงถึง สิทธิพื้นฐานและการรักษาผลประโยชน์ ของผู้บริโภคโดยยึดหลักเศรษฐกิจการเงินของ ชุมชน	๘	๑๐
๗	เศรษฐกิจชุมชน	ส๓.๒ ป.๔/๑ ส๓.๒ ป.๔/๒	อาชีพ สินค้าและบริการต่าง ๆ ที่ผลิต ในชุมชนมีความสำคัญกับระบบเศรษฐกิจ การเงินของชุมชน	๖	๘
๘	จังหวัดของเรา	ส๕.๑ ป.๔/๑ ส๕.๑ ป.๔/๒ ส๕.๑ ป.๔/๓	แผนที่ ภาพถ่าย สามารถระบุลักษณะสำคัญ ทางกายภาพแหล่งทรัพยากรเพื่อเชื่อมโยง ให้ เห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ ในจังหวัด	๘	๑๐
๙	รักษาสีงแวดล้อม	ส๕.๒ ป.๔/๑ ส๕.๒ ป.๔/๒ ส๕.๒ ป.๔/๓	การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในจังหวัด จึง ต้องร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	๖	๘
รวมระหว่างปี				๗๗	๗๐
ปลายภาค				๓	๓๐
รวม				๘๐	๑๐๐

โครงสร้างรายวิชา

รายวิชา ส๑๕๑๐๑ ชื่อวิชา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
 ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ เวลา๘๐ ชั่วโมง

ลำดับ ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้ / ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑.	ศาสนานำชีวิต พิชิตสุข	ส๑.๑ ป.๕/๑ ส๑.๑ ป.๕/๒ ส๑.๑ ป.๕/๓ ส๑.๑ ป.๕/๔	ศาสนาเป็นหลักในการพัฒนาชาติไทย การศึกษาพุทธประวัติ ประวัติศาสดา องค์ประกอบของพระไตรปิฎก การประพฤติตนตามแบบพุทธสาวก ชาดก เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่าง ด้วยความ ศรัทธาเพื่อการอยู่ร่วมกัน อย่างสันติ สุข	๑๒	๑๐
๒.	หลักธรรมนำสู่ ความสมานฉันท์	ส ๑.๑ ป.๕/๕ ส ๑.๑ ป.๕/๗ ส ๑.๒ ป.๕/๑ ส ๑.๒ ป.๕/๒ ส ๑.๒ ป.๕/๓ ส ๒.๑ ป.๕/๓ ส ๒.๑ ป.๕/๔	การแสดงความเคารพและปฏิบัติตาม หลักธรรม พิธีกรรมในศาสนพิธี ปฏิบัติตนใน วันสำคัญทางศาสนา มีมรรยาทของความ เป็นศาสนิกชนที่ดี เป็นการธำรงรักษาศาสนา	๑๖	๑๒
๓.	คุณค่าของการ พัฒนาจิต	ส ๑.๑ ป.๕/๖	การสวดมนต์ การแผ่เมตตา การทำสมาธิ ส่งผลดีต่อการพัฒนาจิตและการอยู่ร่วมกัน อย่างสันติสุข	๓	๓
๔.	วิถีประชาธิปไตย	ส๒.๑ ป.๕/๑ ส๒.๑ ป.๕/๒ ส๒.๑ ป.๕/๓ ส๒.๑ ป.๕/๔ ส๒.๒ ป.๕/๑ ส๒.๒ ป.๕/๒ ส๒.๒ ป.๕/ ๓	การปฏิบัติตามสถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ การปกป้องคุ้มครองตนเองหรือ ผู้อื่นจากการละเมิดสิทธิเด็ก รู้โครงสร้าง อำนาจหน้าที่ของการปกครองส่วนท้องถิ่น บทบาท หน้าที่ และวิธีการเข้าดำรง ตำแหน่งของผู้บริหารท้องถิ่นประโยชน์ ที่ชุมชนจะได้รับจากองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมอย่าง สันติสุข	๑๖	๑๕

ลำดับ ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้ / ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๕.	การผลิต การบริการ แบบพอเพียง	ส๓.๑ ป.๕/๑ ส๓.๑ ป.๕/๒ ส๓.๑ ป.๕/๓	การผลิตสินค้าและบริการต้องเข้าใจและใช้ ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพตามแนวคิด ของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ หลักการของสหกรณ์	๘	๘
๖.	ธนาคาร	ส๓.๒ ป.๕/๑ ส๓.๒ ป.๕/๒	การเข้าใจสถาบันทางเศรษฐกิจ บทบาท ธนาคารผลิตและผลเสียของการกักตุนเป็น ความจำเป็นในระบบเศรษฐกิจ	๖	๖
๗.	ภูมิภาคของเรา	ส๕.๑ ป.๕/๑ ส๕.๑ ป.๕/๒ ส๕.๑ ป.๕/๓	การรู้ ตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ลักษณะภูมิ ลักษณะที่สำคัญในภูมิภาค ทำให้เข้าใจ ความสัมพันธ์ของลักษณะทางกายภาพ กับ ลักษณะทางสังคม ในภูมิภาค	๘	๘
๘.	รักษสิ่งแวดล้อม	ส๕.๒ ป.๕/๑ ส๕.๒ ป.๕/๒ ส๕.๒ ป.๕/๓	การเข้าใจสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ในภูมิภาค อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทาง ธรรมชาติก่อให้เกิดการอนุรักษ์และรักษา สภาพแวดล้อม	๘	๘
รวมระหว่างปี				๗๗	๗๐
ปลายภาค				๓	๓๐
รวม				๘๐	๑๐๐

โครงสร้างรายวิชา

รายวิชา ส๑๖๑๐๑ ชื่อวิชา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เวลา ๘๐ ชั่วโมง

ลำดับ ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้ / ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๑.	ศาสนานำชีวิตร พิชิตสุข	ส๑.๑ ป.๖/๑ ส๑.๑ ป.๖/๒ ส๑.๑ ป.๖/๓ ส๑.๒ ป.๖/๑	ความสำคัญของพระพุทธศาสนา ศาสนาที่ ผู้เรียนนับถือในฐานะของศาสนาประจำชาติ การศึกษา และปฏิบัติตามแบบอย่างการ ดำเนินชีวิตและข้อคิดจาก พุทธประวัติและ ประวัติศาสดา ประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่าง ปฏิบัติตนได้อย่าง เหมาะสมในสถานที่ต่างๆ ในศาสนสถานเพื่อ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข	๑๐	๘
๒.	หลักธรรมนำสู่ ความสมานฉันท์	ส๑.๑ ป.๖/๔ ส๑.๑ ป.๖/๗ ส๑.๒ ป.๖/๒ ส๑.๒ ป.๖/๓ ส๑.๒ ป.๖/๔ ส๒.๑ ป.๖/๓	การแสดงความเคารพพระรัตนตรัย การประกาศตนต่อสาธารณชนว่ายอมรับ พระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งและปฏิบัติตนตาม หลักธรรมของศาสนา ตามมารยาทไทย ในการเข้าร่วม ศาสนพิธีกรรมและกิจกรรม ในวันสำคัญทางศาสนาต้องปฏิบัติให้ เหมาะสม ถูกกาลเทศะ มีอิทธิพลที่ผู้ปฏิบัติ ตาม สามารถนำไปแก้ปัญหอบายมุขและสิ่ง เสพติด ส่งผลให้มีการสำรวม กาย วาจา ใจ เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงาม	๑๕	๑๒
๓	การพัฒนาจิต เจริญปัญญา	ส๑.๑ ป.๖/๕ ส๑.๑ ป.๖/๖	ศาสนามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตที่ดีของ บุคคลในประเทศ การพัฒนาจิตเจริญปัญญา ตามแนวทางของศาสนาอย่างมีสติทำให้เกิด ความสงบสุขในชีวิต	๖	๖

ลำดับ ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้ / ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๔	ศาสนาใน ประเทศไทย	ส๑.๑ ป.๖/๘ ส๑.๑ ป.๖/๙	ศึกษาหลักธรรมสำคัญของศาสนาอื่น ศาสนพิธี พิธีกรรมของศาสนาอื่นๆ และปฏิบัติ ตนได้อย่างเหมาะสมเมื่อต้องเข้าร่วมพิธี	๖	๖
๕	กฎหมายใกล้ตัว	ส๒.๑ ป.๖/๑ ส๒.๒ ป.๖/๑ ส๒.๒ ป.๖/๒ ส๒.๒ ป.๖/๓	การปฏิบัติตามกฎหมาย กิจกรรมส่งเสริม ประชาธิปไตยทั้งในระดับท้องถิ่นและประเทศ การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เป็นปัจจัยสำคัญ ของกระบวนการทางประชาธิปไตย ทำให้ อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ส่งผลให้เกิดความ มั่นคงในวิถีประชาธิปไตย	๘	๑๐
๖.	ผู้ผลิต ผู้บริโภค	ส๓.๑ ป.๖/๑ ส๓.๑ ป.๖/๒ ส๓.๑ ป.๖/๓	บทบาทของผู้ผลิตที่มีความรับผิดชอบต่อ สังคมต้องคำนึง ถึงจรรยาบรรณและ สิ่งแวดล้อมส่งผลให้การบริหารจัดการ การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และคุ้มค่าก่อให้เกิดผลต่อการดำเนินชีวิต อย่างดุลยภาพ และผู้บริโภคต้องรู้เท่าทัน ในการบริโภคที่ส่งผลให้การบริหารจัดการ ทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และคุ้มค่า	๗	๘
๗	ความสัมพันธ์ทาง เศรษฐกิจ	ส๓.๒ ป.๖/๑ ส๓.๒ ป.๖/๒	ผู้ผลิต ผู้บริโภค ธนาคาร และรัฐบาล มีความสัมพันธ์กัน และมีความสำคัญ ต่อระบบเศรษฐกิจ การรวมกลุ่ม ทางเศรษฐกิจเป็นการบริหารจัดการ เพื่อประสานประโยชน์ในท้องถิ่น	๖	๖
๘.	เครื่องมือทาง ภูมิศาสตร์	ส๕.๑ ป.๖/๑ ส๕.๑ ป.๖/๒	เครื่องมือทางภูมิศาสตร์เป็นสิ่งที่นำไปสู่ การการค้นหาลักษณะสำคัญทางกายภาพ และสังคมของประเทศ ลักษณะทางกายภาพ มีผลต่อปรากฏการณ์ธรรมชาติของประเทศ	๖	๖

ลำดับ ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน การเรียนรู้ / ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
๙.	รักษ์สิ่งแวดล้อม	ส๕.๒ ป.๖/๑ ส๕.๒ ป.๖/๒ ส๕.๒ ป.๖/๓	สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติทำให้เกิด สิ่งแวดล้อมทางสังคมในประเทศ การดัดแปลงหรือปรับเปลี่ยนสภาพธรรมชาติ มีผลต่อเศรษฐกิจ สังคม อาชีพ วัฒนธรรม และประชากรในประเทศไทยจากอดีตถึง ปัจจุบัน ควรวางแผนการใช้ทรัพยากรบุคคล อย่างมีจิตสำนึกให้เกิดประสิทธิภาพ	๖	๘
รวมระหว่างปี				๗๗	๗๐
ปลายภาค				๓	๓๐
รวม				๘๐	๑๐๐

อภิธานศัพท์

กตัญญูกตเวทิต ผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบแทน แยกออกเป็น ๒ ข้อ ๑. กตัญญู รู้คุณค่าท่าน ๒. กตเวทิตตอบแทนหรือสนองคุณท่าน ความกตัญญูกตเวทิตว่าโดยขอบเขต แยกได้เป็น ๒ ระดับ คือ

๒.๑ กตัญญูกตเวทิตต่อบุคคลผู้มีคุณความดีหรืออุปการะต่อตนเป็นส่วนตัว ๒.๒ กตัญญูกตเวทิตต่อบุคคลผู้ได้บำเพ็ญคุณประโยชน์หรือมีคุณความดี เกื้อกูลแก่ส่วนร่วม

กตัญญูกตเวทิตต่ออาจารย์ / โรงเรียน ในฐานะที่เป็นศิษย์ ฟังแสดงความเคารพนับถืออาจารย์ ผู้เปรียบเสมือนทิศเบื้องขวา ดังนี้ ๑. ลูกต้อนรับ แสดงความเคารพ ๒. เข้าไปหาเพื่อบำรุง รับประทาน ปรึกษา ซักถาม รับคำแนะนำ เป็นต้น ๓. ฟังด้วยดี ฟังเป็น รู้จักฟังให้เกิดปัญญา ๔. ประณิบัติ ช่วยบริการ ๕. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ เอาจริงเอาจัง ถือเป็นกิจสำคัญด้วยดี

กรรม การกระทำ หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา คือ ทำด้วยความตั้งใจ ประกอบด้วยความตั้งใจหรือจงใจทำดีก็ทำตาม ชั่วก็ทำตาม เช่น ขุดหลุมพรางดักคนหรือสัตว์ในตกลงไปตายเป็นกรรม แต่ขุดบ่อน้ำไว้กินไว้ใช้ สัตว์ตกลงไปตายเองไม่เป็นกรรม (แต่ถ้ารู้ยู่บ่อน้ำที่ตนขุดไว้ยู่ในที่ซึ่งคนจะพลัดตกได้ง่ายแล้วปล่อยปละละเลยมีคนตกลงไปก็ไม่พ้นกรรม) การกระทำที่ดีเรียกว่า “กรรมดี” ที่ชั่วเรียกว่า “กรรมชั่ว”

กรรม ๒ กรรมจำแนกตามคุณภาพ หรือตามธรรมชาติเป็นมูลเหตุมี ๒ คือ ๑. อกุศลกรรม กรรมที่เป็นอกุศล กรรมชั่ว คือเกิดจากอกุศลมูล ๒. กุศลกรรม กรรมที่เป็นกุศล กรรมดี คือกรรมที่เกิดจากกุศลมูล

กรรม ๓ กรรมจำแนกตามทวารคือทางที่กรรมมี ๓ คือ ๓. กายกรรม การกระทำทางกาย ๒. วาจากรรม การกระทำทางวาจา ๓. มโนกรรม การกระทำทางใจ

กรรม ๑๒ กรรมจำแนกตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการให้ผล มี ๑๒ อย่าง คือ

หมวดที่ ๑ ว่าด้วยปากกาล คือจำแนกตามเวลาที่ให้ผล ได้แก่ ๑. ทิฏฐิธรรมเวทนิยกรรม กรรมที่ให้ผลในปัจจุบัน คือในภพนี้ ๒. อุปัชชเวทนิยกรรม กรรมที่ให้ผลในภพที่จะไปเกิด คือ ในภพหน้า ๓. อปราบปริเวทนิยกรรม กรรมที่ให้ผลในภพต่อ ๆ ไป ๔. อโหสิกรรม กรรมเล็กให้ผล

หมวดที่ ๒ ว่าโดยกิจ คือการให้ผลตามหน้าที่ ได้แก่ ๕. ชนกรรม กรรมแต่งให้เกิดหรือกรรมที่เป็นตัวนำไปเกิด ๖. อุปัตถัมภกรรม กรรมสนับสนุน คือ เข้าสนับสนุนหรือเข้าเติมต่อจากชนกรรม ๗. อุปปีฬกรรม กรรมบีบคั้น คือเข้ามาบีบคั้นผลแห่งชนกรรม และอุปัตถัมภกรรมนั้นให้แปรเปลี่ยนทุเลาเบาลงหรือสั้นเข้า ๘. อุปฆาตกรรม กรรมตัดรอน คือ กรรมแรงฝ่ายตรงข้ามที่เข้าตัดรอนให้ผลของกรรมสองอย่างนั้นขาดหรือหยุดไปทีเดียว

หมวดที่ ๓ ว่าโดยปานทานปริยาย คือจำแนกตามลำดับความแรงในการให้ผล ได้แก่ ๙. ครุกรรม กรรมหนัก ให้ผลก่อน ๑๐. พหุลกรรม หรือ อาจิณกรรม กรรมที่ทำมาก หรือกรรมชินให้ผลรองลงมา ๑๑. อาสันนกรรม กรรมจวนเจียน หรือกรรมใกล้ตาย

ถ้าไม่มีสองข้อก่อนก็จะให้ผลก่อนอื่น ๑๒. กตัตตากรรม หรือ กตัตตาวาปนกรรม
กรรมสักว่าทำ คือเจตนาอ่อน หรือมิใช่เจตนาอย่างนั้น ให้ผลต่อเมื่อไม่มีกรรมอื่นจะให้ผล)
กรรมฐาน ที่ตั้งแห่งการงาน อารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งการงานของใจ อุบายทางใจ วิธีฝึกอบรมจิต
มี ๒ ประเภท คือ สมถกรรมฐาน คือ อุบายสงบใจ วิปัสสนากรรมฐาน อุบายเรื่องปัญญา
กุลจิรัฐธรรม ๔ ธรรมสำหรับดำรงความมั่นคงของตระกูลให้ยั่งยืน เหตุที่ทำให้ตระกูลมั่งคั่งตั้งอยู่
ได้นาน ๑. นวัฏฺฐเวสนา คือ ของหายของหมด รู้จักหามาไว้ ๒. ชินณปฏิสังขรณา คือ ของเก่า
ของชำรุด รู้จักบูรณะซ่อมแซม ๓. ปริมิตปานโกชนา คือ รู้จักประมาณในการกินการใช้
๔. อธิปัจจสัลวันตสถาปนา คือ ตั้งผู้มีศีลธรรมเป็นพ่อบ้านแม่เรือน

กุศล บุญ ความดี ฉลาด สิ่งที่ดี กรรมดี

กุศลกรรม กรรมดี กรรมที่เป็นกุศล การกระทำที่ดีคือเกิดจากกุศลมูล

กุศลกรรมบถ ๑๐ ทางแห่งกรรมดี ทางทำดี กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่สุคติมี ๑๐ อย่างได้แก่

- ก. **กายกรรม ๓** (ทางกาย) ๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการทำลายชีวิต
๒. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากถือเอาของที่เขามิได้ให้ ๓. กาเมสุมิฉฉาจารา
เวรมณี เว้นจากประพฤติผิดในกาม
- ข. **วจีกรรม ๔** (ทางวาจา) ได้แก่ ๔. มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากพูดเท็จ ๕. ปิสุณายวาจา
เวรมณี เว้นจากพูดส่อเสียด ๖. ผรุสสาย วาจา เวรมณี เว้นจากพูดคำหยาบ
๗. สัมผัสปปลาปา เวรมณี เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ
- ค. **มโนกรรม ๓** (ทางใจ) ๘. อนภิชฌา ไม่โลภคอยจ้องอยากได้ของเขา ๙. อพยาบาท
ไม่คิดร้ายเบียดเบียนเขา ๑๐. สัมมาทิฎฐิ เห็นชอบตามคลองธรรม

กุศลมูล รากเหง้าของกุศล ต้นเหตุของกุศล ต้นเหตุของความดี ๓ อย่าง ๑. อโลภะ ไม่โลภ (จาคะ)
๒. อโทสะ ไม่คิดประทุษร้าย (เมตตา) ๓. อโมหะ ไม่หลง (ปัญญา)

กุศลวิตก ความตรึกที่เป็นกุศล ความนึกคิดที่ดีงาม ๓ คือ ๑. เนกขัมมวิตก ความตรึกปลอดจากกาม
๒. อพยาบาทวิตก ความตรึกปลอดจากพยาบาท ๓. อวิหิงสาวิตก ความตรึกปลอดจากการ
เบียดเบียน

โกศล ๓ ความฉลาด ความเชี่ยวชาญ มี ๓ อย่าง ๑. อายโกศล คือ ความฉลาดในความเจริญ ครอบรู้
ทางเจริญและเหตุของความเจริญ ๒. อปายโกศล คือ ความฉลาดในความเสื่อม ครอบรู้
ทางเสื่อมและเหตุของความเสื่อม ๓. อุบายโกศล คือ ความฉลาดในอุบาย ครอบรู้วิธีแก้ไข
เหตุการณ์และวิธีที่จะทำให้สำเร็จ ทั้งในการป้องกันความเสื่อมและในการสร้างความเจริญ

ขันธ กอง พวก หมวด หมู่ ลำตัว หมวดหนึ่ง ๆ ของรูปธรรมและนามธรรมทั้งหมดที่แบ่งออกเป็น
ห้ากอง ได้แก่ รูปขันธ คือ กองรูป เวทนาขันธ คือ กองเวทนา สัญญาขันธ คือ กองสัญญา
สังขารขันธ คือ กองสังขาร วิญญาณขันธ คือ กองวิญญาณ เรียกรวมว่า เบญจขันธ

การวธรรม ๖ ธรรม คือ ความเคารพ การถือเป็นเรื่องสำคัญที่จะพึงใส่ใจและปฏิบัติด้วยความเอื้อเฟื้อ หรือด้วยความหนักแน่นจริงจังมี ๖ ประการ คือ ๑. สัตถุการวธรรม ความเคารพในพระศาสดา หรือพุทธการวธรรม ความเคารพในพระพุทธเจ้า ๒. อัมมการวธรรม ความเคารพในพระธรรม ๓. สังฆการวธรรม ความเคารพในพระสงฆ์ ๔. สิกขการวธรรม ความเคารพในการศึกษา ๕. อัปปมาทการวธรรม ความเคารพในความไม่ประมาท ๖. ปฏิสันถการวธรรม ความเคารพในการปฏิสันถาร

คิหิสุข (กามโกคิสุข ๔) สุขของคฤหัสถ์ สุขของชาวบ้าน สุขที่ชาวบ้านควรพยายามเข้าถึงให้ได้ สม่่าเสมอ สุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนควรมี ๔ ประการ ๑. อตติสุข สุขเกิดจากความมีทรัพย์ ๒. โภคสุข สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ ๓. อนนสุข สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ ๔. อนวัชชสุข สุขเกิดจากความประพฤตินี้ไม่มีโทษ (ไม่บกพร่องเสียหายทั้งทางกาย วาจา และใจ)

ฆราวาสธรรม ๔ ธรรมสำหรับฆราวาส ธรรมสำหรับการครองเรือน หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ ๔ ประการ ได้แก่ ๑. สัจจะ คือ ความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริ่งใจ พูดจริง ทำจริง ๒. ทมะ คือ การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา ๓. ขันติ คือ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย ๔. จาคะ คือ เสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบาย และผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้าง พร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมที่จะร่วมมือช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่คับแคบ เห็นแก่ตัวหรือ เอาแต่ใจตัว

จิต ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ สภาพที่นึกคิด ความคิด ใจ ตามหลักฝ่ายอภิธรรม จำแนกจิตเป็น ๘๙ แบ่งโดยชาติเป็นอกุศลจิต ๑๒ กุศลจิต ๒๑ วิปากจิต ๓๖ และกิริยาจิต ๘

เจตสิก ธรรมที่ประกอบกับจิต อาการหรือคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิต เช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง ศรัทธา เมตตา สติ ปัญญา เป็นต้น มี ๕๒ อย่าง จัดเป็นอัญญสมานาเจตสิก ๑๓ อกุศลเจตสิก ๑๔ โสภณเจตสิก ๒๕

ฉันทะ ๑. ความพอใจ ความชอบใจ ความยินดี ความต้องการ ความรักใคร่ในสิ่งนั้น ๆ ๒. ความยินยอม ความยอมให้ที่ประชุมทำกิจนั้น ๆ ในเมื่อตนมิได้ร่วมอยู่ด้วย เป็นธรรมเนียมของภิกษุที่อยู่ในวัดซึ่งมีสิมารวมกัน มีสิทธิที่จะเข้าประชุมทำกิจของสงฆ์ เว้นแต่ภิกษุนั้นอาพาธ จะเข้าร่วมประชุมด้วยไม่ได้ ก็มอบฉันทะคือ แสดงความยินยอมให้สงฆ์ทำกิจนั้น ๆ ได้

ฌาน การเพ่ง การเพ่งพินิจด้วยจิตที่เป็นสมาธิแน่วแน่ มี ๒ ประเภท คือ ๑. รูปฌาน ๒. อรูปฌาน

ฌานสมบัติ การบรรลุฌาน การเข้าฌาน

ดรุณธรรม ธรรมที่เป็นหนทางแห่งความสำเร็จ คือ ข้อปฏิบัติที่เป็นจุดประตูดุชชอันเปิดออกไปสู่ความสุข ความเจริญก้าวหน้าแห่งชีวิต ๖ ประการ คือ ๑. อาโรคยะ คือ รักษาสุขภาพดี มิให้มีโรคทั้งจิตและกาย ๒. ศีล คือ มีระเบียบวินัย ไม่ก่อเวรภัยแก่สังคม ๓. พุทธานุมัติ คือ ได้คนดีเป็นแบบอย่าง ศึกษาเยี่ยงนิยมแบบอย่างของมหาบุรุษพุทธชน ๔. สุตะ คือ ตั้งใจเรียนรู้ให้จริง เล่าเรียนคั่นคว้าให้รู้เชี่ยวชาญไฝสดับเหตุการณ์ให้รู้เท่าทัน ๕. ธรรมานุวัติ คือ ทำแต่สิ่งที่ถูกต้องดีงาม ดำรงมั่นในสุจริต ทั้งชีวิตและงานดำเนินตาม

ธรรม ๖. อลันตา คือ มีความขยันหมั่นเพียร มีกำลังใจแข็งแกร่ง ไม่ท้อแท้เฉื่อยชา เพียรก้าวหน้าเรื่อยไป

หมายเหตุ หลักธรรมข้อนี้เรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “วัฒนมุข” ตรงคำบาลีว่า “อัทธทวาร” ประตู่แห่งประโยชน์

ตัณหา (๑) ความทะยานอยาก ความดิ้นรน ความปรารถนา ความแสหา มี ๓ คือ ๑. กามตัณหา ความทะยานอยากในกาม อยากได้อารมณ์อันน่ารักน่าใคร่ ๒. ภวตัณหา ความทะยานอยากในภพ อยากเป็นนั่นเป็นนี่ ๓. วิภวตัณหา ความทะยานอยากในวิภพ อยากไม่เป็นนั่นไม่เป็นนี่ อยากพราดพ้นดับสูญไปเสีย

ตัณหา (๒) ธิดามารนางหนึ่งใน ๓ นาง ที่อาสาพระยามารผู้เป็นบิดา เข้าไปประโลมพระพุทธรเจ้า ด้วยอาการต่าง ๆ ในสมัยที่พระองค์ประทับอยู่ที่ต้นอชปาลนิโครธ ภายหลังตรัสรู้ใหม่ ๆ (อีก ๒ นางคือ อรดีกับราคา)

ไตรลักษณ์ ลักษณะสาม คือ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความไม่ใช่ตัวตน ๑. อนิจจตา (ความเป็นของไม่เที่ยง) ๒. ทุกขตา (ความเป็นทุกข์) ๓. อนัตตา (ความเป็นของไม่ใช่ตน)

ไตรสิกขา สิกขาสาม ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา ๓ อย่าง คือ ๑. อธิศีลสิกขา หมายถึง สิกขา คือ ศีลอันยิ่ง ๒. อธิจิตตสิกขา หมายถึง สิกขา คือ จิตอันยิ่ง ๓. อธิปัญญาสิกขา หมายถึง สิกขา คือ ปัญญาอันยิ่ง เรียกกันง่าย ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา

ทศพิทธาธรรม ๑๐ ธรรมสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน คุณสมบัติของนักปกครองที่ดี สามารถปกครองแผ่นดินโดยธรรม และยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชน จนเกิดความชื่นชมยินดี มี ๑๐ ประการ คือ ๑. ทาน การให้ทรัพย์สินสิ่งของ ๒. ศีล ประพฤติดีงาม ๓. ปริจจาคะ ความเสียสละ ๔. อาชชวะ ความซื่อตรง ๕. มัททวะ ความอ่อนโยน ๖. ตบะ ความทรงเดช เภาคีเลส ตัณหา ไม่หมกมุ่นในความสุขสำราญ ๗. อักโกธะความไม่กริ้วโกรธ ๘. อวิหิงสา ความไม่ข่มเหงเบียดเบียน ๙. ขันติ ความอดทนเข้มแข็ง ไม่ท้อถอย ๑๐. อวิโรธนะ ความไม่คลาดธรรม

ทิฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรม ๔ ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน คือ ประโยชน์สุขสามัญ ที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา เช่น ทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้น มี ๔ ประการ คือ ๑. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น ๒. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา ๓. กัลยาณมิตตตา ความมีเพื่อนเป็นคนดี ๔. สมชีวิตา การเลี้ยงชีพตามสมควร แก่กำลังทรัพย์ที่ทำได้

ทุกข์ ๑. สภาพที่ทนอยู่ได้ยาก สภาพที่คงทนอยู่ไม่ได้ เพราะถูกบีบคั้นด้วยความเกิดขึ้นและดับสลาย เนื่องจากต้องไปตามเหตุปัจจัยที่ไม่ขึ้นต่อตัวมันเอง ๒. สภาพที่ทนได้ยาก ความรู้สึกไม่สบาย ได้แก่ ทุกขเวทนา

พุทธกิริยา กิริยาที่ทำได้ยาก การทำความเพียรอันยากที่ใคร ๆ จะทำได้ เช่น การบำเพ็ญเพียร เพื่อบรรลุธรรมวิเศษ ด้วยวิธีทรมานตนต่าง ๆ เช่น กลั่นลมอัสสาสะ (ลมหายใจเข้า) ปัสสาสะ (ลมหายใจออก) และอดอาหาร เป็นต้น

พุทฺธิ ๓ ความประพาสไม่ตี ประพาสชั่ว ๓ ทาง ได้แก่ ๑. กายพุทฺธิ ประพาสชั่วทางกาย ๒. วจีพุทฺธิ ประพาสชั่วทางวาจา ๓. มโนพุทฺธิ ประพาสชั่วทางใจ

เทวทูต ๔ ทูตของยมเทพ สื่อแจ้งข่าวของมฤตยู สัญญาณที่เตือนให้ระลึกถึงศีลธรรมตาของชีวิต มิให้มีความประมาท ได้แก่ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะ ๓ อย่างแรกเรียกเทวทูต ส่วนสมณะเรียกรวมเป็นเทวทูตไปด้วยโดยปริยายเพราะมาในหมวดเดียวกัน แต่ในบาลี ท่านเรียกว่านิมิต ๔ ไม่ได้เรียกเทวทูต

ธาตุ ๔ สิ่งที่ทรงภาวะของมันอยู่เองตามธรรมดาของเหตุปัจจัย ได้แก่ ๑. ปฐวีธาตุ หมายถึง สภาวะที่แผ่ไปหรือกินเนื้อที่ เรียกชื่อสามัญว่า ธาตุแข็งแข็งหรือธาตุดิน ๒. อาโปธาตุ หมายถึง สภาวะที่เอิบอาบดุดซึม เรียกสามัญว่า ธาตุเหลว หรือธาตุน้ำ ๓. เตโชธาตุ หมายถึง สภาวะที่ทำให้ร้อน เรียกสามัญว่า ธาตุไฟ ๔. วาโยธาตุ หมายถึง สภาวะที่ทำให้เคลื่อนไหว เรียกสามัญว่า ธาตุลม

นาม ธรรมที่รู้จักกันด้วยชื่อ กำหนดรู้ด้วยใจเป็นเรื่องของจิตใจ สิ่งที่ไม่มรูปร่าง ไม่มีรูปแต่น้อมมาเป็นอารมณ์ของจิตได้

นิยาม ๕ กำหนดอันแน่นอน ความเป็นไปอันมีระเบียบแน่นอนของธรรมชาติ กฎธรรมชาติ ๑. อุตุนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับอุณหภูมิจึงหรือปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ โดยเฉพาะดิน น้ำ อากาศ และฤดูกาล อันเป็นสิ่งแวดล้อมสำหรับมนุษย์) ๒. พืชนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์มีพันธุกรรมเป็นต้น) ๓. จิตตนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต) ๔. กรรมนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ คือ กระบวนการให้ผลของการกระทำ) ๕. ธรรมนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์และอาการที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันแห่งสิ่งทั้งหลาย)

นิวรรณ ๕ สิ่งกัั้นจิตไม่ให้ก้าวหน้าในคุณธรรม ธรรมที่กัั้นจิตไม่ให้บรรลุคุณความดี อกุศลธรรมที่ทำให้จิตให้เศร้าหมองและทำปัญญาให้อ่อนกำลัง ๑. กามฉันทะ (ความพอใจในกามความต้องการกามคุณ) ๒. พยาบาท (ความคิดร้าย ความขัดเคืองแค้นใจ) ๓. ถีนมิทธะ (ความหดหู่และเชื่องซึม) ๔. อุทธัจจกุกกุกจะ (ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ ความกระวนกระวายกลุ่มกั้ววล) ๕. วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย)

นิโรธ ความดับทุกข์ คือดับตัณหาได้สิ้นเชิง ภาวะปลอดทุกข์ เพราะไม่มีทุกข์ที่จะเกิดขึ้นได้ หมายถึง พระนิพพาน

บารมี คุณความดีที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวด เพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงยิ่งมี ๑๐ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา

บุญกิริยาวัตถุ ๓ ที่ตั้งแห่งการทำบุญ เรื่องที่จัดเป็นการทำความดี หลักการทำความดี ทางความดี มี ๓ ประการ คือ ๑. ทานมัย คือทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ ๒. ศีลมัย คือ ทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดีมีระเบียบวินัย ๓. ภาวนมัย คือ ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา คือฝึกอบรมจิตใจ

บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ที่ตั้งแห่งการทำบุญ ทางความดี ๑. ทานมัย คือทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ ๒. ศีลมัย คือ ทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดี ๓. ภาวนมัย คือ ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา คือฝึกอบรมจิตใจ ๔. อปายณมัย คือ ทบูนุด้วยการประพฤติอ่อนน้อม ถ่อมตน ๕. เวยยาวัจจมัย คือ ทำบุญด้วยการช่วยชวนชวน รับผิดชอบ ๖. ปัตติทานมัย คือ ทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้แก่ผู้อื่น ๗. ปัตตานโมทนมัย คือ ทำบุญด้วยการยินดีในความดีของผู้อื่น ๘. ธัมมัสสวนมัย คือ ทำบุญด้วยการฟังธรรม ศึกษาหาความรู้

๙. ธรรมเทศนามัย คือทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรมให้ความรู้ ๑๐. ทิฏฐุชกรรม คือ ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง

บุพนิมิตของมัชฌิมาปฏิปทา บุพนิมิต แปลว่า สิ่งที่เป็นเครื่องหมายหรือสิ่งบ่งบอกล่วงหน้า พระพุทธองค์ตรัสเปรียบเทียบว่า ก่อนที่ดวงอาทิตย์จะขึ้น ย่อมมีแสงเงินแสงทองปรากฏให้เห็นก่อนฉันใด ก่อนที่อริยมรรคซึ่งเป็นข้อปฏิบัติสำคัญในพระพุทธศาสนาจะเกิดขึ้น ก็มีธรรมบางประการปรากฏขึ้นก่อน เหมือนแสงเงินแสงทองฉันนั้น องค์ประกอบของธรรมดังกล่าว หรือบุพนิมิตแห่งมัชฌิมาปฏิปทา ได้แก่ ๑. กัลป์ยามมิตตตา ความมีกัลยาณมิตร ๒. สีสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล มีวินัย ความเป็นระเบียบในชีวิตของตนและในการอยู่ร่วมในสังคม ๓. ฉันทสัมปทา ถึงพร้อมด้วยฉันทะ พอใจใฝ่รักในปัญญา สังฆธรรม ในจริยธรรม ใฝ่รู้ในความจริงและใฝ่ทำความดี ๔. อัตตสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยการที่จะฝึกฝนพัฒนาตนเอง เห็นความสำคัญของการที่จะต้องฝึกตน ๕. ทิฏฐิสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ ยึดถือ เชื่อถือในหลักการ และมีความเห็นความเข้าใจพื้นฐานที่มองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัย ๖. อัปปมาทสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท มีความกระตือรือร้นอยู่เสมอ เห็นคุณค่าของกาลเวลา เห็นความเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่กระตุ้นเตือนให้เร่งรัดการค้นหาให้เขาถึงความจริงหรือในการทำชีวิตที่ดั่งงามให้สำเร็จ ๗. โยนิโสมนสิการ รู้จัดคิดพิจารณา มองสิ่งทั้งหลายให้ได้ความรู้และได้ประโยชน์ที่จะเอามาใช้พัฒนาตนเอง ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

เบญจธรรม ธรรม ๕ ประการ ความดี ๕ อย่าง ที่ควรประพฤติคู่กันไปกับการรักษาเบญจศีลตามลำดับข้อ ดังนี้ ๑. เมตตากรุณา ๒. สัมมาอาชีวะ ๓. กามสังวร (สำรวมในกาม) ๔. สังจา ๕. สติสัมปชัญญะ

เบญจศีล ศีล ๕ เว้นฆ่าสัตว์ เว้นลักทรัพย์ เว้นประพฤติดนินทา เว้นพูดปด เว้นของเมา

ปฐมเทศนา เทศนาครั้งแรก หมายถึง ธรรมจักรกัปปวัตตนสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระปัญจวัคคีย์ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ หลังจากวันตรัสรู้สองเดือน ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี

ปฏิจจสมุปบาท สภาพอาศัยปัจจัยเกิดขึ้น การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันจึงมีขึ้น การที่ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยต่อเนื่องกันมา

ปริยัติ พุทธพจน์อันจะพึงเล่าเรียน สิ่งที่ควรเล่าเรียน การเล่าเรียนพระธรรมวินัย

ปธาน ๔ ความเพียร ๔ อย่าง ได้แก่ ๑. สังวรปธาน คือ การเพียรระวังหรือเพียรปิดกั้น (ยับยั้งบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ไม่ให้เกิดขึ้น) ๒. ปหานปธาน คือ เพียรละบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ๓. ภาวนาปธาน คือ เพียรเจริญ หรือทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น ๔. อนुरักขนาปธาน คือ เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมไปและทำให้เพิ่มพูนพล้ย

ปปัญจธรรม ๓ กิเลสเครื่องเนิ่นช้า กิเลสที่เป็นตัวการทำให้คิดปรุงแต่งยึดเยื้อพิสดาร ทำให้เขาห่างออกไปจากความเป็นจริงง่าย ๆ เปิดเผย ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ และขัดขวางไม่ให้เข้าถึงความจริง หรือทำให้ไม่อาจแก้ปัญหาย่างถูกต้องตรงไปตรงมา มี ๓ อย่าง คือ ๑. ตัณหา (ความทะยานอยาก ความปรารถนาที่จะบำรุงบำเรอ ประนเปรอตน ความยากได้ยากเอา) ๒. ทิฏฐิ (ความคิดเห็น ความเชื่อถือ ลัทธิ ทฤษฎี อุดมการณ์ต่าง ๆ ที่ยึดถือไว้โดยมงายหรือโดยอาการเชิดชูว่าอย่างนี้เท่านั้นจริงอย่างอื่นเท็จทั้งนั้น เป็นต้น ทำให้ปิดตัวแคบ ไม่ยอมรับฟังใคร ตัดโอกาสที่จะเจริญปัญญา หรือคิดเตลิดไปข้างเดียว ตลอดจนเป็นเหตุ

แห่งการเบียดเบียนบีบคั้นผู้อื่นที่ไม่ถ้อยอย่างตน ความยึดติดในทฤษฎี ฯลฯ คือความคิดเห็น เป็นความจริง) ๓. มานะ (ความถือตัว ความสำคัญตนว่าเป็นนั่นเป็นนี่ ถ้อยสูง ถ้อยต่ำ ยิ่งใหญ่ เท่าเทียมหรือด้อยกว่าผู้อื่น ความอยากเด่นอยากยกชูตนให้ยิ่งใหญ่)

ปฏิเวธ เข้าใจตลอด ทางตลอด ตรัสรู้ รู้ทะลุปรุโปร่ง ลุล่วงด้วยการปฏิบัติ

ปฏิเวธสัทธรรม สัทธรรม คือ ผลอันจะพึงเข้าถึงหรือบรรลุด้วยการปฏิบัติได้แก่ มรรค ผล และนิพพาน

ปัญญา ๓ ความรอบรู้ เข้าใจ รู้ซึ่ง มี ๓ อย่าง คือ ๑. สุตมยปัญญา (ปัญญาเกิดแต่การสดับ ก า ร เ ล่ า เ รี อ ง) ๒. จินตามนปัญญา (ปัญญาเกิดแต่การคิด การพิจารณาหาเหตุผล) ๓. ภาวนามยปัญญา (ปัญญาเกิด แต่การฝึกอบรมลงมือปฏิบัติ)

ปัญญาวิธรรม ธรรมเป็นเครื่องเจริญปัญญา คุณธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญองงามแห่งปัญญา ๑. สปัสนสังสวะ คบหาสัตบุรุษ เสวนาท่านผู้ทรง ๒. สัทธัมมัสสนะ ฟังสัทธรรม เอาใจใส่ เล่าเรียนหาความรู้จริง ๓. โยนิโสมนสิการ ทำในใจโดยแยบคาย คิดหาเหตุผลโดยถูกวิธี ๔. ธัมมานุวัตรปฏิบัติ ปฏิบัติธรรมถูกต้องตามหลัก คือ ให้สอดคล้องพอดี ขอบเขต ความหมาย และวัตถุประสงค์ที่สัมพันธ์กับธรรมข้ออื่น ๆ นำสิ่งที่ได้เล่าเรียนและตริตrong เห็นแล้วไปใช้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามความมุ่งหมายของสิ่งนั้น ๆ

ปาปณิกธรรม ๓ หลักพ่อค้า องค์คุณของพ่อค้ามี ๓ อย่าง คือ ๑. จักขุมา ตาดี (รู้จักสินค้า) ดูของ เป็นสามารถคำนวณราคา กะทุน เก่งกำไร แม่นยำ ๒. วิธูโร จัดเจนธุรกิจ (รู้แหล่งซื้อขาย รู้ความเคลื่อนไหวความต้องการของตลาด สามารถในการจัดซื้อจัดจำหน่าย รู้ใจและรู้จัก เอาใจลูกค้า) ๓. นิสสยสัมปันโน พร้อมด้วยแหล่งทุนอาศัย (เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจในหมู่ แหล่งทุนใหญ่ ๆ หาเงินมาลงทุนหรือดำเนินกิจการโดยง่าย ๆ)

ผัสสะ หรือ สัมผัส การถูกต้อง การกระทบ ความประจวบกันแห่งอายตนะภายใน อายตนะภายนอก และวิญญาณ มี ๖ คือ ๑. จักขุสัมผัส (ความกระทบทางตา คือ ตา + รูป + จักขุ - วิญญาณ) ๒. โสตสัมผัส (ความกระทบทางหู คือ หู + เสียง + โสตวิญญาณ) ๓. ขานสัมผัส (ความกระทบทางจมูก คือ จมูก + กลิ่น + ขานวิญญาณ) ๔. ชิวหาสัมผัส (ความกระทบ ทางลิ้น คือ ลิ้น + รส + ชิวหาวิญญาณ) ๕. กายสัมผัส (ความกระทบทางกาย คือ กาย + โผฏฐัพพะ + กายวิญญาณ) ๖. มโนสัมผัส (ความกระทบทางใจ คือ ใจ + ธรรมารมณ์ + มโนวิญญาณ)

ผู้วิเศษ หมายถึง ผู้สำเร็จ ผู้มีวิทยากร

พระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลักความจริงและหลักความประพฤติ

พระอนุพุทธะ ผู้ตรัสรู้ตาม คือ ตรัสรู้ด้วยได้สดับเล่าเรียนและปฏิบัติตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงสอน

พระปัจเจกพุทธะ พระพุทธเจ้าประเภทหนึ่ง ซึ่งตรัสรู้เฉพาะตัว มิได้สั่งสอนผู้อื่น

พระพุทธคุณ ๙ คุณของพระพุทธเจ้า ๙ ประการ ได้แก่ อรหะ เป็นผู้ไกลจากกิเลส ๒. สมมาสัมพุทธโธ เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง ๓. วิชาจรณสมปบันโน เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชา และจรณะ ๔. สุคโต เป็นผู้เสด็จไปแล้วด้วยดี ๕. โลกวิทู เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง ๖. อนุตตโร ปุริสทมมสารถิ เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า

๗. สดธา เทวมนุสสานํ เป็นครูผู้สอนเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ๘. พุทโธ เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ๙. ภควา เป็นผู้มีโชค มีความเจริญ จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์
- พระพุทธเจ้า** ผู้ตรัสรู้โดยชอบแล้วสอนผู้อื่นให้รู้ตาม ท่านผู้รู้ดี รู้ชอบด้วยตนเองก่อนแล้ว สอนประชุมชนให้ประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ
- พระภิกษุ** ชายผู้ได้อุปสมบทแล้ว ชายที่บวชเป็นพระ พระผู้ชาย แปลตามรูปศัพท์ว่า ผู้ขอ หรือผู้มองเห็นภัยในสังขารหรือผู้ทำลายกิเลส คูบริษัท ๔ สหธรรมิก บรรพชิต อุปสัมบัน ภิกษุสาวกรูปแรก ได้แก่ พระอัญญาโกณฑัญญะ
- พระรัตนตรัย** รัตนะ ๓ แก้วอันประเสริฐ หรือสิ่งล้ำค่า ๓ ประการ หลักที่เคารพบูชาสูงสุดของพุทธศาสนิกชน ๓ อย่าง คือ ๑. พระพุทธเจ้า (พระผู้ตรัสรู้เอง และสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม) ๒. พระธรรม (คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ทั้งหลักความจริงและหลักความประพฤติ) ๓. พระสงฆ์ (หมู่สาวกผู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า)
- พระสงฆ์** หมู่ชนที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย หมู่สาวกของพระพุทธเจ้า
- พระสัมมาสัมพุทธเจ้า** หมายถึง ท่านผู้ตรัสรู้เอง และสอนผู้อื่นให้รู้ตาม
- พระอนุพุทธะ** หมายถึง ผู้ตรัสรู้ตาม คือ ตรัสรู้ด้วยได้สดับเล่าเรียนและปฏิบัติตามที่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอน ได้แก่ พระอรหันต์สาวกทั้งหลาย
- พระอริยบุคคล** หมายถึง บุคคลผู้เป็นอริยะ ท่านผู้บรรลุลหรรณวิเศษ มีโสดาปัตติผล เป็นต้น มี ๔ คือ
๑. พระโสดาบัน
 ๒. พระสกทาคามี (หรือสกิทาคามี)
 ๓. พระอนาคามี
 ๔. พระอรหันต์
- แบ่งพิสดารเป็น ๘ คือ
- พระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค และพระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผลคู่ ๑
- พระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีมรรค และพระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีผลคู่ ๑
- พระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีมรรค และพระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีผลคู่ ๑
- พระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตมรรค และพระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตผลคู่ ๑
- พราหมณ์** หมายถึง คนวรรณะหนึ่งใน ๔ วรรณะ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ; พราหมณ์ เป็นวรรณะนักบวชและเป็นเจ้าพิธี ถือตนว่าเป็นวรรณะสูงสุด เกิดจากปากพระพรหม
- พละ ๔** กำลัง พละ ๔ คือ ธรรมอันเป็นพลังทำให้ดำเนินชีวิตด้วยความมั่นใจ ไม่ต้องหวาดหวั่นภัยต่าง ๆ ได้แก่ ๑. ปัญญาพละ กำลังคือปัญญา ๒. วิริยพละ กำลังคือความเพียร ๓. อนวัชพละ กำลังคือการกระทำที่ไม่มีโทษ ๔. สังคหพละ กำลังการสังเคราะห์ คือ เกื้อกูลอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี
- พละ ๕** พละ กำลัง พละ ๕ คือ ธรรมอันเป็นกำลัง ซึ่งเป็นเครื่องเกื้อหนุนแก่อริยมรรค จัดอยู่ในจำพวก โภธิปัจจัยธรรม มี ๕ คือ สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา
- พุทธกิจ ๕** พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพุทธกิจ ๕ ประการ คือ ๑. ปุพฺพณฺเห ปิณฺฑปาตณฺจ ตอนเช้าเสด็จออกบิณฑบาต เพื่อโปรดสัตว์ โดยการสนทนาธรรมหรือการแสดงหลักธรรมให้เข้าใจ ๒. สายณฺเห ธมฺมเทศนํ ตอนเย็น แสดงธรรมแก่ประชาชนที่มาเฝ้าบริเวณที่ประทับ ๓. ปโทเส ภิกฺขุโิวาทํ ตอนค่ำ แสดงโอวาทแก่พระสงฆ์ ๔. อพฺพลมฺตเต เทวปญฺหนํ

- ตอนเที่ยงคืน ทรงตอบปัญหาแก่พวกเทวดา ๕. ปจฺจุเสว คเต กาเล ภพฺพาภพเพ วิโลกนํ
ตอนเช้ามีด จวนสว่าง ทรงตรวจพิจารณาสัตว์โลกว่าผู้ใดมีอุปนิสัยที่จะบรรลุธรรมได้
- พุทธคุณ** คุณของพระพุทธเจ้า คือ ๑. ปัญญาคุณ (พระคุณ คือ ปัญญา) ๒. วิสุทธิคุณ (พระคุณ คือ ความบริสุทธิ์) ๓. กรุณาคุณ (พระคุณ คือ พระมหากรุณา)
- ภพ** โลกเป็นที่อยู่ของสัตว์ ภาวะชีวิตของสัตว์ มี ๓ คือ ๑. กามภพ ภพของผู้ยังแสวงกามคุณ ๒. รูปภพ ภพของผู้เข้าถึงรูปฌาน ๓. อรูปภพ ภพของผู้เข้าถึงอรูปฌาน
- ภาวนา ๔** การเจริญ การทำให้มีขึ้น การฝึกอบรม การพัฒนา แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่ ๑. กายภาวนา ๒. สีสภาวนา ๓. จิตตภาวนา ๔. ปัญญาภาวนา
- ภูมิ ๓๑** ๑. พื้นเพ พื้น ชั้น ที่ดิน แผ่นดิน ๒. ชั้นแห่งจิต ระดับจิตใจ ระดับชีวิต มี ๓๑ ภูมิ ได้แก่
อบายภูมิ ๔ (ภูมิที่ปราศจากความเจริญ) - นิรยะ (นรก) - ตีรจฺฉานโยนิ (กำเนิดตีรจฺฉาน)
- ปิตติวิสัย (แดนเปรต) - อสุรกาย (พวกอสูร) กามสุคติภูมิ ๗ (กามาวจรภูมิที่เป็นสุคติ
ภูมิที่เป็นสุคติซึ่งยังเกี่ยวข้องกับกาม) - มนุสย (ชาวมนุสย) - จาตุมหาราชิกา (สวรรค์
ชั้นที่ท้าวมหาราช ๔ ปกครอง) - ดาวดึงส์ (แดนแห่งเทพ ๓๓ มีท้าวสักกะเป็นใหญ่)
- ยามา (แดนแห่งเทพ ผู้ปราศจากความทุกข์)
- ดุสิต (แดนแห่งผู้เฝ้าด้วยสิริสมบัติของตน) - นิมมานรดี (แดนแห่งเทพผู้ยินดี
ในการเนรมิต) - พรนิมิตตวสวัตติ (แดนแห่งเทพผู้ยังอำนาจให้เป็นไปในสมบัติที่ผู้อื่นนิรมิตให้)
- โภคอาทิยะ ๕** ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคทรัพย์ ในการที่จะมีหรือเหตุผลในการที่จะมีหรือ
ครอบครองโภคทรัพย์ ๑. เลี้ยงตัว มารดา บิดา บุตร ภรรยา และคนในปกครองทั้งหลายให้
เป็นสุข ๒. บำรุงมิตรสหายและร่วมกิจกรรมการงานให้เป็นสุข ๓. ใช้ป้องกันภัยอันตราย
๔. ทำพลี คือ ญาติพลี สงเคราะห์ญาติ อดิพลี ต้อนรับแขก ปุพฺพเปตพลี ทำบุญอุทิศ
ให้ผู้ล่วงลับ ราชพลี บำรุงราชการ เสียภาษี เทวดาพลี สักการะบำรุงสิ่งที่เชื่อถือ ๕. อุปถัมภ์
บำรุงสมณพราหมณ์ ผู้ประพฤติดชอบ
- มงคล** สิ่งที่ทำให้มีโชคดีตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง ธรรมที่นำมาซึ่งความสุข ความเจริญ
มงคล ๓๘ ประการ หรือ เรียกเต็มว่า อุดมมงคล (มงคลอันสูงสุด) ๓๘ ประการ
(ดูรายละเอียดมงคลสูตร)
- มิจฉาวณิชา ๕** การค้าขายที่ผิดศีลธรรมไม่ชอบธรรม มี ๕ ประการ คือ ๑. สัตตวณิชา ค้าอาวุธ
๒. สัตตวณิชา ค้ามนุษย์ ๓. มังสวณิชา เลี้ยงสัตว์ไว้ขายเนื้อ ๔. มัชชวณิชา ค้าขายน้ำเมา
๕. วิสวณิชา ค้าขายยาพิษ
- มรรคมืองค์ ๘** ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เรียกเต็มว่า “อริยอัฏฐังคิกมรรค” ได้แก่
๑. สัมมาทิฏฐิ เห็นชอบ ๒. สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ ๓. สัมมาวาจา เจรจาชอบ
๔. สัมมากัมมันตะ ทำการชอบ ๕. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ ๖. สัมมาวายามะ
เพียรชอบ ๗. สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ ๘. สัมมาสมาธิ ตั้งจิตมั่นชอบ
- มิจฉัตตะ ๑๐** ภาวะที่ผิด ความเป็นสิ่งที่ผิด ได้แก่ ๑. มิจฉาทิฏฐิ (เห็นผิด ได้แก่ ความเห็นผิดจาก
คลองธรรมตามหลักกุศลกรรมบถ และความเห็นที่ไม่นำไปสู่ความพ้นทุกข์) ๒. มิจฉา
สังกัปปะ (ดำริผิด ได้แก่ ความดำริที่เป็นอกุศลทั้งหลาย ตรงข้ามจากสัมมาสังกัปปะ)
๓. มิจฉาวาจา (วาจาผิด ได้แก่ วาจทุจริต ๔) ๔. มิจฉากัมมันตะ (กระทำความผิด ได้แก่
กายทุจริต ๓) ๕. มิจฉาอาชีวะ (เลี้ยงชีพผิด ได้แก่ เลี้ยงชีพในทางทุจริต) ๖. มิจฉาวายามะ
(พยายามผิด ได้แก่ ความเพียรตรงข้ามกับสัมมาวายามะ) ๗. มิจฉาสติ (ระลึกผิด ได้แก่

ความระลึกถึงเรื่องราวที่ล่วงแล้ว เช่น ระลึกถึงการได้ทรัพย์ การได้ยศ เป็นต้น ในทางอกุศล อันจัดเป็นสติเทียม) เป็นเหตุชักนำใจให้เกิดกิเลส มีโลภะ มานะ อสสา มัจฉริยะ เป็นต้น ๘. มิจฉาสมาธิ (ตั้งใจผิด ได้แก่ ตั้งจิตเพ่งเล็ง จดจ่อปักใจแน่วแนในกาม ราคะพยาบาท เป็นต้น หรือเจริญสมาธิแล้ว หลงเพลิน ติดหมกมุ่น ตลอดจนนำไปใช้ผิด ทาง ไม่เป็นไปเพื่อญาณทัสสนะ และความหลุดพ้น) ๙. มิจฉาญาณ (รู้ผิด ได้แก่ ความหลงผิดที่แสดงออกในการคิดอุปายทำความชั่วและการพิจารณาทบทวน ว่าความชั่วนั้น ๆ ตนกระทำได้อย่างดีแล้ว เป็นต้น) ๑๐. มิจฉาวิมุตติ (พ้นผิด ได้แก่ ยังไม่ถึงวิมุตติ สำคัญว่าถึงวิมุตติ หรือสำคัญผิดในสิ่งที่มีใช้วิมุตติ)

มิตรปฏิรูป คนเทียมมิตร มิตรเทียม มิใช่มิตรแท้ มี ๔ พวก ได้แก่

๑. คนปกกลอก มีลักษณะ ๔ คือ ๑.๑ คิดเอาได้ฝ่ายเดียว ๑.๒ ยอมเสียแต่น้อย โดยหวังจะเอาให้มาก ๑.๓ ตัวเองมีภัย จึงมาทำกิจของเพื่อน ๑.๔ คบเพื่อน เพราะเห็นแก่ประโยชน์ของตัวเอง
๒. คนดีแต่พูด มีลักษณะ ๔ คือ ๒.๑ ดีแต่ยกเรื่องที่ผ่านมาแล้วมาปราศรัย ๒.๒ ดีแต่อ้างสิ่งที่ยังมีดี แต่อ้างสิ่งที่ยังไม่มีมาปราศรัย ๒.๓ สงเคราะห์ด้วยสิ่งที่ไร้ประโยชน์ ๒.๔ เมื่อเพื่อนมีกิจอ้างแต่เหตุขัดข้อง
๓. คนหัวประจบมีลักษณะ ๔ คือ ๓.๑ จะทำชั่วก็คล้อยตาม ๓.๒ จะทำดีก็คล้อยตาม ๓.๓ ต่อหน้าสรรเสริญ ๓.๔ ลับหลังนินทา
๔. คนชวนฉิบหายมีลักษณะ ๔ ๔.๑ คอยเป็นเพื่อนดื่มน้ำเมา ๔.๒ คอยเป็นเพื่อนเที่ยวกลางคืน ๔.๓ คอยเป็นเพื่อนเที่ยวดูการเล่น ๔.๔ คอยเป็นเพื่อนไปเล่นการพนัน

มิตรน้ำใจ ๑. เพื่อนมีทุกข์พลอยทุกข์ด้วย ๒. เพื่อนมีสุขพลอยดีใจ ๓. เขาติเตียนเพื่อน ช่วยยับยั้ง แก้ไขให้ ๔. เขาสรรเสริญเพื่อน ช่วยพูดเสริมสนับสนุน

รูป ๑. สิ่งที่ต้องสลายไปเพราะปัจจัยต่าง ๆ อันขัดแย้ง สิ่งที่เป็นรูปร่างพร้อมทั้งลักษณะอาการของมัน ส่วนร่างกาย จำแนกเป็น ๒๘ คือ มหาภูตรูป หรือธาตุ ๔ และอุปาทายรูป ๒. อารมณ์ที่รู้ได้ด้วยจักขุ สิ่งที่ปรากฏแก่ตา ข้อ ๑ ในอารมณ์ ๖ หรืออายตนะภายนอก ๓. ลักษณะนามใช้เรียกพระภิกษุสามเณร เช่น ภิกษุรูปหนึ่ง

วิญญะ ๓ หรือไตรวิญญ์ การวณเวียน การเวียนเกิด เวียนตาย การเวียนว่ายตายเกิด ความเวียนเกิด หรือวนเวียนด้วยอำนาจกิเลส กรรม และวิบาก เช่น กิเลสเกิดขึ้นแล้วให้ทำกรรม เมื่อทำกรรมแล้วย่อมได้ผลของกรรม เมื่อได้รับผลของกรรมแล้ว กิเลสก็เกิดอีกแล้ว ทำกรรมแล้ว เสวยผลกรรมหมุนเวียนต่อไป

วาสนา อาการกายวาจา ที่เป็นลักษณะพิเศษของบุคคล ซึ่งเกิดจากกิเลสบางอย่าง และได้สั่งสมอบรมมาเป็นเวลานานจนเคยชินติดเป็นพื้นประจำตัว แม้จะละกิเลสนั้นได้แล้ว แต่ก็อาจจะมีอาการกายวาจาที่เคยชินไม่ได้ เช่น คำพูดติดปาก อาการเดินที่เร็วหรือเดินตัวมเตี้ยม เป็นต้น ท่านขยายความว่า วาสนา ที่เป็นกุศลก็มี เป็นอกุศลก็มี เป็นอพยากฤต คือ เป็นกลาง ๆ ไม่ดีไม่ชั่วก็มี ที่เป็นกุศลกับอพยากฤตนั้นไม่ต้องละ แต่ที่เป็นอกุศลซึ่งควรละนั้น แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่จะเป็นเหตุให้เข้าถึงอภัยกับส่วนที่เป็นเหตุให้เกิดอาการแสดงออกทางกายวาจาแปลก ๆ ต่าง ๆ ส่วนแรก พระอรหันต์ทุกองค์ละได้ แต่ส่วนหลัง พระพุทธเจ้าเท่านั้นละได้ พระอรหันต์อื่นละไม่ได้ จึงมีคำกล่าวว่าพระพุทธเจ้าเท่านั้นละกิเลส

ทั้งหมดได้ พร้อมทั้งวาสนา; ในภาษาไทย คำว่าวาสนามีความหมายเพี้ยนไป กลายเป็น
อำนาจบุญเก่า หรือกุศลที่ทำให้ได้รับลาภยศ

วิตก ความตรึก ตริ กายยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ การคิด ความดำริ “ไทยใช้ว่าเป็นห่วงกังวล” แบ่งออกเป็น
กุศลวิตก ๓ และอกุศลวิตก ๓

วิบัติ ๔ ความบกพร่องแห่งองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งไม่อำนวยแก่การที่กรรมดีจะปรากฏผล แต่กลับ
เปิดช่องให้กรรมชั่วแสดงผล พุดสั้น ๆ ว่าส่วนประกอบบกพร่อง เปิดช่องให้กรรมชั่ววิบัติ
มี ๔ คือ ๑. คติวิบัติ วิบัติแห่งคติ หรือคติเสีย คือเกิดอยู่ในภพ ภูมิ ถิ่น ประเทศ
สภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม ไม่เกื้อกูล ทางดำเนินชีวิต ถิ่นที่ไปไม่อำนวย ๒. อุปธิวิบัติ วิบัติ
แห่งร่างกาย หรือ รูปร่างเสีย เช่น ร่างกายพิการพิการ อ่อนแอ ไม่สวยงาม กิริยาท่าทางน่า
เกลียด ไม่ชวนชมตลอดจนสุขภาพที่ไม่ดี เจ็บป่วย มีโรคมาก ๓. กาลวิบัติ วิบัติแห่งกาลหรือ
หรือกาลเสีย คือเกิดอยู่ในยุคสมัยที่บ้านเมืองมีภัยพิบัติไม่สงบเรียบร้อย ผู้ปกครองไม่ดี
สังคมเสื่อมจากศีลธรรม มากด้วยการเบียดเบียน ยกย่องคนชั่ว บีบคั้นคนดี ตลอดจนทำ
อะไรไม่ถูกกาลเวลา ไม่ถูกจังหวะ ๔. ปโยควิบัติ วิบัติแห่งการประกอบ หรือกิจการเสีย เช่น
ฝักใฝ่ในกิจการหรือเรื่องราวที่ผิด ทำการไม่ตรงตามความถนัด ความสามารถ ใช้ความเพียร
ไม่ถูกต้อง ทำการครึ่ง ๆ กลาง ๆ เป็นต้น

วิปัสสนาญาณ ๙ ญาณในวิปัสสนา ญาณที่นับเข้าในวิปัสสนา เป็นความรู้ที่ทำให้เกิดความเห็นแจ้ง
เข้าใจสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง ได้แก่ ๑. อุทยัพพยานุปัสสนาญาณ คือ ญาณ
อันตามเห็นความเกิดและดับของเบญจขันธ์ ๒. ภังคานุปัสสนาญาณ คือ ญาณอันตามเห็น
ความสลาย เมื่อเกิดดับก็คำนึงเด่นชัด ในส่วนดับของสังขารทั้งหลาย ต้องแตกสลาย
ทั้งหมด ๓. ภยตูปัญฐานญาณ คือ ญาณอันมองเห็นสังขาร ปรากฏเป็นของน่ากลัว
๔. อาทีนวานุปัสสนาญาณ คือ ญาณอันคำนึงเห็นโทษของสังขารทั้งหลาย ว่าเป็นโทษ
บกพร่องเป็นทุกข์ ๕. นิพพิทานุปัสสนาญาณ คือ ญาณอันคำนึงเห็นความหน่าย
ของสังขาร ไม่เพลินเพลิน ติดใจ ๖. มุญจितุกัมมตาญาณ คือ ญาณอันคำนึงด้วยใคร่พ้น
ไปเสีย คือ หน่ายสังขารทั้งหลาย ประารถนาที่จะพ้นไปเสีย ๗. ปฏิสังขานุปัสสนาญาณ คือ
ญาณอันคำนึงพิจารณาหาทาง เมื่อต้องการจะพ้นไปเสีย เพื่อมองหาอุบายจะปลดปล่อย
ออกไป ๘. สังขารุปেকชาญาณ คือ ญาณอันเป็นไปโดยความเป็นกลางต่อสังขาร คือ
พิจารณาสังขารไม่ยินดียินร้ายในสังขารทั้งหลาย ๙. สัจจานุโลมิกญาณ หรือ อนุโลมญาณ
คือ ญาณอันเป็นไปโดยอนุโลมแก่การหยั่งรู้ร้อยสัจ แล้วแล้วมรรคญาณให้สำเร็จความเป็น
อริยบุคคลต่อไป

วิมุตติ ๕ ความหลุดพ้น ภาวะไร้กิเลส และไม่มีทุกข์ มี ๕ ประการ คือ ๑. วิกัมภณวิมุตติ ดับโดย
ข่มไว้ คือ ดับกิเลส ๒. ตทังควิมุตติ ดับกิเลสด้วยธรรมที่เป็นคู่ปรับธรรมที่ตรงกันข้าม
๓. สมุจเฉทวิมุตติ ดับด้วยตัดขาด ดับกิเลสเสร็จสิ้นเด็ดขาด ๔. ปฏิปัสสัทธิวิมุตติ ดับด้วย
สงบระงับ โดยอาศัยโลกุตตรมรรคดับกิเลส ๕. นิสรณวิมุตติ ดับด้วยสงบระงับ คือ
อาศัยโลกุตตรธรรมดับกิเลสเด็ดขาดเสร็จสิ้น

โลกบาลธรรม ธรรมคุ้มครองโลก ได้แก่ ปกครองควบคุมใจมนุษย์ไว้ให้อยู่ในความดี มิให้ละเมิด
ศีลธรรม และให้อยู่กันด้วยความเรียบร้อยสงบสุข ไม่เดือดร้อนสับสนวุ่นวาย มี ๒ อย่าง
ได้แก่ ๑. หิริ ความอายบาป ละอายใจต่อการทำความชั่ว ๒. โอตตัปปะ ความกลัวบาป
เกรงกลัวต่อความชั่ว และผลของกรรมชั่ว

ถาษี หมายถึง ผู้แสวงธรรม ได้แก่ นักบวชนอกพระศาสนาซึ่งอยู่ในป่า ซีไพร ผู้แต่งคัมภีร์พระเวท

สติปฏิฐาน ๔ ที่ตั้งของสติ การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริง คือ ตามสิ่งนั้น ๆ มันเป็นของมันเอง มี ๔ ประการ คือ

๑. กายานุปัสสนาสติปฏิฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาภายในให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่าเป็นแต่เพียงกาย ไม่ใช่สัตว์บุคคล ตัวตนเราเขา) ท่านจำแนกวิธีปฏิบัติได้หลายอย่าง คือ อานาปานสติ กำหนดลมหายใจ ๑ อิริยาบถ กำหนดรู้ทันอิริยาบถ ๑) สัมปชัญญะ สร้างสัมปชัญญะในการกระทำเคลื่อนไหวทุกอย่าง ๑) ปฏิกุลมนสิการ พิจารณาส่วนประกอบอันไม่สะอาดทั้งหลายที่ประชุมเข้าเป็นร่างกายนี้ ๑) ธาตุมนสิการ พิจารณาเห็นร่างกายของตน โดยสักว่าเป็นธาตุแต่ละอย่างๆ ๒. เวทนานุปัสสนาสติปฏิฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนาให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่าเป็นแต่เพียงเวทนา ไม่ใช่สัตว์บุคคล ตัวตนเราเขา) คือ มีสติรู้ชัดเวทนาอันเป็นสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี เฉย ๆ ก็ดี ทั้งที่เป็นสามิสและเป็นนิรามิสตามที่เป็นไปอยู่ขณะนั้น ๆ ๓. จิตตานุปัสสนาสติปฏิฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่าเป็นแต่เพียงจิต ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา) คือ มีสติรู้ชัดจิตของตนที่มีราคะ ไม่มีราคะ มีโทสะ ไม่มีโทสะ มีโมหะ ไม่มีโมหะ เศร้าหมองหรือผ่องแผ้ว ฟุ้งซ่านหรือเป็นสมาธิ ฯลฯ อย่างไร ๆ ตามที่เป็นไปอยู่ในขณะนั้น ๆ
๔. ธัมมานุปัสสนาสติปฏิฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่าเป็นแต่เพียงธรรม ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนของเรา) คือ มีสติรู้ชัดธรรมทั้งหลาย ได้แก่ นิพพาน ๕ ชั้น ๕ อายตนะ ๑๒ โพชฌงค์ ๗ อริยสัจ ๔ ว่าคืออะไร เป็นอย่างไร มีในตนหรือไม่เกิดขึ้น เจริญบริบูรณ์และดับได้อย่างไร เป็นต้น ตามที่เป็นจริงของมันอย่างนั้น ๆ

สมณะ หมายถึง ผู้สงบ หมายถึงนักบวชทั่วไป แต่ในพระพุทธศาสนา ท่านให้ความหมายจำเพาะ หมายถึง ผู้ระดับบาป ได้แก่ พระอริยบุคคล และผู้ปฏิบัติเพื่อระงับบาป ได้แก่ ผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นพระอริยบุคคล

สมบัติ ๔ คือ ความเพียบพร้อมสมบูรณ์แห่งองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งช่วยเสริมส่งอำนวยโอกาสให้กรรมดีปรากฏผล และไม่เปิดช่องให้กรรมชั่วแสดงผล มี ๔ อย่าง คือ ๑. คติสมบัติ สมบัติแห่งคติ ถึงพร้อมด้วยคติ หรือคติให้ คือ เกิดอยู่ในภพ ภูมิ ถิ่น ประเทศที่เจริญ เหมาะหรือเกื้อกูล ตลอดจนในระยะสั้นคือ ดำเนินชีวิตหรือไปในถิ่นที่อำนวย ๒. อุปธิสมบัติ สมบัติแห่งร่างกาย ถึงพร้อมด้วยร่างกาย คือมีรูปร่างสวย ร่างกายสง่างาม หน้าตาทำทางดี น่ารัก น่านิยมเลื่อมใส สุขภาพดี แข็งแรง ๓. กาลสมบัติ สมบัติแห่งกาล ถึงพร้อมด้วยกาลหรือกาลให้ คือ เกิดอยู่ในสมัยที่บ้านเมืองมีความสงบสุข ผู้ปกครองดี ผู้คนมีคุณธรรมยกย่องคนดี ไม่ส่งเสริมคนชั่ว ตลอดจนในระยะเวลานั้น คือ ทำอะไรถูกกาลเวลา ถูกจังหวะ ๔. ปโยคสมบัติ สมบัติแห่งการประกอบ ถึงพร้อมด้วยการประกอบกิจ หรือกิจการให้ เช่น ทำเรื่องตรงกับที่เขาต้องการ ทำกิจตรงกับความสามารถของตน ทำการถึงขนาด ถูกหลักครบถ้วน ตามเกณฑ์หรือเต็มอัตรา ไม่ใช่ทำครึ่ง ๆ กลาง ๆ หรือเหวี่ยงแหเหวี่ยงหรือไม่ถูกเรื่องกัน รู้จักจัดทำ รู้จักดำเนินการ

สมบัติ ภาวะสงบประณีตซึ่งพึงเข้าถึง; สมบัติมีหลายอย่าง เช่น ญาณสมบัติ ผลสมบัติ อนุพพวิหารสมบัติ

สติ ความระลึกได้ นึกได้ ความไม่เผลอ การคุมใจได้กับกิจ หรือคุมจิตใจไว้กับสิ่งที่เกี่ยวข้อง จำการที่ทำและคำพูดแม่นยำได้

สังฆคุณ ๙ คุณของพระสงฆ์ ๑. พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี ๒. เป็นผู้ปฏิบัติตรง ๓. เป็นผู้ปฏิบัติถูกทาง ๔. เป็นผู้ปฏิบัติสมควร ๕. เป็นผู้ควรแก่การคำนับ คือควรกับของที่เขานำมาถวาย ๖. เป็นผู้ควรแก่การต้อนรับ ๗. เป็นผู้ควรแก่ทักษิณาคควรแก่ของทำบุญ ๘. เป็นผู้ควรแก่การกระทำอัญชลี ควรแก่การกราบไหว้ ๙. เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก เป็นแหล่งปลูกฝังและเผยแพร่งามดีที่ยอดเยี่ยมของโลก

สังเวชนียสถาน สถานที่ตั้งแห่งความสังเวช ที่ทำให้เกิดความสังเวช มี ๔ คือ ๑. ที่พระพุทธเจ้าประสูติ คือ อุทยานลุมพินี ปัจจุบันเรียกลุมพินีหรือรุมมินเด (Lumbini หรือ Rummidei) ๒. ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ คือ ควงโพธิ์ ที่ตำบลพุทธคยา (Buddha Gaya หรือ Bodhi – Gaya) ๓. ที่พระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนา คือป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ปัจจุบันเรียกสารนาถ ๔. ที่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน คือที่สาละวันทยาน เมืองกุสินารา หรือกุสินคร บัดนี้เรียกกาเซีย (Kasi หรือ Kusinagara)

สันโดษ ความยินดี ความพอใจ ยินดีด้วยปัจจัย ๔ คือ ผ่านุ่งห่ม อาหารที่นอนที่นั้ง และยาตามมีตามได้ ยินดีของของตน การมีความสุข ความพอใจด้วยเครื่องเลี้ยงชีพที่หามาได้ด้วยเพียรพยายามอันชอบธรรมของตน ไม่โลภ ไม่ริษยาใคร

สันโดษ ๓ ๑. ยถาลาภสันโดษ ยินดีตามที่ได้ คือ ได้สิ่งใดมาด้วยความเพียรของตน ก็พอใจด้วยสิ่งนั้น ไม่ได้เดือดร้อนเพราะของที่ไม่ได้ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของคนอื่นไม่ริษยาเขา ๒. ยถาพลสันโดษ คือ ยินดีตามกำลัง คือ พอใจเพียงแค่ว่าพอแก่กำลังร่างกาย สุขภาพ และขอบเขตการใช้สอยของตน ของที่เกินกำลังก็ไม่ห่วงหาเสียดายไม่เก็บไว้ให้เสียเปล่า หรือผืนใช้ให้เป็นโทษแก่ตน ๓. ยถาสารูปสันโดษ ยินดีตามสมควร คือ พอใจตามที่สมควร คือ พอใจตามที่สมควรแก่ภาวะฐานะแนวทางชีวิต และจุดหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน เช่น ภิกษุพอใจแต่ต้องอันเหมาะสมกับสมณภาวะ หรือได้ของใช้ที่ไม่เหมาะสมกับตนแต่จะมีประโยชน์แก่ผู้อื่นก็นำไปมอบให้แก่เขา เป็นต้น

สัทธรรม ๓ ธรรมอันดี ธรรมที่แท้ ธรรมของสัตบุรุษ หลักหรือแก่นศาสนา มี ๓ ประการ ได้แก่ ๑. ปริยัติสัทธรรม (สัทธรรมคือคำสั่งสอนอันจะต้องเล่าเรียน ได้แก่ พุทธพจน์) ๒. ปฏิบัติสัทธรรม (สัทธรรมคือสิ่งพึงปฏิบัติ ได้แก่ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา) ๓. ปฏิเวธสัทธรรม (สัทธรรมคือผลอันจะพึงเข้าถึง หรือบรรลุด้วยการปฏิบัติ ได้แก่ มรรค ผล และนิพพาน (พ.ธ. หน้า ๑๒๕))

สัพปุริสธรรม ๗ ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี ๑. ัมมัญญตา คือ ความรู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง ๒. อัตถัญญตา คือ ความรู้จักผล คือ รู้ความมุ่งหมาย ๓. อัตตัญญตา คือ ความรู้จักตน คือ รู้ว่าเรานั้นว่าโดยฐานะ ภาวะเพศ กำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น ๔. มัตตัญญตา คือ ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี ๕. กาลัญญตา คือ ความรู้จักกาล คือ รู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม ๖. ปริสัณญตา คือ ความรู้จักบริษัทคือรู้จักชุมชนและรู้จักที่ประชุม ๗. ปุคคลัญญตา หรือ ปุคคลปโรปรัญญตา คือ ความรู้จักบุคคล คือความแตกต่างแห่งบุคคล

สัมปชัญญะ ความรู้ตัวทั่วพร้อม ความรู้ตระหนัก ความรู้ชัดเข้าใจชัด ซึ่งสิ่งนั้นได้ มักมากอยู่กับสติ

สาราณียธรรม ๖ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน เรียกอีกอย่างว่า “สาราณียธรรม” ๑. เมตตากายกรรม มีเมตตากายกรรม

ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๒. เมตตาวจีกรรม มีเมตตาวจีกรรมทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๓. เมตตามโนกรรม มีเมตตามโนกรรมทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๔. สาธารณโกศิ แบ่งปันสิ่งของที่ได้มาไม่หวง แหวนใช้ผู้เดียว ๕. สีสสามัญญดา มีความประพฤตร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นสิ้นทุกข์หรือขจัดปัญหา ๖. ทิฏฐิสามัญญดา มีความเห็นชอบดีงาม เช่นเดียวกับหมู่คณะ

สุข ๒ ความสบาย ความสำราญ มี ๒ อย่าง ได้แก่ ๑. กายิกสุข สุขทางกาย ๒. เจตสิกสุข สุขทางใจ อีกหมวดหนึ่งมี ๒ คือ ๑. สามิสสุข สุขอิงอามิส คือ อาศัยกามคุณ ๒. นิรามิสสุข สุขไม่อิงอามิส คือ อิงเนกขัมมะ

ศรัทธา ความเชื่อ ความเชื่อถือ ความเชื่อมั่นในสิ่งที่ดีงาม

ศรัทธา ๔ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ๔ ประการคือ ๑. กัมมสัทธา (เชื่อกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งที่รู้ ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความชั่ว ความดี มีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่าแง่บวก และเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอ้อนวอนหรืออนาคอยโชค เป็นต้น ๒. วิปากสัทธา (เชื่อวิปาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือ เชื่อว่ากรรมที่สำเร็จต้องมีผล และผลต้อง มีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี และผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว ๓. กัมมัสสกตาสัทธา (ความเชื่อที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของจะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน ๔. ตถาคตโพธิสัทธา (เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง ๔ ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดีก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิหลุดพ้นได้ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้

สงเคราะห์ การช่วยเหลือ การเอื้อเฟื้อเกื้อกูล

สังคหวัตถุ ๔ เรื่องสงเคราะห์กัน คุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้ หลักการสงเคราะห์ คือ ช่วยเหลือกันยึดเหนี่ยวใจกันไว้ และเป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลก ได้แก่ สังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้ ดุจสลักเกาะยึดรถที่กำลังแล่นไปให้คงเป็นรถ และวิ่งแล่นไปได้มี ๔ อย่างคือ ๑. ทาน การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ๒. ปิยวาจา พูดจาน่ารัก นานิยมนับถือ ๓. อตถจริยา บำเพ็ญประโยชน์ ๔. สมานัตตนา ความมีตนเสมอ คือ ทำตัวให้เข้ากันได้ เช่น ไม่ถือตัว ร่วมสุข ร่วมทุกข์กัน เป็นต้น

สัมมัตตะ ความเป็นถูก ภาวะที่ถูก มี ๑๐ อย่าง ๘ ข้อต้น ตรงกับองค์มรรคทั้ง ๘ ข้อ เพิ่ม ๒ ข้อท้าย คือ ๙. สัมมาญาณ รู้ชอบได้แก่ผลญาณ และปัจจเวกขณญาณ ๑๐. สัมมาวิมุตติ พ้นชอบได้แก่ อรหัตตผลวิมุตติ; เรียกอีกอย่าง อเสชธรรม ๑๐

สุจริต ๓ ความประพฤดี ประพฤติชอบตามคลองธรรม มี ๓ คือ ๑. กายสุจริต ประพฤติชอบทางกาย ๒. วจิสฺสุจริต ประพฤติชอบทางวาจา ๓. มโนสุจริต ประพฤติชอบทางใจ

หิริ ความละอายต่อการทำชั่ว

อกุศลกรรมบถ ๑๐ ทางแห่งอกุศลกรรม ทางความชั่ว กรรมชั่วอันเป็นทางนำไปสู่ความเสื่อมความทุกข์ หรือทุกข์ ๑. ปาณาติบาต การทำชีวิตให้ตกลง ๒. อทินนาทาน การถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ โดยอาการขโมย ลักทรัพย์ ๓. กามเมสุมิฉณาจาร ความประพฤติผิดทางกาม ๔. มุสาวาท การพูดเท็จ ๕. ปิสุณวาจา วาจาส่อเสียด ๖. ผรุสวาจา วาจาหยาบ

๗. สัมผัสปลापะ พุดพ้อเจ้า ๘. อภิขณา พ่งเล้งอยากได้ของเขา ๙. พยาบาท คิดร้ายผู้อื่น
๑๐. มิจฉาทิฏฐิ เห็นผิดจากคลองธรรม

อกุศลมูล ๓ รากเหง้าของอกุศล ต้นตอของความชั่ว มี ๓ คือ ๑. โลภะ (ความอยากได้) ๒. โทสะ (ความคิดประทุษร้าย) ๓. โมหะ (ความหลง) ๘

อคติ ๔ ฐานะอันไม่พึงถึง ทางความประพฤติที่ผิด ความไม่เที่ยงธรรม ความลำเอียง มี ๔ อย่างคือ
๑. ฉันทาคติ (ลำเอียงเพราะชอบ) ๒. โทสาคติ (ลำเอียงเพราะชัง) ๓. โมหาคติ (ลำเอียงเพราะหลง พลาดผิดเพราะเขลา) ๔. ภยาคติ (ลำเอียงเพราะกลัว)

อนัตตา ไม่ใช่อัตตา ไม่ใช่ตัวตน

อบายมุข ช่องทางของความเสื่อม เหตุเครื่องฉิบหาย เหตุย่อยยับแห่งโมคคทรัพย์ ทางแห่งความพินาศ

อบายมุข ๔ ๑. อิตถิธุตตะ (เป็นนักเลงหญิง นักเที่ยวผู้หญิง) ๒. สุราธุตตะ (เป็นนักเลงสุรานักดื่ม) ๓. อักขธุตตะ (เป็นนักการพนัน) ๔. ปาปมิตตะ (คบคนชั่ว)

อบายมุข ๖ ๑. ติดสุราและของมีนเมา ๑.๑ ทรัพย์หมดไป ๆ เห็นขัด ๆ ๑.๒ ก่อการทะเลาะวิวาท ๑.๓ เป็นบ่อเกิดแห่งโรค ๑.๔ เสียเกียรติ เสียชื่อเสียง ๑.๕ ทำให้ไม่รู้อาย ๑.๖ ทอนกำลังปัญญา ๒. ชอบเที่ยวกลางคืน มีโทษ ๖ อย่างคือ ๒.๑ ชื่อว่าไม่รักษาตน ๒.๒ ชื่อว่า ไม่รักษาลูกเมีย ๒.๓ ชื่อว่าไม่รักษาทรัพย์สมบัติ ๒.๔ เป็นที่ระแวงสงสัย ๒.๕ เป็นเป้าให้เขาใส่ความหรือข่าวลือ ๒.๖ เป็นที่มาของเรื่องเดือดร้อนเป็นอันมาก ๓. ชอบเที่ยวดูการละเล่น มีโทษ โดยการทำงานเสื่อมเสียเพราะมีใจกังวลคอยคิดจ้อง กับเสียเวลาเมื่อไปดูสิ่งนั้น ๆ ทั้ง ๖ กรณี คือ ๓.๑ รำที่ไหนไปที่นั่น ๓.๒ – ๓.๓ ขับร้อง ดนตรี เสภา เพลงเถิดเทิงที่ไหนไปที่นั่น ๔. ติดการพนัน มีโทษ ๖ คือ ๔.๑ เมื่อชนะยอมก่อเวร ๔.๒ เมื่อแพ้ก็เสียตายทรัพย์ที่เสียไป ๔.๓ ทรัพย์หมดไป ๆ เห็นขัด ๆ ๔.๔ เข้าที่ประชุมเขาไม่เชื่อถือน้อยคำ ๔.๕ เป็นที่หมิ่นประมาทของเพื่อนฝูง ๔.๖ ไม่เป็นที่พึงประสงค์ของผู้ที่จะหาคู่ครองให้ลูกของเขา เพราะเห็นว่าจะเลี้ยงลูกเมียไม่ได้ ๕. คบคนชั่ว มีโทษ โดยนำไปกลายเป็นคนชั่วอย่างทีตนคบทั้ง ๖ ประเภท คือ ได้เพื่อนที่จะนำไปให้กลายเป็น ๕.๑ นักการพนัน ๕.๒ นักเลงหญิง ๕.๓ นักเลงเหล้า ๕.๔ นักलगของปลอม ๕.๕ นักหลอกลวง ๕.๖ นักเลงหัวไม้ ๖. เกียจคร้านการงาน มีโทษโดยทำให้ยกเหตุต่าง ๆ เป็นข้ออ้างผัดผ่อน ไม่ทำการงานโภคะใหม่ก็ไม่เกิด โภคะที่มีอยู่ก็หมดสิ้นไป คือ ให้อ้างไปทั้ง ๖ กรณีว่า ๖.๑ – ๖.๖ หนานัก ร้อนนัก เย็นไปแล้ว ยังเข้านัก หิวนัก อิ่มนัก แล้วไม่ทำการงาน

อปรินิยธรรม ๗ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวมี ๗ ประการ ได้แก่ ๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ ๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจกรรมที่พึงทำ ๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ๔. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ ควรเคารพนับถือท่านเหล่านั้น ๕. บรรดากุลสตรี กุลกุมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรืออุครร่า ขึ้นใจ ๖. เคารพสักการบูชา เจดีย์หรืออนุสาวรีย์ประจำชาติ ๗. จัดให้ความอารักขา คุ่มครอง ป้องกันอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (รวมถึงพระภิกษุ ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบด้วย)

อริปไตย ๓ ความเป็นใหญ่ มี ๓ อย่าง คือ ๑. อัตตาธิปไตย ความมีตนเป็นใหญ่ ถือตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนตนเป็นประมาณ ๒. โลกาธิปไตย ความมีโลกเป็นใหญ่ ถือโลก

เป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนียมของโลกเป็นประมาณ ๓. อัมมาธิปไตย ความมีธรรมเป็นใหญ่ ถือธรรมเป็นใหญ่, กระทำการด้วยปรารถนียมความถูกต้อง เป็นจริง สมควรตามธรรมเป็นประมาณ

อริยสัจ ๔ ความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ มี ๔ คือ

๑. ทุกข์ (ความทุกข์ สภาพที่ทนได้ยาก สภาวะที่บีบคั้น ชัดแย้ง บกพร่อง ขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้ ไม่ให้ความพึงพอใจแท้จริง ได้แก่ ขาติ ขรา มรณะ การประจวบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งทีรัก ความปรารถนาไม่สมหวัง โดยย่อว่า อูปาทานชั้น ๕ เป็นทุกข์

๒. ทุกขสมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์ สาเหตุให้ทุกข์เกิด ได้แก่ ตัณหา ๓ คือ กามตัณหา ภวตัณหา และ วิภวตัณหา) กำจัดอวิชชา สำรอกตัณหา สิ้นแล้ว ไม่ถูกย้อม ไม่ติดขัด หลุดพ้น สงบ ปลอดภัย เป็นอิสระ คือ นิพพาน)

๓. ทุกขนิโรธ (ความดับทุกข์ ได้แก่ ภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไป ภาวะที่เข้าถึงเมื่อกำจัดอวิชชา สำรอกตัณหาสิ้นแล้ว ไม่ถูกย้อม ไม่ติดขัด หลุดพ้น สงบ เป็นอิสระ คือ นิพพาน)

๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับแห่งทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยอัฏฐังคิกมรรค หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มัชฌิมปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลาง มรรคมิองค์ ๘ นี้ สรุปลงในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา)

อริยอัฏฐังคิกมรรค ทางสายกลาง มรรคมิองค์ ๘ (ศีล สมาธิ ปัญญา)

อัญญาณูปเบกขา เป็นอุเบกขาฝ่ายวิบัติ หมายถึง ความไม่รู้เรื่อง เหยไม่รู้เรื่อง เหยเียง เหยเมย

อัตตา ตัวตน อาตมัน บุคคลย่อมยึดมั่นมองเห็นชั้น ๕ อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งหมดเป็นอัตตา หรือยึดถือว่ามิอัตตา เนื่องด้วยชั้น ๕

อัตถะ เรื่องราว ความหมาย ความมุ่งหมาย ประโยชน์ มี ๒ ระดับ คือ ๑. ทิฏฐิธัมมิกัตถะ ประโยชน์ในชีวิตนี้หรือประโยชน์ในปัจจุบัน เป็นที่มุ่งหมายกันในโลกลี้ ได้แก่ ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ รวมถึงการแสวงหาสิ่งเหล่านี้มาโดยทางที่ชอบธรรม ๒. สัมปรายิกัตถะ ประโยชน์เบื้องหน้า หรือประโยชน์ที่ล้ำลึกกว่าที่จะมองเห็นกันเฉพาะหน้า เป็นจุดหมายชั้นสูงขึ้นไป เป็นหลักประกันชีวิตเมื่อละจากโลกลี้ไป ๓. ปรมัตถะ ประโยชน์สูงสุด หรือประโยชน์ที่เป็นสาระแท้จริงของชีวิตเป็นจุดหมายสูงสุดหรือที่หมายชั้นสุดท้าย คือ พระนิพพาน อีกประการหนึ่ง หมายถึง ๑. อัตตัตถะ ประโยชน์ตน ๒. ปรัตถะ ประโยชน์ผู้อื่น ๓. อุภยัตถะ ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย

อายตนะ ที่ต่อ เครื่องติดต่อ แตนต่อความรู้ เครื่องรู้ และสิ่งที่ถูกรู้ เช่น ตาเป็นเครื่องรู้ รูปเป็นสิ่งที่รู้ หูเป็นเครื่องรู้ เสียงเป็นสิ่งที่รู้ เป็นต้น จัดเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑. อาตนะภายใน ๖ อายตนะภายนอก ๖

๒. อายตนะภายนอก หมายถึง เครื่องต่อภายนอก สิ่งที่ถูกรู้ มี ๖ คือ ๒.๑ รูป คือ รูป ๒.๒ สัททะ คือ เสียง ๒.๓ คันธะ คือ กลิ่น ๒.๔ รส คือ รส ๒.๕ โผฏฐัพพะ คือ สิ่งต้องกาย

๒.๖ อัมมะ หมายถึง ธรรมารมย์ คือ อารมณ์ที่เกิดกับใจ หรือสิ่งที่ใจรู้ อารมณ์ ๖ ก็เรียก

อายตนะภายใน เครื่องต่อภายใน เครื่องรับรู้ มี ๖ คือ ๑. จักขุ คือ ตา ๒. โสตะ คือ หู ๓. ฆานะ คือ จมูก ๔. ชิวหา คือ ลิ้น ๕. กาย คือ กาย ๖. มโน คือ อินทรีย์ ๖ ก็เรียก

อริยวัฑฒิ ๕ ความเจริญอย่างประเสริฐ หลักความเจริญของอารยชน มี ๕ คือ ๑. ศรัทธา ความเชื่อ ความมั่นใจในพระรัตนตรัย ในหลักแห่งความจริง ความดีอันมีเหตุผล ๒. ศีล ความประพฤติดี มีวินัย เลี้ยงชีพสุจริต ๓. สุตตะ การเล่าเรียน สดับฟัง ศึกษาหาความรู้ ๔. จาคะ การเผื่อแผ่เสียสละ เอื้อเฟื้อ มีน้ำใจช่วยเหลือ ใจกว้าง พร้อมทั้งจะรับฟัง และร่วมมือ ไม่คับแคบ เอาแต่ตัว ๕. ปัญญา ความรอบรู้ รู้คิด รู้พิจารณา เข้าใจเหตุผล รู้จักโลกและชีวิตตามความเป็นจริง

อิทธิบาท ๔ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย มี ๔ ประการ คือ

๑. ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอแล้วปรารถนาจะทำ ให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป
๒. วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง
๓. จิตตะ ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝน ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย
๔. วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณา ใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล และตรวจสอบข้อสงสัยย้อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผลคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง ตัวอย่างเช่น ผู้ทำงานทั่ว ๆ ไปอาจจำสั้น ๆ ว่า รักงาน สู้งาน ใส่ใจงาน และทำงานด้วยปัญญา เป็นต้น

อุบาสกธรรม ๗ ธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญของอุบาสก ๑. ไม่ขาดการเยี่ยมเยียนพบปะพระภิกษุ ๒. ไม่ละเลยการฟังธรรม ๓. ศึกษาในอริยศีล ๔. มีความเลื่อมใสอย่างมากในพระภิกษุทุกระดับ ๕. ไม่ฟังธรรมด้วยตั้งใจจะคอยฟังโทษติเตียน ๖. ไม่แสวงหาบุญนอกหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ๗. กระทำการสนับสนุน คือ ขวนขวายในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา

อุบาสกธรรม ๕ สมบัติของอุบาสก ๕ คือ ๑. มีศรัทธา ๒. มีศีลบริสุทธิ์ ๓. ไม่ถือมงคลต้นข้าว เชื้อกรรม ไม่เชื่อกองคคือมุ่งหวังผลจากการกระทำ และการงานมิใช่จากโชคกลาง และสิ่งที่ต้นกันว่าขลังศักดิ์สิทธิ์ ๔. ไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา ๕. ขวนขวายในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา

อุบาสกธรรม ๗ ผู้ใกล้ชิดพระศาสนาอย่างแท้จริง ควรตั้งตนอยู่ในธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญของอุบาสก มี ๗ ประการ ได้แก่ ๑. ไม่ขาดการเยี่ยมเยียนพบปะพระภิกษุ ๒. ไม่ละเลยการฟังธรรม ๓. ศึกษาในอริยศีล คือ ฝึกอบรมตนให้ก้าวหน้าในการปฏิบัติรักษาศีลขั้นสูงขึ้นไป ๔. พรั่งพร้อมด้วยความเลื่อมใส ในพระภิกษุทั้งหลายทั้งที่เป็นเถระ นวกะ และปุณกลาง ๕. ฟังธรรมด้วยความตั้งใจ มิใช่ มาจับผิด ๖. ไม่แสวงหาทักษิณภายนอกหลักคำสอนนี้ คือ ไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา ๗. กระทำความสนับสนุนในพระพุทธศาสนา คือ เอาใจใส่ทำนุบำรุงและช่วยกิจการ

อุเบกขา มี ๒ ความหมายคือ ๑. ความวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยชอบหรือชัง ความวางใจเฉยได้ ไม่ยินดียินร้าย เมื่อใช้ปัญญาพิจารณาเห็นผลอันเกิดขึ้นโดยสมควรแก่เหตุและรู้ว่าพึงปฏิบัติต่อไปตามธรรม หรือตามควรแก่เหตุนั้น ๒. ความรู้สึกเฉย ๆ ไม่สุข ไม่ทุกข์ เรียกเต็มว่า อุเบกขาเวทนา (อทุกขมสุข)

อุปาทาน ๔ ความยึดมั่น ความถือมั่นด้วยอำนาจกิเลส ความยึดติดอันเนื่องมาแต่ตัณหา ผูกพันเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง ๑. กามอุปาทาน ความยึดมั่นในกาม คือ รูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะที่น่าใคร่ น่าพอใจ ๒. ทิณอุปาทาน ความยึดมั่นในทิณหรือทฤษฎี คือ ความเห็น ลัทธิ หรือหลักคำสอนต่าง ๆ ๓. สีสัพพตูปาทาน ความยึดมั่นในศีลและพรต คือ หลักความประพฤติ ข้อปฏิบัติ แบบแผน ระเบียบวิธี ขนบธรรมเนียมประเพณี ลัทธิพิธีต่าง ๆ กัน ไปอย่างงมงายหรือโดยนิยมนำมาอ้าง ว่าศักดิ์สิทธิ์ มิได้เป็นไปด้วยความรู้ ความเข้าใจตามหลักความสัมพันธ์แห่งเหตุและผล ๔. อัตตวาทุอุปาทาน ความยึดมั่นในวาทะว่าตัวตน คือ ความถือหรือสำคัญ หมายถึงอยู่ในภายในว่ามีตัวตน ที่จะได้ จะมี จะเป็น จะสูญสลาย ถูกบีบคั้น ทำลายหรือเป็นเจ้าของ เป็นนายบังคับบัญชาสิ่งต่าง ๆ ได้ไม่มองเห็นสภาวะของสิ่งทั้งปวง อันรวมทั้งตัวตนว่าเป็นแต่เพียงสิ่งที่ประชุมประกอบกันเข้า เป็นไปตามเหตุปัจจัยทั้งหลายที่มาสัมพันธ์กันล้วน ๆ

อุปนิสัย ๔ ธรรมที่พึงพึง หรือธรรมช่วยอุดหนุน ๑. สงฆาเยกัม ปฏิวเสติ พิจารณาแล้วจึงใช้สอย ปัจจัย ๔ คือ จีวร ปิณฑบาต เสนาสนะ คิลานเภสัช เป็นต้น ที่จำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องและมีประโยชน์ ๒. สงฆาเยกัม อธิวาเสติ พิจารณาแล้วอดกลั้นได้แก่ อนิฏฐารมณต่าง ๆ มีหนาวร้อน และทุกขเวทนา เป็นต้น ๓. สงฆาเยกัม ปริวชเชติ พิจารณาสิ่งที่เปื้อนโทษ ก่ออันตรายแก่ร่างกาย และจิตใจแล้ว หลีกเว้น ๔. สงฆาเยกัม ปฏิวโนเทติ พิจารณาสิ่งที่เปื้อนโทษ ก่ออันตรายเกิดขึ้นแล้ว เช่น อกุศลวิตก มีกามวิตก พยาบาทวิตก และวิหิงสาวิตก และความชั่วร้ายทั้งหลายแล้วพิจารณาแก้ไข บำบัดหรือขจัดให้สิ้นไป

โอตตปปะ ความเกรงกลัวต่อความชั่ว

โอวาท คำกล่าวสอน คำแนะนำ คำตักเตือน โอวาทของพระพุทธเจ้า ๓ คือ ๑. เว้นจากทุจริต คือ ประพฤติชั่วด้วยกาย วาจา ใจ (ไม่ทำชั่วทั้งปวง) ๒. ประกอบสุจริต คือ ประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ (ทำแต่ความดี) ๓. ทำใจของตนให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมอง โสภณหลง เป็นต้น (ทำจิตของตนให้สะอาดบริสุทธิ์)

สังคมาศตร์ การศึกษาความสัมพันธ์ของมนุษย์ โดยใช้กระบวนการวิทยาศาสตร์

สังคมศึกษา การเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนให้อยู่ร่วมในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ

คุณธรรม (virtue) และจริยธรรม (moral or morality or ethics) คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี

จริยธรรม มีความหมายเช่นเดียวกับ **ศีลธรรม** หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติกรรมปฏิบัติ ความประพฤติหรือหน้าที่ที่ชอบ ที่ควรปฏิบัติในการครองชีวิต ดังนั้นคุณธรรมจริยธรรมจึงหมายถึง สภาพคุณงามความดีที่ประพฤติปฏิบัติหรือหน้าที่ที่ควรปฏิบัติในการครองชีวิต หรือคุณธรรมตามกรอบจริยธรรม ส่วน **ศีลธรรมและจริยธรรม** มีความหมายใกล้เคียงกัน คุณธรรมจะมีความหมายที่เน้นสภาพ ลักษณะ หรือคุณสมบัติที่แสดงออกถึงความดีงาม ส่วนจริยธรรม มีความหมายเน้นที่ ความประพฤติหรือการปฏิบัติที่ดีงาม เป็นที่ยอมรับของสังคม นักวิชาการมักใช้คำทั้งสองคำนี้ในความหมายนี้เดียวกันและมักใช้คำสองคำดังกล่าวควบคู่กันไป เป็นคำว่า **คุณธรรมจริยธรรม** ซึ่งรวมความหมายของคุณธรรมและจริยธรรม นั่นคือมีความหมายเน้นทั้งสภาพ ลักษณะหรือคุณสมบัติ และความประพฤติอันดีงาม เป็นที่ยอมรับของสังคม

การเมือง ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจในการจัดระเบียบสังคมเพื่อประโยชน์และความสงบสุขของสังคม มีความสัมพันธ์กันโดยรวมทั้งหมดในส่วนหนึ่งของชีวิตในพื้นที่หนึ่งที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ อำนาจชอบธรรม หรืออิทธิพล และมีความสามารถในการดำเนินการได้

ข้อมูล สิ่งที่ได้รับรู้และยังไม่มีการจัดประมวลให้เป็นระบบ เมื่อจัดระบบแล้วเรียกว่า สารสนเทศ

ค่านิยม การกำหนดคุณค่าและพัฒนาจนเป็นบุคลิกภาพประจำตัว

คุณค่า ลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น ความดี ความงาม ความดีเป็นคุณค่าของจริยธรรม ความงามเป็นคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ สิ่งตอบสนองความต้องการได้เป็นสิ่งที่มีความค่า คุณค่าเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ คุณค่าเปลี่ยนไปได้ตามเวลา และคุณค่านั้นเปลี่ยนแปลงไปตามวิวัฒนาการของความเจริญ

บทบาท การกระทำที่สังคมคาดหวังตามสถานภาพที่บุคคลครองอยู่

หน้าที่ เป็นความรับผิดชอบทางศีลธรรมของปัจเจกชนซึ่งสังคมยอมรับ

สถานภาพ ตำแหน่งที่แต่ละคนครองอยู่ในสถานที่หนึ่ง ในช่วงเวลาหนึ่ง

บรรทัดฐาน ข้อตกลงของสังคมที่กำหนดให้สมาชิกประพฤติ ปฏิบัติ บางที่เรียกปทัสถาน สามารถใช้บรรทัดฐานของสังคม (social norms) เป็นมาตรฐานความประพฤติในทางจริยธรรมได้ ซึ่งแยกออกเป็น

ก. วิถีประชา (folkways) ได้แก่ แบบแผนพฤติกรรมในชีวิตประจำวันที่สังคมยอมรับ และได้ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา มักเกี่ยวข้องกับเรื่องการดำเนินชีวิต และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมจะไม่มีกฎเกณฑ์เคร่งครัดแน่นอนตายตัว

ข. กฎศีลธรรมหรือจารีต (mores) เป็นมาตรฐานความประพฤติของสังคมที่มีการกำหนดเกี่ยวกับจริยธรรมที่เข้มข้น ในกรณีมีผู้ฝ่าฝืนอาจมีการลงโทษ แม้ว่าในบางครั้งจะไม่มีลายลักษณ์อักษรก็ตาม เช่น การลวนลามสตรีในชนบท ต้องลงโทษด้วยการเสียผี

ค. กฎหมาย (law) เป็นมาตรฐานความประพฤติที่รัฐกำหนดให้สมาชิกของรัฐพึงปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติ และกำหนดวิธีการปฏิบัติการลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน

สิทธิ ข้อเรียกร้องของปัจเจกชนซึ่งสังคมยอมรับ

สิทธิทางศีลธรรม เป็นข้อเรียกร้องทางศีลธรรมของปัจเจกชนซึ่งสังคมยอมรับ

ประเพณี เป็นความประพฤติของคนหมู่หนึ่ง อยู่ในที่แห่งหนึ่ง ถือเป็นแบบแผนกันมาอย่างเดียวกัน และสืบกันมานาน ประเพณี คือ กิจกรรมที่มีรูปแบบของชุมชนหรือสังคมหนึ่งที่จัดขึ้นมาด้วยจุดประสงค์ใด จุดประสงค์หนึ่ง และกำหนดการจัดกิจกรรมในช่วงเวลาแน่นอนสม่ำเสมอ กิจกรรมที่เป็นประเพณีอาจมองได้อีกประการหนึ่งว่าเป็นแบบแผนการปฏิบัติของกลุ่มเฉพาะหรือทางศาสนา

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights sinv UDHR) คือการประกาศเจตนารมณ์ ในการร่วมมือระหว่างประเทศที่มีความสำคัญในการวางกรอบเบื้องต้นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและเป็นเอกสารหลักด้านสิทธิมนุษยชนฉบับแรก ซึ่งที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ให้การรับรองตามข้อมติที่ ๒๑๗ A (III) เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๙๑ โดยประเทศไทยออกเสียงสนับสนุน

วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย เป็นการศึกษา วิเคราะห์เกี่ยวกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในเรื่องเกี่ยวกับความเป็นมา ปัจจัยพื้นฐานและผลกระทบจากภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย รวมทั้งวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของมนุษยชาติโลก ความสำคัญ และผลกระทบที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยและมนุษยชาติ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

สัมมาชีพ การประกอบอาชีพสุจริตและเหมาะสมในสังคม

ประสิทธิภาพ ความสามารถในการทำงานจนสำเร็จ หรือผลการกระทำที่ได้ผลออกมาดีกว่าเดิม รวมทั้ง การใช้ทรัพยากรต่างๆ อย่างคุ้มค่า โดยไม่ให้เกิดความสูญเสียเปล่าหรือความสูญเสียทรัพยากรต่างๆ พิจารณาได้จากเวลา แรงงาน วัตถุดิบ เครื่องจักร ปริมาณและคุณภาพ ฯลฯ

ประสิทธิผล ระดับความสำเร็จของวัตถุประสงค์ หรือ ผลสำเร็จของงาน

สินค้า หมายความว่าสิ่งของที่สามารถซื้อขาย แลกเปลี่ยน หรือโอนกันได้ ไม่ว่าจะเกิดโดยธรรมชาติหรือเป็นผลิตผลทางการเกษตร รวมตลอดถึงผลิตภัณฑ์ทางหัตถกรรมและอุตสาหกรรม

ภูมิปัญญา ส่วนหนึ่งของประเพณี หรือเป็นกิจกรรมเฉพาะตัวก็ได้ เช่น พิธีถวายสังฆทาน พิธีบวชนาค พิธีบวชลูกแก้ว พิธีขอฝน พิธีไหว้ครู พิธีแต่งงาน

มนุษยชาติ การเกิดเป็นมนุษย์มาจาก มนุษย์ = ผู้มีจิตใจสูง กับชาติ = เกิด โดยปกติหมายถึง มนุษย์ทั่วไป

มรรยาท พฤติกรรมที่สังคมกำหนดว่าควรประพฤติเป็นวัฒนธรรม วัดจากความเหมาะสมและไม่เหมาะสม

ระบบ การนำส่วนต่าง ๆ มาปรับเรียงต่อให้ทำงานประสานต่อเนื่องกันจนดูเป็นสิ่งเดียวกัน

กระบวนการ กรรมวิธีหรือลำดับการกระทำซึ่งดำเนินการต่อเนื่องกันไปจนสำเร็จลง ณ ระดับหนึ่ง

วิเคราะห์ การแยกแยะให้เห็นคุณลักษณะของแต่ละองค์ประกอบ

เศรษฐกิจ ความรู้เกี่ยวกับการกิน การอยู่ของมนุษย์ในสังคม ว่าด้วยทรัพยากรที่มีจำกัดการผลิต การกระจายผลผลิต และการบริโภค

สหกรณ์ แปลว่า การทำงานร่วมกัน การทำงานร่วมกันนี้ลึกซึ้งมาก เพราะว่าต้องร่วมมือกันในทุกด้าน ทั้งในด้านงานที่ทำด้วยร่างกาย ทั้งในด้านงานที่ทำด้วยสมอง และงานการที่ทำได้ด้วยใจ ทุกอย่างนี้ขาดไม่ได้ต้องพร้อม

ทรัพย์สินทางปัญญา หมายถึง ผลงานอันเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้น หรือสร้างสรรค์ของมนุษย์ ซึ่งเน้นที่ผลผลิตของสติปัญญาและความชำนาญ โดยไม่คำนึงถึงชนิด ของการสร้างสรรค์ หรือวิธีในการแสดงออก ทรัพย์สินทางปัญญา อาจเป็นสิ่งที่จับต้องได้ เช่นสินค้า ต่าง ๆ หรือ เป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เช่น บริการ แนวความคิด กรรมวิธีและทฤษฎีต่าง ๆ เป็นต้น ทรัพย์สินทางปัญญามี ๒ ประเภท ทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม (Industrial property) และลิขสิทธิ์ (Copyright)

๑. **ทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม** มีสิทธิบัตร แบบผังภูมิของวงจรรวม เครื่องหมายการค้า ความลับทางการค้า ชื่อทางการค้า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายความว่า ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็น สินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว

๒. ลิขสิทธิ์ คือ งานหรือความคิดสร้างสรรค์ในสาขาวรรณกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม งานภาพยนตร์ หรืองานอื่นใดในแผนกวรรณคดี หรือแผนกศิลปะ แผนกวิทยาศาสตร์ ลิขสิทธิ์ยังรวมทั้งสิทธิข้างเคียง (Neighbouring Right)

เหตุ ภาวะเงื่อนไขที่จำเป็นที่ทำให้สิ่งหนึ่งเกิดขึ้นตามมา เรียกว่า ผล

เหตุการณ์ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

อำนาจ ความสามารถในการบีบบังคับให้สิ่งหนึ่ง (คนหนึ่ง...) กระทำตามที่ปรารถนา

อิทธิพล อำนาจบังคับที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

เอกลักษณ์ ลักษณะที่มีความเป็นหนึ่งเดียว ไม่มีที่ใดเหมือน

ตำนาน เป็นเรื่องเล่าต่อกันมาและถูกบันทึกขึ้นภายหลัง

พงศาวดาร คือ การบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับเวลา ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ และราชสำนัก

อดีต คือ เวลาที่ล่วงมาแล้ว ความสำคัญของอดีต คือ อดีตจะครอบงำความคิดและความรู้ของเราอย่างกว้างขวางลึกซึ้ง อดีตที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคน/ความสำคัญที่มีต่อเหตุการณ์และกลุ่มคน จะถูกนำมาเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน

นักประวัติศาสตร์ เป็นผู้บันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ผู้สร้างประวัติศาสตร์ขึ้นจากหลักฐานประเภทต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมายและวิธีการคิด ซึ่งงานเขียนอาจนำไปสู่การเป็นวิชาประวัติศาสตร์ได้ในที่สุด

ความมุ่งหมายในการเขียนประวัติศาสตร์

- นักประวัติศาสตร์รุ่นเก่า มุ่งสู่การรวมชาติ/รับใช้การเมือง
- นักประวัติศาสตร์รุ่นใหม่ มุ่งที่จะหาความจริง (truth) จากอดีตและตีความโดยปราศจากอคติ (bias)

หลักฐานประเภท ต่าง ๆ จะให้ข้อเท็จจริงบางประการ ซึ่งจะนำไปสู่ความจริงในที่สุดโดยมีวิธีการแบ่งประเภทของหลักฐานหลายแบบ เช่น หลักฐานสมัยก่อนประวัติศาสตร์และหลักฐานสมัยประวัติศาสตร์แบบหนึ่ง หลักฐานประเภทลายลักษณ์อักษรและหลักฐานที่ไม่ใช่ลายลักษณ์อักษรแบบหนึ่ง หรือหลักฐานขั้นต้นและหลักฐานขั้นรอง (หรือหลักฐานขั้นที่หนึ่งขั้นที่สองขั้นที่สาม) อีกแบบหนึ่ง หลักฐานที่จะถูกประเมินว่าน่าเชื่อถือที่สุด คือ หลักฐานที่เกิดร่วมสมัยหรือเกิดโดยผู้รู้เห็นเหตุการณ์นั้น ๆ แต่กระนั้นนักประวัติศาสตร์ก็ต้องวิเคราะห์ทั้งภายในและภายนอกก่อนด้วยเช่นกัน เนื่องจากผู้ที่อยู่ร่วมสมัยก็ย่อมมีจุดมุ่งหมายส่วนตัวในการบันทึก ซึ่งอาจทำให้เลือกบันทึกเฉพาะเรื่องบางเรื่องเท่านั้น

อคติ คือ ความลำเอียง ไม่ตรงตามความเป็นจริง เป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกคน ซึ่งผู้ที่เป็

ความเป็นกลาง คือ การมองด้วยปราศจากความรู้สึกอคติจะเกิดขึ้นได้หากเข้าใจธรรมชาติของหลักฐานแต่ละประเภท เข้าใจปรัชญาและวิธีการทางประวัติศาสตร์ เข้าใจจุดมุ่งหมายของผู้เรียน ผู้บันทึกประวัติศาสตร์ (นั่นคือ เข้าใจว่าบันทึกเพื่ออะไร เพราะเหตุใด)

ความจริงแท้ (real truth) คือ ความจริงที่คงอยู่แน่นอนนิรันดร์ เป็นจุดหมายสูงสุดที่นักประวัติศาสตร์มุ่งแสวงหาซึ่งจะต้องอาศัยความเข้าใจและความจริงที่อยู่เบื้องหลังการเกิดพฤติกรรมและเหตุการณ์ต่าง ๆ (ที่มนุษย์เป็นผู้สร้าง) ซึ่งการแสวงหาความจริงแท้ ต้องอาศัยความสมบูรณ์ของหลักฐานและกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่ละเอียด ถี่ถ้วน กินเวลายาวนาน แต่นั่นคือ ภาระหน้าที่ของนักประวัติศาสตร์

ผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ คือ ผู้นำความรู้ทางประวัติศาสตร์มาพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ เจตคติ และทักษะในการใช้กระบวนการวิทยาศาสตร์ในการแสวงหาความจริงและความจริงแท้ จะต้องศึกษาผลงานของนักประวัติศาสตร์และเลือกเนื้อหาประวัติศาสตร์ที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน โดยต้องเป็นไปตามจุดประสงค์ของหลักสูตรและสอดคล้องธรรมชาติของประวัติศาสตร์

เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ เป็นการศึกษาเรื่องการนับเวลา และการแบ่งช่วงเวลาตามระบบต่าง ๆ ทั้งแบบไทยสากล ศักราชที่สำคัญ ๆ ในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก และการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะพื้นฐานสำหรับการศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ สามารถเข้าใจเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ตระหนักถึงความสำคัญในความต่อเนื่องของเวลา อิทธิพลและความสำคัญของเวลาที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์

วิธีการทางประวัติศาสตร์ หมายถึงกระบวนการในการแสวงหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเกิดจากวิธีวิจัยเอกสารและหลักฐานประกอบอื่นๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ทางประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผล และการวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้

หนึ่ง การกำหนดเป้าหมายหรือประเด็นคำถามที่ต้องการศึกษา แสวงหาคำตอบด้วยเหตุและผล (ศึกษาอะไร ช่วงเวลาไหน สมัยใด และเพราะเหตุใด)

สอง การค้นหาและรวบรวมหลักฐานประเภทต่าง ๆ ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษร และไม่ เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งได้แก่ วัตถุโบราณ ร่องรอยถิ่นที่อยู่อาศัยหรือการดำเนินชีวิต

สาม การวิเคราะห์หลักฐาน (การตรวจสอบ การประเมินความน่าเชื่อถือ การประเมินคุณค่าของหลักฐาน) การตีความหลักฐานอย่างเป็นเหตุเป็นผล มีความเป็นกลาง และปราศจากอคติ

สี่ การสรุปข้อเท็จจริงเพื่อตอบคำถาม ด้วยการเลือกสรรข้อเท็จจริงจากหลักฐานอย่างเคร่งครัดโดยไม่ใช้ค่านิยมของตนเองไปตัดสินพฤติกรรมของคนในอดีต โดยพยายามเข้าใจความคิดของคนในยุคนั้นหรือนำตัวเข้าไปอยู่ในยุคสมัยที่ตนศึกษา

ห้า การนำเสนอเรื่องที่ศึกษาและอธิบายได้อย่างสมเหตุสมผล โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย มีความต่อเนื่อง น่าสนใจ ตลอดจนมีการอ้างอิงข้อเท็จจริง เพื่อให้ได้งานทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าและมีความหมาย

พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน เป็นการศึกษาเรื่องราวของสังคม มนุษย์ในบริบทของเวลาและสถานที่ โดยทั่วไปจะแยกเรื่องศึกษาออกเป็นด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยกำหนดขอบเขตการศึกษาในกลุ่มสังคม มนุษย์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น ในท้องถิ่น/ประเทศ/ภูมิภาค/โลก โดยมุ่งศึกษาว่าสังคมนั้น ๆ ได้เปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาตามลำดับเวลาได้

อย่างไร เพราะเหตุใด จึงเกิดความเปลี่ยนแปลงมีปัจจัยใดบ้าง ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ และปัจจัยแวดล้อมทางสังคม ที่มีผลต่อพัฒนาการหรือการสร้างสรรค์วัฒนธรรม และผลกระทบของการสร้างสรรค์ของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อให้เข้าใจ อดีตของสังคมมนุษย์ในมิติของเวลาและความต่อเนื่อง

ภูมิศาสตร์ เป็นคำที่มาจากภาษากรีก (Geography) หมายถึงการพรรณนาลักษณะของโลก เป็นศาสตร์ทางพื้นที่ เป็นความรู้ที่ว่าด้วยปฏิสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ในขอบเขตหนึ่ง

ลักษณะทางกายภาพ ของภูมิศาสตร์ หมายถึง ลักษณะที่มองเห็นเป็นรูปร่าง รูปทรง โดยสามารถมองเห็นและวิเคราะห์ไปถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับลักษณะของธรณีสัณฐานวิทยาภูมิอากาศวิทยา ภูมิศาสตร์ดิน ชีวภูมิศาสตร์พืช ภูมิศาสตร์สัตว์ ภูมิศาสตร์สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เป็นต้น

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน หมายถึง วิธีการศึกษา หรือวิธีการวิเคราะห์ พิจารณาสำหรับศาสตร์ ทางภูมิศาสตร์ได้ใช้สำหรับการศึกษาพิจารณา คัดวิเคราะห์ สังเคราะห์ถึงสิ่งต่าง ๆ ที่มีผลต่อกันระหว่างสิ่งแวดล้อมกับมนุษย์ (Environment) ทางกายภาพ ด้วยวิธีการศึกษา พิจารณาถึงความแตกต่าง ความเหมือนระหว่างพื้นที่หนึ่งๆ กับอีกพื้นที่หนึ่ง หรือระหว่าง ภูมิภาคหนึ่งกับภูมิภาคหนึ่ง โดยพยายามอธิบายถึงความแตกต่าง ความเหมือน รูปแบบ ของภูมิภาค และพยายามขีดเส้นสมมุติ แบ่งภูมิภาคเพื่อพิจารณาวิเคราะห์ ดูสัมพันธ์ภาพ ของภูมิภาคเหล่านั้นว่าเป็นอย่างไรร

ภูมิศาสตร์ คือ ภาพปฏิสัมพันธ์ของธรรมชาติ มนุษย์ และวัฒนธรรม รูปแบบต่าง ๆ ถ้าพิจารณา เฉพาะปัจจัยทางธรรมชาติ จะเป็น **ภูมิศาสตร์กายภาพ** (Physical Geography) ถ้าพิจารณาเฉพาะปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ เช่น ประชากร วิถีชีวิต ศาสนา ความเชื่อ การเดินทาง การอพยพจะเป็น **ภูมิศาสตร์มนุษย์** (Human Geography) ถ้าพิจารณา เฉพาะปัจจัยที่เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น การตั้งถิ่นฐาน การคมนาคม การค้า การเมือง จะเป็น **ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม** (Cultural Geography)

ภูมิอากาศ คือ ภาพปฏิสัมพันธ์ขององค์ประกอบอุตุนิยมวิทยา รูปแบบต่าง ๆ เช่น ภูมิอากาศแบบร้อนชื้น ภูมิอากาศแบบอบอุ่นชื้น ภูมิอากาศแบบร้อนแห้งแล้ง ฯลฯ

ภูมิประเทศ คือ ภาพปฏิสัมพันธ์ขององค์ประกอบแผ่นดิน เช่น หิน ดิน ความต่างระดับ ทำให้เกิด ภาพลักษณะรูปแบบต่าง ๆ เช่น พื้นที่แบบภูเขา พื้นที่ราบลาดเชิงเขา พื้นที่ราบ พื้นที่ลุ่ม ฯลฯ

ภูมิพฤษศาสตร์ คือ ภาพปฏิสัมพันธ์ของพืชพรรณ อากาศ ภูมิประเทศ ดิน สัตว์ป่า ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ป่าดิบ ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ป่าทุ่งหญ้า ฯลฯ

ภูมิธรณี คือ ภาพปฏิสัมพันธ์ของแร่ หิน โครงสร้างทางธรณี ทำให้เกิดรูปแบบทางธรณีชนิดต่าง ๆ เช่น ภูเขาแบบทิว ภูเขาแบบยกตัว ที่ราบน้ำท่วมถึง ชายฝั่งแบบยุบตัว ฯลฯ

ภูมิปฐพี คือ ภาพปฏิสัมพันธ์ของแร่ หิน ภูมิประเทศลักษณะอากาศ พืชพรรณ ทำให้เกิดดินรูปแบบต่าง ๆ เช่น แดนดินดำ มอดินแดง ดินทรายจัด ดินกรด ดินเค็ม ดินพรุ ฯลฯ

ภูมิอุทก คือ ภาพปฏิสัมพันธ์ของแผ่นดิน ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ภูมิธรณี พืชพรรณ ทำให้เกิด รูปแบบแหล่งน้ำชนิดต่าง ๆ เช่น แม่น้ำ ลำคลอง ห้วย หนอง บึง ทะเล ทะเลสาบ มหาสมุทร น้ำใต้ดิน น้ำบาดาล ฯลฯ

ภูมิดาราศาสตร์ คือ ภาพปฏิสัมพันธ์ของดวงดาว กลุ่มดาว เวลา การเคลื่อนการโคจรของ ดาวฤกษ์ ดาวเคราะห์ ทำให้เกิดรูปแบบปรากฏการณ์ต่าง ๆ เช่น การเกิดกลางวันกลางคืน ข้างขึ้น-ข้างแรม สุริยุปราคา ตะวันอ้อมเหนือ ตะวันอ้อมใต้ ฯลฯ

ภัยพิบัติ เหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความเสียหายและสูญเสียอย่างรุนแรง เกิดขึ้นจากภัยธรรมชาติ และกระทำของมนุษย์ จนชุมชนหรือสังคมที่เผชิญปัญหาไม่อาจรับมือ เช่น ดินถล่ม สึนามิ ไฟป่า ฯลฯ

แหล่งภูมิศาสตร์ หมายความว่า พื้นที่ของประเทศ เขต ภูมิภาคและท้องถิ่น และให้หมายความรวมถึงทะเล ทะเลสาบ แม่น้ำ ลำน้ำ เกาะ ภูเขา หรือพื้นที่อื่นทำนองเดียวกันด้วย

เทคนิคทางภูมิศาสตร์ หมายถึง แผนที่ แผนภูมิ แผนภาพ และกราฟ ภาพถ่ายทางอากาศ และภาพถ่ายจากดาวเทียม เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ สื่อที่สามารถค้นข้อมูลทางภูมิศาสตร์ได้

มิติทางพื้นที่ หมายถึง การวิเคราะห์ พิจารณาในเรื่องขององค์ประกอบทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเวลา สถานที่ ปัจจัยแวดล้อม และการกระจายของพื้นที่ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งความกว้าง ยาว สูง ตามขอบเขตที่กำหนด หรือสมมุติพื้นที่ขึ้นมาพิจารณา

การศึกษารูปแบบทางพื้นที่ หมายถึง การศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับพื้นที่หรือมิติทางพื้นที่ของสังคมมนุษย์ ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ มีการใช้และกำหนดหน่วยเชิงพื้นที่ ที่ชัดเจน มีการอาศัยเส้นที่เราสมมุติขึ้น อาศัยหน่วยต่าง ๆ ขึ้นมากำหนดขอบเขต ซึ่งมีองค์ประกอบลักษณะทางกายภาพ ทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง และลักษณะทางพัฒนาการของมนุษย์ที่เด่นชัด สอดคล้องกันเป็นพื้นฐานในการศึกษา แสวงหาข้อมูล

ภูมิศาสตร์กายภาพ หมายถึง ศาสตร์ที่ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับระบบธรรมชาติ ถึงความเป็นมา ความเปลี่ยนแปลง และพัฒนาการไปตามยุคสมัย โดยมีขอบเขตที่กล่าวถึง ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ภูมิประเทศ (ดิน) ภูมิอากาศ (ลมฟ้าอากาศ บรรยากาศ) และภูมิพฤษศาสตร์ (พืชพรรณ ป่าไม้ ธรรมชาติ) รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่มีผลต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์

สิ่งแวดล้อม สิ่งที่อยู่รอบ ๆ สิ่งใดสิ่งหนึ่งและมีอิทธิพลต่อสิ่งนั้น อาทิ อากาศ น้ำ ดิน ต้นไม้ สัตว์ ซึ่งสามารถถูกทำลายได้โดยการขาดความระมัดระวัง

สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่าง ยกเว้นตัวมนุษย์และผลงาน และมนุษย์ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ ภูมิอากาศ ดิน พืชพรรณ สัตว์ป่า ธรณีสัณฐาน (ภูเขา และที่ราบ) บรรยากาศ มหาสมุทร แร่ธาตุ และน้ำ

อนุรักษ์ การรักษา จัดการ ดูแลทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม หรือการรักษาป้องกันบางสิ่งไม่ให้เปลี่ยนแปลง สูญหายหรือถูกทำลาย

ภูมิศาสตร์มนุษย์ และสิ่งแวดล้อม หมายถึง ศาสตร์ที่ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์ วิถีชีวิต และความเป็นอยู่ กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม สิ่งแวดล้อมด้านสังคมทั้งในเมือง และท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม สาเหตุและผลกระทบที่มีต่อมนุษย์ ปัญหา และแนวทางแก้ปัญหาทางสังคม

กรอบทางพื้นที่ (Spatial Framework) หมายถึง การวางข้อกำหนดหรือขอบเขตของพื้นที่ในการศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือแบบรูปแบบกระจายของสิ่งต่าง ๆ บนผิวโลกส่วนใดส่วนหนึ่ง เพื่อให้เราเข้าใจลักษณะโลกของมนุษย์ดีขึ้น เช่น การกำหนดให้มนุษย์ และวัฒนธรรมของมนุษย์ดีขึ้น เช่น การกำหนดให้มนุษย์และวัฒนธรรมของมนุษย์กรอบพื้นที่ของโลกที่มีลักษณะเป็นภูมิภาค ประเทศ

จังหวัด เมือง ชุมชน ท้องถิ่น ฯลฯ สำหรับการวิเคราะห์ หรือศึกษาองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง เฉพาะเรื่อง

รูปแบบทางพื้นที่ (Spatial Form) หมายถึง ข้อเท็จจริง เครื่องมือ หรือวิธีการ โดยเฉพาะกลุ่มของข้อมูลที่ได้มา เป็นต้นว่า ความสัมพันธ์ทางพื้นที่แบบรูปแบบของการกระจาย การกระทำระหว่างกัน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แผนที่ ภาพถ่าย ฯลฯ

พื้นที่หรืออวกาศ (Space) หมายถึง ขอบเขตทางพื้นที่ในการวิเคราะห์ทางภูมิศาสตร์ เป็นการศึกษาพื้นที่ในมิติต่าง ๆ ตามระยะทางที่ (Spatial study) ที่กำหนดขึ้นมีขอบเขตชัดเจน อาจจะมีการกำหนดเป็นเขตบริเวณ สถานที่ นำมิติของความกว้าง ความลึก ความสูง ความยาว รวมทั้งมิติทางเวลา ในเขตพื้นที่ต่าง ๆ ตามที่เรากำหนด ขอบเขตระหว่างที่ ด้วยเครื่องมือ เส้นสมมติและเทคนิคทางภูมิศาสตร์ต่าง ๆ เช่น แผนที่ ภาพถ่าย ฯลฯ อาจจะทำแบ่งเป็นเขต ภูมิภาค ประเทศ จังหวัด เมือง ชุมชน ท้องถิ่น ฯลฯ ที่เฉพาะเจาะจงไป มีการพิจารณา วิเคราะห์ถึงการกระจายและสัมพันธ์ภาพของมนุษย์บนผิวโลก และลักษณะทางพื้นที่ของการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ และการที่ใช้ประโยชน์จากพื้นโลก สัมพันธ์จากถิ่นฐานของมนุษย์ และการที่ใช้ประโยชน์จากพื้นโลก สัมพันธ์ภาพระหว่างสังคมมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาความแตกต่างเชิงพื้นที่ (Area difference)

มิติสัมพันธ์เชิงทำเลที่ตั้ง หมายถึง การศึกษาความแตกต่างหรือความเหมือนกันของสังคมมนุษย์ในแต่ละสถานที่ ในฐานะที่ความแตกต่างและเหมือนกันนั้นอาจมีความเกี่ยวเนื่องกับความแตกต่างและความเหมือนกันในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ทางเศรษฐกิจ ทางสังคม ทางวัฒนธรรม ทางการเมือง และการศึกษาภูมิทัศน์ที่แตกต่างกันในเรื่ององค์ประกอบปัจจัย ตลอดจนแบบรูปการกระจายของมนุษย์บนพื้นโลก และการที่มนุษย์ใช้ประโยชน์จากพื้นโลก เหตุไรมนุษย์จึงใช้ประโยชน์จากพื้นโลก แตกต่างกันในสถานที่ต่างกัน และในเวลาที่แตกต่างกัน มีผลกระทบอย่างไร

ภาวะประชากร รายละเอียดข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประชากรในเรื่องสำคัญ ๓ ด้าน คือขนาดประชากร การกระจายตัวเชิงพื้นที่ และองค์ประกอบของประชากร

ขนาดของประชากร จำนวนประชากรทั้งหมดของเขตพื้นที่หนึ่งพื้นที่ ณ เวลาที่กล่าวถึง

การกระจายตัวเชิงพื้นที่ การที่ประชากรกระจายตัวกันอยู่ในส่วนต่างๆ ของพื้นที่หนึ่งพื้นที่ ณ เวลาที่กล่าวถึง

องค์ประกอบของประชากร ลักษณะต่าง ๆ ที่มีผลผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขนาดหรือจำนวนประชากร องค์ประกอบของประชากรเป็นดัชนีอย่างหนึ่งที่ชี้ให้เห็นถึงคุณภาพของประชากร องค์ประกอบประชากรที่สำคัญ ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ การสมรส

การเปลี่ยนแปลงประชากร องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประชากร คือ การเกิด การตาย และการย้ายถิ่น

ภาคผนวก

คำสั่งโรงเรียนหนองอ้อวิทยาคม

ที่ ๒๐/๒๕๖๓

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนหนองอ้อวิทยาคม
พุทธศักราช ๒๕๖๓ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑
(ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช ๒๕๖๐)

เพื่อให้การบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ในปีการศึกษา ๒๕๖๓ โรงเรียนหนองอ้อวิทยาคม ต้องดำเนินการจัดการศึกษาตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ จึงมีความจำเป็นต้องดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ อาศัยอำนาจตามมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ และมาตรา ๒๗ (๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๕๑ และพ.ศ. ๒๕๕๓ จึงแต่งตั้งครู และบุคลากรทางการศึกษาทำหน้าที่ปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนหนองอ้อวิทยาคม พุทธศักราช ๒๕๖๓ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช ๒๕๖๐) ดังต่อไปนี้

๑. นายปรินทร์ ศรีชนะเนตร	ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองอ้อวิทยาคม	ประธาน
กรรมการ		
๒. นายแสน แยมศรี	ประธานกรรมการสถานศึกษา	ที่ปรึกษา
๓. นางสาวารี ไวยุฒินันท์	ครูชำนาญการพิเศษ	ผู้ทรงคุณวุฒิ
๔. นางสาวละออง มุ่งแซกกลาง	หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย	กรรมการ
๕. นางสาวจรรยา สวามีชัย	หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์	กรรมการ
๖. นางอุไร ภายสันใจ	หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์	กรรมการ
๗. นางสาวละออง มุ่งแซกกลาง	หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
ศาสนา และวัฒนธรรม	กรรมการ
๘. นางสาวศิริกาญจน์ รุ่งเป้า	ผู้ช่วยหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
ศาสนา และวัฒนธรรม	กรรมการ
๙. นายสุพรรณ ตะบุดผา	หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษา
และพลศึกษา	กรรมการ
๑๐. นางสาวสุวารี ไวยุฒินันท์	หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ	กรรมการ
๑๑. นายพิษณุ นาหว่าน	หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ
และเทคโนโลยี	กรรมการ
๑๒. นางสาวธนพร คำสวัสดิ์	หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ	กรรมการ
๑๓. นางสาวจรรยา สวามีชัย	หัวหน้างานกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	กรรมการ

๑๔. นางสาวสุคนธ์ลักษณ์ คำไทย หัวหน้าครูผู้สอนระดับปฐมวัย กรรมการ
 ๑๕. นางสาวทัศนิกา อธิฐโสง ผู้ช่วยครูผู้สอนระดับปฐมวัย กรรมการ
 ๑๖. นางสาวละออง มุ่งแซกกลาง หัวหน้ากลุ่มงานบริหารวิชาการ การและเลขานุการ
 มีหน้าที่

๑. วางแผนการดำเนินงานวิชาการ กำหนดสาระรายละเอียดของหลักสูตรระดับ
 สถานศึกษา และแนวทางการจัดสัดส่วนสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของ
 สถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สภาพเศรษฐกิจ สังคม ศิลปวัฒนธรรม
 ภูมิปัญญาของท้องถิ่น

๒. จัดทำคู่มือการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษา นิเทศ กำกับ ติดตาม

๓. ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดและ
 ประเมินผล และการแนะแนวให้สอดคล้องและเป็นไปตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๔. ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การจัด
 กระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลและการแนะแนวให้เป็นไปตามจุดหมายและแนว
 ทางการดำเนินการของหลักสูตร

๕. ประสานความร่วมมือจากบุคคล หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ และชุมชน เพื่อให้การใช้
 หลักสูตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ

๖. ประชาสัมพันธ์หลักสูตรและการใช้หลักสูตรแก่นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้ที่
 เกี่ยวข้อง และนำข้อมูลป้อนกลับจากฝ่ายต่าง ๆ มาพิจารณาเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร
 ของสถานศึกษา

๗. ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้

๘. ติดตามผลการเรียนของนักเรียนรายบุคคล ระดับชั้น ระดับช่วงชั้น และระดับกลุ่ม
 สาระการเรียนรู้ในแต่ละปีการศึกษา เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของ
 สถานศึกษา

๙. ตรวจสอบ ทบทวน ประเมินมาตรฐานการปฏิบัติงานของครูและการบริหารหลักสูตร
 ระดับสถานศึกษาในรอบปีที่ผ่านมา แล้วใช้ผลการประเมินเพื่อวางแผนพัฒนาการปฏิบัติงานของ
 ครูและการบริหารหลักสูตรปีการศึกษาต่อไป

๑๐. รายงานผลการปฏิบัติงานและผลการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา โดยเน้นผลการ
 พัฒนาคุณภาพนักเรียนต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการบริหารหลักสูตร
 ระดับเหนือสถานศึกษา สาธารณชนและผู้เกี่ยวข้อง

๑๑. ให้ดำเนินการประชุมคณะกรรมการอย่างน้อย ภาคเรียนละ ๒ ครั้ง

ทั้งนี้ ให้ผู้ได้รับการแต่งตั้งปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุ
 ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๖ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๓

ลงชื่อ

(นายปรินทร์ ศรีชนะเนตร)

ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองอ้อวิทยาคม

